

T.C
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHİRE'DE MENYEL KASRI MESCİD HATLARI

İzzet ELİTAŞ
170301019

Tez Danışmanı
Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI

İstanbul 2019

T.C
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHİRE'DE MENYEL KASRI MESCİD HATLARI

İzzet ELİTAŞ
170301019

Ana Sanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

Bu tez 03. 07. 2019 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M.Hüsrev SUBAŞI
Jüri Başkanı (Danışman)

Prof. Dr. Muhittin SERİN
Jüri Üyesi

Prof. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU
Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İzzet ELİTAŞ

ÖNSÖZ

Medeniyetlerin en önemli yansımalarından biri mimarî yapılarıdır. Her medeniyetin kendine has mimarî tarzı vardır. İslâm medeniyetinin en önemli tezahürleri alanları içinde de câmiler, sebiller, saraylar, köşkler, çeşmeler, köprüler yer alır. Mimarî yapıların içine tamamlayıcı bir unsur olarak, sanatsal öğelerin katılması da bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında yazı sanatı, mekân ve anlam bütünlüğünde yapıların çeşitli alanlarına uygulama yapılabilen İslâm sanatları içinden en öne çıkan tezyînî unsurdur.

Gerçekte İslâm yazı sanatı ilk dönemlerde Kur'ân-ı Kerîm merkezli olduğundan sanatkarlar bu konuda çok ehemmiyet ve hassasiyet göstermişlerdir. Daha sonraki dönemlerde özellikle dînî mimarî yapıların uygun görülen belirli alanlarına da yazı uygulamaları yapılmaya başlanmıştır. Araştırmamıza konu olan Menyel Sarayı'nın hemen hemen her bölümünde yazı sanatının farklı çeşitleri ve uygulamaları görülebilmektedir.

Araştırmanın ana çatısını Menyel Sarayı içinde de bulunan Hattat Ahmet Kâmil Akdik'e ait mescid yazıları teşkil etmektedir. Prens Muhammed Ali tarafından 1934 yılında Kahire'ye davet edilen Kâmil Akdik günümüze kadar gelen mescid yazılarını ve sarayın diğer bölümlerindeki bazı yazıları hazırlamıştır. Kâmil Akdik Kahire'de bulunduğu süre içinde Mısırlı hat sanatçılarıyla da iletişim halinde olmuş, onlarla büyük dostluklar kurmuş ve orada nadide eserlerinin yanında değerli hatıralar ve izlenimler de bırakmıştır.

Araştırmaya konu olan Menyel Mescidi'nin de içinde bulunduğu Menyel Sarayı, Kahire'nin Fustat bölgesi yakınlarında Nil Nehri üzerindeki bir adacık üzerine kurulu olup Mısır'ın en önemli mimarî yapılarından biridir. Dış mimarîde Endülüs Arap, iç mimarîde ise malzeme ve tezyînî unsurlar bakımından Osmanlı, Şam, Kuzey Afrika ve İran etkisi görülür. Hat sanatı ve çini sanatında ise yoğunlukla Osmanlı Türk etkisi görülür. Ahşap işçiliğinde Şam, halı işçiliğinde İran, taş işçiliğinde ise Endülüs Arap etkisi göze çarpar.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Menyel Sarayı Mescidi'nin yazılarının hattatı Ahmet Kâmil Akdik'in hayatı, kişiliği ve eserleri ele alınmış, döneminin en kudretli hattatlarından biri olması sebebiyle hocaları, talebeleri, sanatçı kişiliği ve sanata verdiği önem üzerinde durulmuş, Mısır'a davet edilme süreci ve bu vesile ile ortaya koyduğu eserlere yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Menyel Sarayı'nın bânîsi Prens Muhammed Ali'nin hayatı ve İslâm sanatlarına gösterdiği alaka üzerinde durulmuş, sarayın bütün bölümleri mimarî ve tezyîmî özellikleriyle tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde, Kâmil Efendi'ye ait Menyel Mescidi yazılarına değinilmiş, mihrap, minber, müezzinlik, çini üstü ve mescid duvarlarını kuşak şeklinde çevreleyen celfi sülüs Fetih Sûresi katalog mantığı içinde ele alınmış, yazıların görselleri özellikle büyük ebatlarda çalışma içinde sunulmaya çalışılmıştır. Sarayın diğer bölümlerinde bulunan Kâmil Akdik ve diğer hattatlara ait yazılara da yer verilmiştir.

Mısır Kahire bağlamında bu konunun araştırılması ve incelenmesinin önemine vurgu yapan, medeniyetlere beşiklik etmiş bu topraklarda bulunan Menyel Sarayı gibi çok önemli bir mekânı ve bu mekânın içindeki yazıları yazan bir Türk hattatın eserlerini araştırmam konusunda beni cesaretlendiren, tezde takip edilecek metotlar ve kullanılacak malzemeleri nasıl tertip edeceğimi belirlemem konusunda desteklerini her zaman yanımda hissettiğim kendisinin de Mısır'da kaldığı yıllardaki tecrübelerini bilfiil aktaran, danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. M. Hüsrev SUBAŞI'na şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, Menyel Sarayı ve Mescidi konusunda araştırmalar yapmış, derslerinden ve Mısır tecrübelerinden istifade ettiğim değerli hocam Prof. Dr. Muhittin SERİN'e, bu minvalde Kahire'deki araştırmaya konu olan tezde kullandığım bütün mimarî ve sanatsal eserlerin görsellerini zor şartlarda başarılı bir şekilde kayda alan kızım Sümeyye ELİTAŞ'a, Kahire'deki araştırmalarım boyunca yanımda bulunarak bilfiil maddi manevî desteklerini eksik etmeyen kıymetli eşim ve oğluma, bu çalışmalar esnasında konuyla alakalı Kahire'de bulunan kütüphane ve müzelerdeki bilgi, belgelerin elde edilmesinde Mısır makamlarından izin alıp bu çalışmaya katkı sağlayan Mısır'lı araştırmacılar Hassan SAHL, Mohammed ABDELAZEEM, İbrahim ABDELFAH'ın, FSMVÜ GSE kütüphâne sorumlularına, tez için ihtiyaç olan belgelerin sağlanmasında katkıda bulunan Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye (Mısır Millî Kütüphânesi) arşiv bölümü çalışanlarına, tezin özet kısmını İngilizceye çeviren Sheeba ÂRİF hanıma da ayrıca teşekkür ederim

İstanbul 2019

İzzet ELİTAŞ

KAHİRE'DE MENYEL KASRI MESCİD HATLARI

ÖZET

Menyel Sarayı, Hıdiv ailesinden Prens Muhammed Ali tarafından Kahire'de Nil Nehri ortasındaki bir adacıkta kurulmuştur. Sarayın Mescidi, İslâm mimarîsi ve sanatları açısından önemli bir yapı özelliği taşır. Mescid içindeki celî yazıların tamamını Prens Muhammed Ali tarafından Mısır'a davet edilen Türk hattat Ahmet Kâmil Akdik tarafından yazılmış olması bu araştırmanın en önemli sebebini oluşturmaktadır.

Araştırmanın konusu olan Menyel Mescidi içindeki Hattat Kâmil Akdik'e ait mihrap, minber, müezzin mahfili üzerindeki yazılar ile mescid iç duvarlarını çevreleyen yaklaşık kırk metrelik celî sülüs Fetih Sûresi kuşağı, çini üzeri celî sülüs müsennâ esmâü'l-husnâ yazıları, ayrı ayrı incelemeye değer özellikte ve niteliktedirler. Yazıların daha sağlıklı anlaşılabilmesine imkân vermek üzere görseller çalışma içinde büyük ebatlarda sunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma içinde, Menyel Sarayı'nın diğer bölümlerinde bulunan Kâmil Akdik'e ait yazıların yanında yine Türk hattatlardan Mehmet Esad Yesârî, Mustafa Râkım, Abdullah Zühdi ve Mehmet Nazif Efendi'ye ait yazılara da yer verilmiştir. Ayrıca Menyel sarayı içinde Mısırlı hattat Seyyid İbrâhîm ve döneminin sanatını yansıtmaları açısından hattatı belli olmayan fakat önem arz eden diğer hattatların yazılarına da yer verilmeye çalışılmıştır. Bahsi geçen hattatlara ait bütün yazılar okunup transkribe edilmiş, Arapça ibâreli metinler de tercüme edilerek üçüncü bölümde katalog içinde ayrıca sunulmuştur.

Bu araştırmaya konu olan yazıların bulunduğu saray, sarayın bölümleri, bânîsi ve hattatları hakkındaki bilgiler, Arapça ve Türkçe kaynaklardan yararlanılarak araştırmanın daha kapsayıcı bir şekilde dönüşmesine gayret edilmiştir. Menyel Sarayı'nın bütün bölümleri bilfiil yerinde fotoğraflanıp tasnif edilerek araştırmanın içine dâhil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hattat Ahmet Kâmil Akdik, Hat Sanatı, Kahire Menyel Sarayı, Fetih Sûresi Kuşağı, Emîr (Prens) Muhammed Ali, Menyel Mescidi Yazıları

CAIRO MANIAL PALACE MOSQUE CALLIGRAPHIES

ABSTRACT

Cairo's Manial Palace, located on a small island in the Nile River, was built by Prince Muhammad of the Hidiv family. The palace mosque is of particular architectural and artistic interest. The primary motivation for this project has been Prince Muhammed Ali's special commission of Turkish calligrapher Khattat Ahmet Kâmil Akdik for the entirety of the mosque's jali (جلي) works.

Khattat Kâmil Akdik's works in the Manial Palace mosque in the mihrap (محراب), minbar (منبر), muezzin mahfili (محفل المؤذن), his inscription of Sûrah el-Fath encompassing approximately forty square meters of the mosque's inner walls, as well as his jalî suluth müsennâ (جلي ثلاث مثني) – mirrored style calligraphy - inscriptions of the Esmâ'ul-husnâ (Ninety-Nine Beautiful Names of God) are all, in their own right, worthy of individual investigation and appreciation. Images of these works have been enlarged and presented here, in order to make them clearer and more intelligible.

This thesis has also allotted space to the works of Turkish calligraphers Mustafa Râkım, Mehmet Esad Yesârî, Abdullah Zühdi and Mehmet Nazif Efendi which are located in other sections of Manial Palace. The work of Egyptian Khattat Seyyid İbrâhîm and the anonymous yet culturally and historically significant works of other calligraphers of the period found within the palace are also considered. The inscriptions of all the above named calligraphers have been deciphered, translated, transcribed, and cataloged in the third chapter.

This thesis also presents biographical information about the builders and calligraphers involved in the Manial Palace project collected from both Arabic and Turkish sources, as well as photographs of the various wings of Manial Palace. These photographs were taken specially for and have been cataloged as a part of this thesis.

Key Words: Khattat Ahmet Kâmil Akdik, Calligraphy art, Qairo Manial Palace, Wall sash writing of Surah el-Fath, Prince Muhammed Ali, Manial Mosque writings.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	VIII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM HATTAT KÂMİL AKDİK'İN HAYATI VE SANATI

A) Hayatı	3
1. Doğumu	3
2. Eğitimi	4
3. Talebeleri	4
4. Çalışma Hayatı	5
5. Kişiliği	7
6. Vefatı	11
B) Sanatı	12
C) Eserleri	14

İKİNCİ BÖLÜM BİR YAPI VE MÜZE OLARAK MENYEL KASRI

A) Yapının Bânîsi Prens Muhammed Ali	15
B) Yapı Hakkında Genel Bilgilerle Saray	17
1. İstikbâl (Karşılama) Salonu	23
a) Mağribî Salon	26
b) Orta Salon	27
c) Şam Salonu	28
2. İkömet Sarayı	29
3. Taht Sarayı	37

a) Taht Salonu	37
b) Çinili Salon	38
c) Kışlık Salon	40
4. Güzel Sanatlar Sergi Salonu	41
5. Altın Salon	44
6. Av Köşkü	45
7. Saat (Haber) Kulesi	45
8. Mescid	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KÂMİL AKDİK'İN MENYEL KASRI YAZILARI

A) Mescid Yazıları	54
1. Kitâbeler	54
a) Bânî Kitâbesi	54
b) Sanatçı ve Ustalar Kitâbesi	56
2. Mihrap Üzeri Yazıları	58
a) Mihrap Alınlık Yazısı	59
b) Mihrap Nişi Kemer Yazısı	60
c) Mihrap Nişi İç Cephe Yazısı	61
3. Kapı Üstü İç Cephe Yazısı	62
4. Minber Üzeri Yazısı	63
5. Çini Üzeri Müsennâ Esmâü'l-Husnâ Yazıları	64
6. Çhâr-ı Yâr İsimleri	72
7. Müezzin Mahfeli Üzeri Yazısı	73
B) Mescid Kuşak Yazıları	74
1. Fetih Sûresi Kuşağı Yazısı	74
2. Fâtiha Sûresi Yazısı	76
3. Mescid Dış Duvar Cephesi Kuşak Yazısı	78
4. Mescidte Diğer Hattatlara Ait Yazılar	79
C) Kasrın Diğer Bölümlerindeki Kâmil Akdik Yazıları	81
1. İstikbâl Kapısı Alınlık Yazısı	81
2. Güzel Sanatlar Sergi Salonu Giriş Kapı Üstü Yazısı	82
3. İkâmet Sarayı Çini Üzeri Yazısı	84

D) Kâmil Akdik'in Menyel Sarayı Dışındaki Yazıları	86
1. Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'deki Celî Ta'lik Eseri	86
2. Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'deki Hilve-i Şerîf	87
3. Kubbetü Efendînâ Kabristanı'nda Prenses Emine İlhamî Mezar Taşı Kitâbesi	88
E) Menyel Sarayı'nda Diğer Hattatlara Ait Yazılar	90
1. Mehmet Esad Yesârî 'ye Ait Yazı	90
2. Mustafa Râkım'a Ait Yazı	91
3. Abdullah Zühdi'ye Ait Yazı.....	92
4. Mehmet Nazif Efendi'ye Ait Yazı	93
5. Seyyid İbrahim'e Ait Yazı	94
F) Menyel Sarayı'nda Hattatı Belli Olmayan Yazılar	95
1. Saat Kulesi Kapı Üstü Yazısı	95
2. Saat Kulesi'nin Ön Cephesinde Kûfi Kitâbe	96
3. Mescid Tâc Kapısının Tepeliğinde Kûfi Yazı	97
4. Mescid Kapı Üstü Kûfi Besmele	98
5. Güzel Sanatlar Sergi Salonu İç Kapı Üstü Yazı	99
6. İstakbâl Salonu Orta Alan Tavan Yazısı	100
7. Çinili Salon Kapı Üzeri Yazı	101
8. Menyel Sarayı Dış Duvar Cephesinde Yazı	102
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	106
DİZİN	108
ESER RAPORU	110
ÖZGEÇMİŞ	116

KISALTMALAR

a.e.	aynı eser
a.g.b	adı geçen bildiri
a.g.e	adı geçen eser
arş.	araştırma
bkz.	bakınız
c.	cilt
der.	derleyen
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
FSMVÜ	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
h.	hicrî
haz.	hazırlayan
madd.	madde
m.	mîlâdî
R.	resim
s.	sayfa
sy.	sayı
tahm.	tahmîni
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
vb.	ve benzeri
y.y	yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا : '

ث : s

ح : h

خ : h

ذ : d

ص : s

ض : d

ط : t

ظ : z

ع : '

غ : g

ق : k

GİRİŞ

Hat sanatı, İslâm Medeniyeti'nin önemli sanat icra alanlarından biridir. Yazının önemi ise medeniyetimizin Kur'ân merkezli olmasından gelmektedir. İslâmiyetin ilk dönemlerinden itibaren Kur'ân âyetlerinin tedvîn edilmeye başlanması ile yazıya daha da çok önem verilmiş, bu âyetlerin daha düzgün ve okunaklı olması konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Bu hassasiyet günümüze kadar devam etmiş ve önemini arttırarak sürdürmüştür.

Yazının sonraki dönemlerde mimarî yapılarda da kullanılmaya başlanması ile bu kutsal metinler farklı malzemeler üzerine uygulanır olmuş, özellikle de dînî yapıların belirli yerlerinde anlam bütünlüğü içinde yer almış, hattatlar eliyle zamanımıza kadar gelişerek önemini korumaya devam etmiştir. Dînî mimarî denince de ilk akla gelen şüphesiz câmilerdir. Câmilerin de en önemli unsurlarından olan mihrap, minber, kubbe, kapı üstü gibi mekânlar, âyet veya hadislerin sanatçı eliyle tezyîn amaçlı değerlendirildiği yerler olmuştur.

Araştırmamıza konu olan Menyel Mescidi de kendi döneminde bu anlamda yazı sanatının en güzel örneklerinin uygulandığı bir dînî mimarî örneğidir denebilir. Bu mescid yazılarının hattatı da, mescidin bânîsi Mısır Hıdivi Prens Muhammed Ali tarafından Mısır'a davet edilen Türk hattat Ahmet Kâmil Akdik'tir. Sarayın hemen her bölümü çok zengin mimarî ve sanatsal özellikler taşımaktadır.

Araştırmanın ana hedefi, kaynaklarda bahsi çokça geçen fakat bütünüyle elde bulunmayan Kâmil Akdik'e ait Menyel Mescidi yazılarının görselleriyle ortaya konulmasıdır. Özellikle de sanat camiasında bu yazılar içinde en çok ilgi gösterilen, mescid duvarlarını çevreleyen Fetih Sûresi konulu celî sülüs hat kuşağıdır. Buna ek olarak yine Kâmil Akdik'e ait mescid mihrap, minber üzeri yazıları ile çini üzeri müsennâ Esmâü'l-Husnâ yazıları da önemlidir.

Metod olarak, araştırmamıza konu olan Menyel Mescidi yazılarının çeşitli kaynaklardan istifade edilerek ayrıntılı malûmat toplanmış, bu bilgiler ışığında eserlerin bulunduğu mekân gidilip yerinde görülerek son haliyle görsellerinin sağlanması yoluna gidilmiş, elde edilen bu bilgi ve görseller bütün yönleriyle çalışmada kullanılmıştır.

Bilgi tarama boyunca bu alanla alakalı daha önce muhtelif araştırmalar yapıldığı, Menyel Mescidi ve Kâmil Akdik yazıları ile ilgili tez, makale, kitap, tebliğ, hatırat görölmüş ve bunlar tezde değerlendirilmiştir. Özellikle Arapça kaynaklarda da Menyel Sarayı ve Mescidi hakkında çeşitli bilgiler bulunmakta olup, sarayın zaman içinde tarihi gelişimi ayrıntılı bir şekilde ele alındığı da bu kaynaklarda tesbit edilmiştir.

Ancak, bahsi geçen bu araştırma ve kaynaklarda Menyel Mescidi yazıları hakkında kapsamlı bilgilerin yanında görsellerinin ancak bir kısmının verilebildiğı, bunların ayrıntılı bir şekilde sunulamadığı, çünkü mescid yazılarının görsellerini elde etme konusunda zorluklar bulunduğu, görevli kişilerin çekim izinlerine rağmen teknik malzemelerin tamamının kullanımında zorluk çıkarttıkları, esasında mekânın da görselleri elde etme konusunda şartlarının çekim yapmaya uygun olmamasının da bu sonucu hazırladığı söylenebilir.

Bu anlamda, çalışmanın ana çatısını oluşturan Menyel Mescidi Kâmil Akdik yazıları ile alakalı daha önce yapılmış araştırmalardan istifade edilmesinin yanında yine bu araştırmalarda yapılamayanları esas alarak hareket edilmiş, geçmiş tecrübelerden de istifade ile teknik ve görsel açılardan eksik görölen yönler bu çalışmayla tamamlanmaya çalışılmıştır.

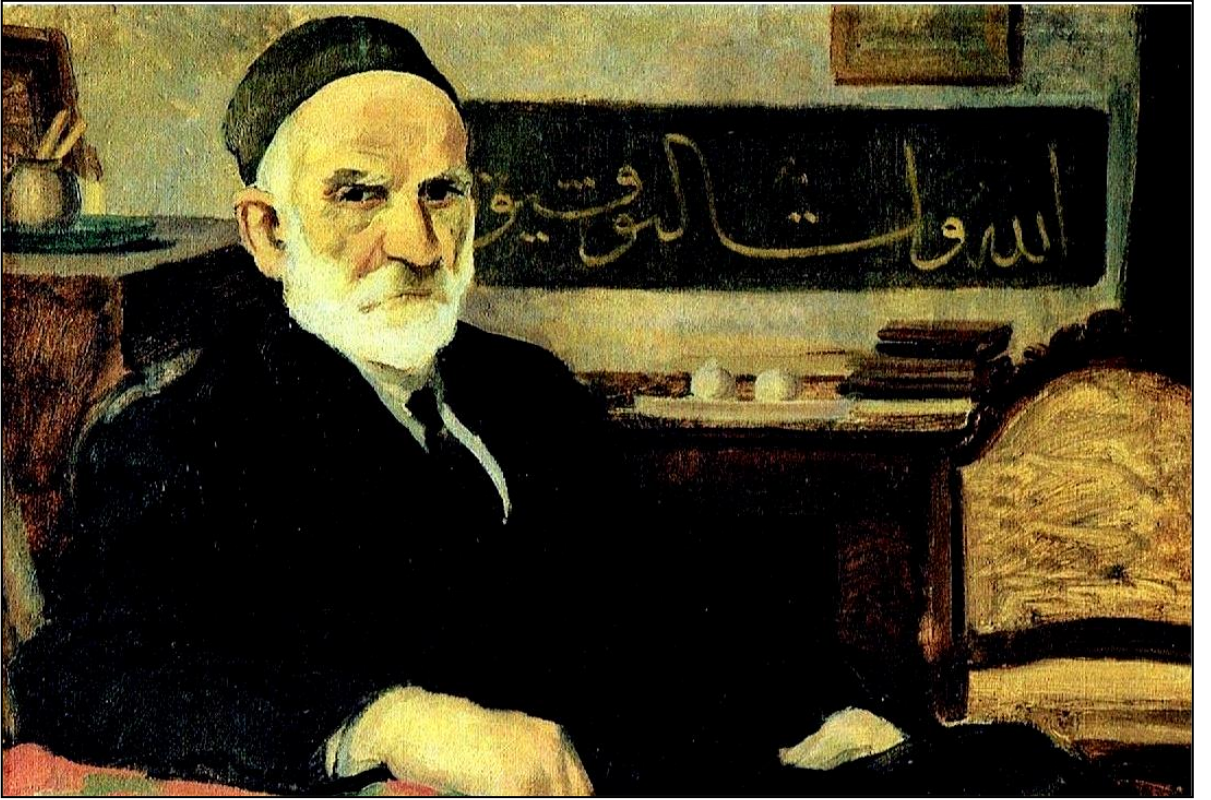
BİRİNCİ BÖLÜM

HATTAT KÂMİL AKDİK'İN HAYATI VE SANATI

A) HAYATI

1. Doğumu

Türk hat sanatının önemli isimlerinden olan Kâmil Akdik (Resim 1), 29 Kasım 1861 yılında İstanbul'un Fındıklı semtinde, bugünkü Mimar Sinan Üniversitesi'nin karşısında bulunan, daha sonraları yanan küçük bir evde dünyaya geldi. Fındıklı'daki evlerinin yanması sebebiyle Fatih semtine taşındılar. Babası, Tersâne-i Âmire erzak ambarı başkâtibi Süleyman Efendi'dir¹.

Resim 1: Oğlu Şeref Akdik (1902 – 1972) tarafından yapılan Yağlı Boya Resmi (Uğur Derman Arşivi)

¹ Melek Celâl, *Reîsü'l-Hattâtîn Hacı Kâmil Akdik*, Kenan Basımevi, İstanbul 1938, s. 6-7.

2. Eğitimi

Kâmil Akdik, ilk yazı derslerini Zeyrek Sâliha Sultan Sıbyân Mektebi hocalarından olan Süleyman Efendi'den aldı². Kâmil Akdik'e hat sanatını sevdiren başlangıç anlamında gelişmesini sağlayan bu zat olmuştur. İbtidâî mekteplerinde hat hocası yapan bu gibi müderrislerin, çok kıymetli eserler verdiği görülmemekle beraber, öğretme kabiliyetleri sayesinde talebelerinin bu sanata alışmasında ciddi yardımları olup ve kabiliyeti olanların ileride büyük hat ustalarından ders almalarına imkân sağladılar³. Akdik, Sıbyan Mektebinden sonra Fatih Rüşdiyesi'nde eğitimine devam etti ve 1877 yılında bu okuldan mezun oldu.

Akdik, 1879 yılında Sâmi Efendi'den (1837-1912) sülüs ve nesih dersleri almaya başladı. Dört yıl süren hat eğitiminin sonunda 1884 yılında döneminin en iyi hat ustalarından olan Hattat Şevki Efendi'nin (1829-1887) tasdikinin de olduğu bir Hilve-i Şerîf yazarak icâzetini aldı. Kâmil Efendi hocasının isteğiyle Kâmil mahlasını Hâşim'e çevirdi. Daha sonraları tekrar Kâmil mahlasını kullanmaya başladı⁴. Ayrıca, Sâmi Efendi'den dîvânî, celî dîvânî yazılarını ve tuğra çekmesini öğrendi. Sülüs ve Nesih yazıda Hâfız Osman yolunu benimsemiştir⁵.

Hat sanatında gösterdiği maharetinin yanısıra, zaman içinde yazılarını geliştirerek sanat câmiasında kendinden söz ettirmeye başladı. 1915 yılında sanatında ortaya koyduğu üstün başarı, mesleğindeki kıdemi sebebiyle, padişahın da oluruyla deri üzerine bizzat kendi yazdığı dîvânî hattı ile Reîsü'l-Hattâtîn ünvanı verildi (Resim 2). Ayrıca görevlerinde gösterdiği başarılar sebebiyle üçüncü Rütbe-i Osmânî Mecîdî liyâkat madalyası ile ödüllendirildi⁶.

3. Talebeleri

Görev yaptığı kurumlarda, medreselerde ve Fatih'teki evinde birçok talebe yetiştirmiştir. Bu öğrencileri arasında; Mustafa İhsan Efendi (1873-1945), Ömer Vasfî Efendi (1881-1928), Mehmet Suûd Bey (1882-1948), Abdülkadir Saynaç (1882-1967), İsmail Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978), Nizâmeddin Efendi (1892-1944), Hamdi Tezcan (1893-1954), Mustafa Halim Özyazıcı (1897-1964) öne çıkan isimlerdendir⁷.

² M. Uğur, *Türk Hat Sanatının Saheserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982, 1982, s. 235.

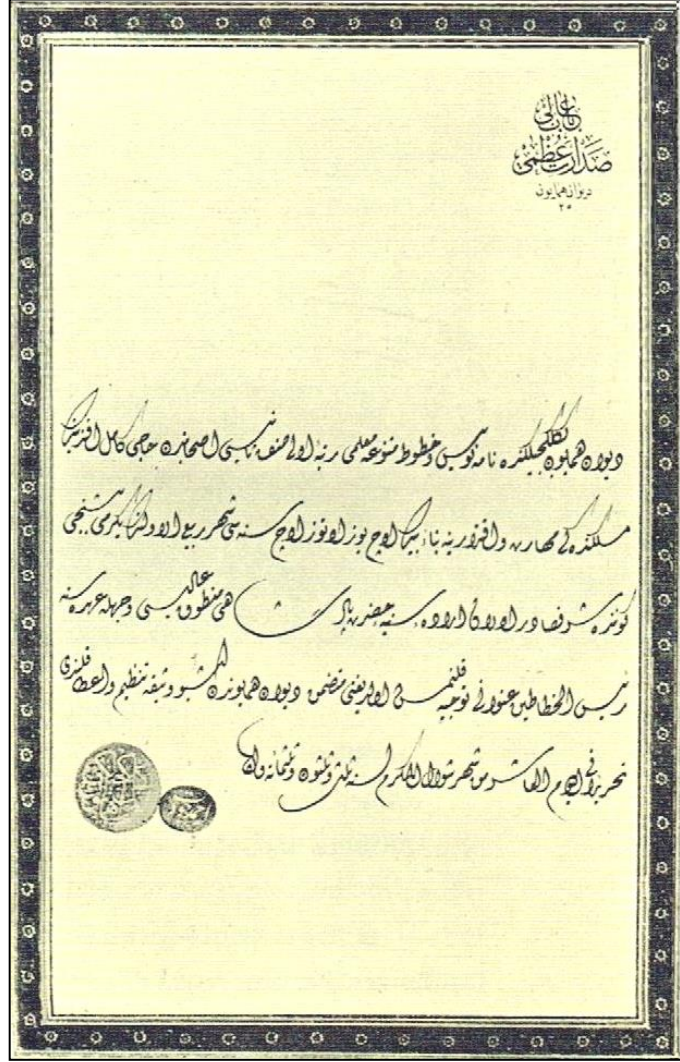
³ <https://www.fikriyat.com/yazarlar/akademi/ugur-derman/2018/03/02/hat-sanatinin-buyuk-isimleri-26>, (02.03.2018).

⁴ M. Uğur Derman, *a.g.e.*, s. 235.

⁵ Süleyman Berk, *İstanbul'un 100 Hattatı*, İ.B.B Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2012, s.188.

⁶ Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2012, s.253.

⁷ Muhammed Behîrî, *Hattat Kâmil Akdik'in Hayatı ve Eserleri*, M.S.Ü.S.B.E Geleneksel Türk El Sanatları Anasana Dalı Eski Yazı Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000, s. 18-20.

Resim 2. Kâmil Akdik'in Reîsü'l-Hattâtîn Berâtı
(M.Uğur Derman Arşivi)

4. Çalışma Hayatı

Kâmil Akdik, yazıdaki hüneri ve başarısı nedeniyle Dâhiliye Muhâsebesi'nde memuriyete getirildi. Burada memuriyete başlayan kalem efendilerinin mahlas kullanmaları teâmülü gereği Ahmet ismi ile yanında Kâmil mahlasını aldı⁸. Yazılarının altına imza olarak Kâmil mahlasını kullanmaya başladı. Dîvân-ı Hümâyûn'daki vazifesine ek olarak 1908-1912 yılları arasında Galata Sultânîsi hüsn-i hat hocalığında da bulundu. 1909'da hocası Sâmi Efendi emekliye ayrılınca onun yerine Nişân-ı Hümâyûn Kalemî Mümeyyizi ve Hutût-ı Mütenevvia hocalık vazifesine getirildi. Bu vazifesinde, muâhedenâmeden menşûra ve berâta kadar her çeşit resmî yazı hazırladı. Resmi vazifesi

⁸ M. Uğur Derman, Hattat Kâmil Efendi, "Hayat Tarih Mecmuası", Hayat Yayınları, İstanbul 1971, sayı 7, s. 43.

sebebiyle Dîvân-ı Hümâyun'da hüsn-i hat dersleri vermeye başladı. Ayrıca evinde de ders veriyordu. Bâb-ı Âlî'nin lağvedilmesiyle Dîvân-ı Hümâyun'daki vazifesinden emekliye sevk edildi⁹.

1914'te, batı etkisiyle zamanla yozlaşmış olan klasik sanatlarımızı canlandırma ve bu sanatlarımızı geleceğe taşımada rol üstlenmiş, güzîde sanatkârların yetişmesine vesile olmuş bir sanat eğitim merkezi olacak Medresetü'l-Hattâtîn kuruldu¹⁰. Yeni açılan bu medresede de sülûs-nesih yazı hocalığı yapmaya başlayan Kâmil Efendi, harf inkılâbına kadar Medresetü'l-Hattâtîn'de bu vazîfesini yapmayı sürdürdü¹¹(Resim 3).

Medreselerin, 1924'te çıkan Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu'na göre kaldırılmasıyla Medresetü'l-Hattâtîn de kapatılmış oldu. Daha sonraları bu eğitim kurumunun hoca kadrosu korunarak "Hattat Mektebi" adıyla tekrar açıldı. Bu mektep de 1928'de yürürlüğe giren harf inkılâbından sonra kapatılarak 1929'da "Şark Tezyînî Sanatlar Mektebi" adıyla tekrar açıldı ve hocalık görevine burada devam etti¹².

Resim 3: Kâmil Akdik, Bazı Medresetü'l-Hattâtîn Hoca ve Talebeleriyle
(Sağdan Sola Oturanlar: İsmail Hakkı Altunbezer, Kâmil Akdik, Necmeddin Okyay
Ayakta Duranlar: Halim Özyazıcı, Halil Efendi, Hamid Aytaç, Osman Fevzi Olcay)
(Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu, 1932)

⁹ Talat Ülker, Necati Yılmaz, Şahin Kazan, *Reisü'l Hattâtîn Kâmil Akdik Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Gümüşhane Valiliği, Trabzon 2014, s.42.

¹⁰ Muhittin Serin, *Ali Alparslan Hoca*, "İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi", FSMVÜ, İstanbul Bahar Sayısı 2014, s. 3.

¹¹ M. Uğur Derman, *Kâmil Akdik*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara 1989, c.2, s. 234-235.

¹² Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2012, s. 254.

Kâmil Efendi, 1935 ve 1940 yıllarında Mısır prenslerinden Muhammed Ali Paşa tarafından iki kez Mısır'a davet edildi. İlk gidişinde, Emir Muhammed Ali'nin Kahire Nil Nehri üzerinde bulunan Ravza adası üzerine yaptırdığı Menyel Kasrı'ndaki mescid için görülmeye değer nefâsette celî eserler hazırladı¹³. Ayrıca Hıdiv ailesi ileri gelenlerine ve diğer sanatseverlere istek üzerine birçok levha ve murakka, En'am-ı Şerîf ve cüzler yazdı.

İbnü'l-Emîn Mahmut Kemal İnal (1870-1957) ile birlikte ikinci defa Kahire'ye davet edildi. Bu gidişinde İbnü'l-Emin ile birlikte Menyel Kasrı Güzel Sanatlar Bölümü içinde bulunan Hat Müzesini düzenledi. Bunun yanında Kahire'de bulunan Hıdiv ailesinden bazılarının kabir taşlarını yazdı¹⁴.

5. Kişiliği

Kâmil Akdik, sanatkâr ruhunun güzelliği yanında bir İstanbul beyefendisi idi. Nâzik, temiz, titiz, hal harekâtı ve ahlâkı çok güzel bir insandı. İnce yapılı, koyu elâ gözlü, iyi kalpli, beyaz sakallı, manalı ve çok keskin bakan, mütevâzi olduğu kadar kibar ve sevimli bir şahsiyeti¹⁵.

Kâmil Akdik, kişiliğinde çocuk sâfiyetini ve temizliğini muhafaza etmiş, seksen seneye yaklaşan ömrü, ilk gençlik günlerinde olduğu gibi çalışmakla geçmiş ve bu meşguliyetin büyük kısmını hat sanatı oluşturmuştur. Gençliğinden beri gün doğmadan kalkar, karanlık basıncaya kadar çalışmasını sürdürürdü. Sigara içmez, sağlığına zararlı gelecek fiillerden uzak dururdu. Çünkü elinin titremesi, gözünün az görmesi onu en çok korkutan şeylerin başında geliyordu. Daha iyi çalışabilmek için sıhhatine çokça düşkünlük gösterirdi. Sağlıklı bir beden olmayınca, mükemmel eserler verilemeyeceğinin bilincinde bir hayat yaşamıştır.

Bu sebeple çok ve iyi çalışabilmek için daima az yemek yediğinden, uzun ömrü adeta perhiz ve oruç ile geçmiştir denebilir. Bu dikkati ve gayreti sebebiyle yaşlılık halinde bile gözleri net görür, elleri titremeden yazılarını hazırlardı. Yazdığı eserler için asla pazarlık yapmaz, işin maddî tarafına hiçbir zaman kıymet vermezdi¹⁶.

¹³ M. Hüsrev Subaşı, “Osmanlı Türk Hattatlığının (Mısır) Arap Hattatlığına Tesiri ve Bir Türk Ekolü Savunucusu Olarak Mısırlı Hattat Seyyid İbrâhim”, Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara 2000, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, c.1, s. 486.

¹⁴ Muhittin Serin, “Medresetü Fenni'l-Hattî'l-Osmânî fî Mısır”, Târîhu Mısır Fî Ahdi'l-Osmânî, İRCİCA Yayınları, İstanbul 2010, c. 2, s. 448.

¹⁵ Melek Celal, *Reisü'l Hattâtîn Hacı Kâmil Akdik*, Kenan Basımevi, İstanbul 1938, s. 6.

¹⁶ Melek Celal, a.g.e, s. 14-15.

Kahire yıllarında Kâmil Akdik'in yakın arkadaşlarından, Mısır'ın meşhur hattatı Seyyid İbrahim'in (1897-1994) oğlu Hâlid b. Seyyid İbrahim babasından naklen, Kâmil Efendi ile yaşadıkları bir anısından şöyle bahsetmektedir: “Birgün, Hacı Ahmet Kâmil Efendi Hattat Seyyid İbrahim refâkatinde Medresetü Tahsîni'l-Hutût'u ziyaret eder. Ve medrese hocalarından olan Şeyh Abdülaziz Rufâî (1872-1934) ile karşılaşır. Şeyh üstadı görür görmez hemen uzanarak elini öper. Bunun üzerine Üstad Ahmet Kâmil şeyhin omuzunu sıvazlar. Bu hadiseden sonra Kâmil Efendi, Hattat Seyyid İbrahim'e şöyle der; ‘Türkiye’de hat sanatının yok oluşunu görmeden önce ölmeyi arzularım’ diye temennide bulunur.”

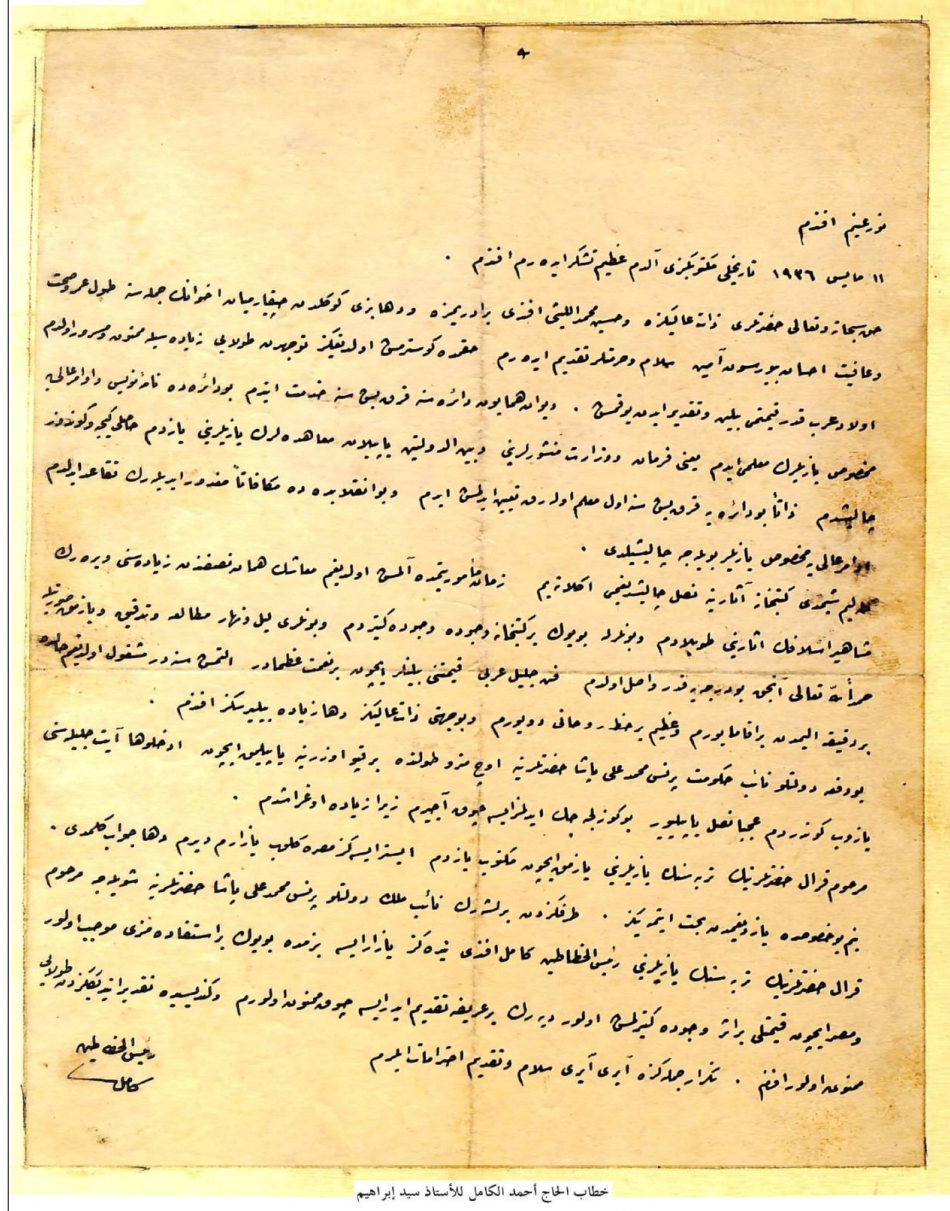
Aynı hatıratda Seyyid İbrahim, Kâmil Akdik’le Mısır’lı bazı hattatlar buluşturmaya talep eder. Kâmil Akdik de bu fikirden dolayı memnun kalır ve bunu tebessüm ile karşılar. Bunun üzerine Seyyid İbrahim, Kisve-i Şerîfe Müdürü Hüseyin El-Leysî Efendi (? - 1964), Muhammed Garîb El-Arabî (1893- ?), Üstâz Necîb Hevârinî’yi (1878-1956) Kâmil Efendi ile tanışmaları için davet eder ve buluşmalarını sağlar¹⁷ (Resim 4).

Resim 4: Kâmil Akdik'in Mısır'lı hattatlarla buluşmasından bir kare.
(Halid b. Seyyid İbrahim Arşivinden, Mısır)

¹⁷ Halid Azb, Hasan Muhammed, *Dîvânü'l-Hattü'l-'Arabî Fî Mısır*, İskenderiye Kütüphanesi, İskenderiye 2010, s.415.

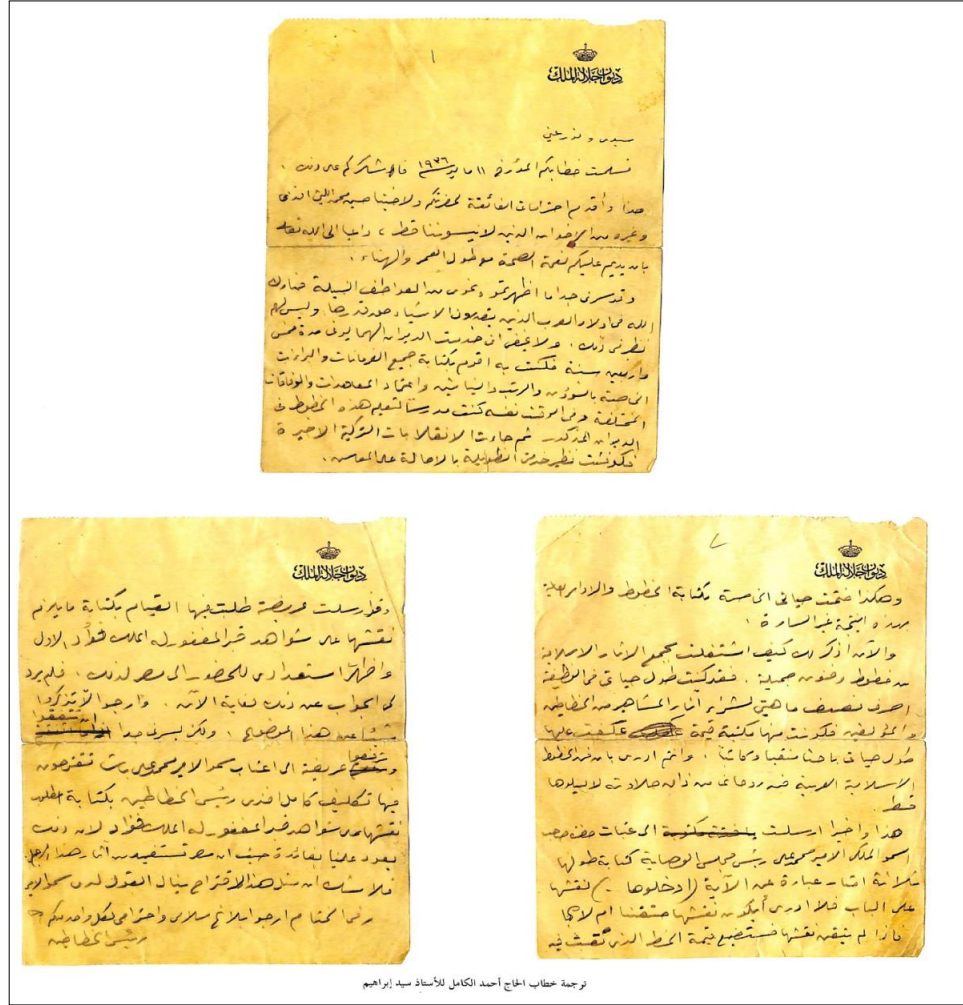
Menyel Kasrı yazıları hazırlanması esnasında tanıştığı Türk dostu Hattat Seyyid İbrahim'le güzel bir arkadaşlık kurmuş, o da bu gelişen arkadaşlığının tezâhürü olarak Akdik'i zaman zaman evinde misafir etmiştir. Seyyid İbrahim, Kâmil Akdik'in Türkiye'ye dönüşünden sonra da mektuplaşarak dostluklarını karşılıklı sürdürmüşlerdir¹⁸ (Resim 5-6).

Resim 5: Hacı Ahmet Kâmil'in Üstaz Seyyid İbrahim'e Yolladığı Mektup (Halid b. Seyyid İbrahim Arşivinden)

¹⁸ M. Hüsrev Subaşı, *Seyyid İbrâhîm (Mısır'lı Hattat)*, TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2009, c. 37, s.63-64.

Bu iki dost arasındaki karşılıklı yazışmalar uzun süre devam etmiştir (Resim 6). Bu hatıradan da anlaşılacağı gibi, Kâmil Akdik'in, mütevazı kişiliğini her dâim ve her yerde belli eden ve gösteren bir şahsiyet olduğu yaşanmış örneklerle görülebilmektedir. Sanatçı kişiliğiyle, örnek davranışlarıyla kendisini sevdiren ve dostluğunu her zaman gösterirdi. Kendisine gösterilen ilgi ve hürmeti karşılıksız bırakmayan bir kişiliğe sahip olduğu da açıkça anlaşılmaktadır.

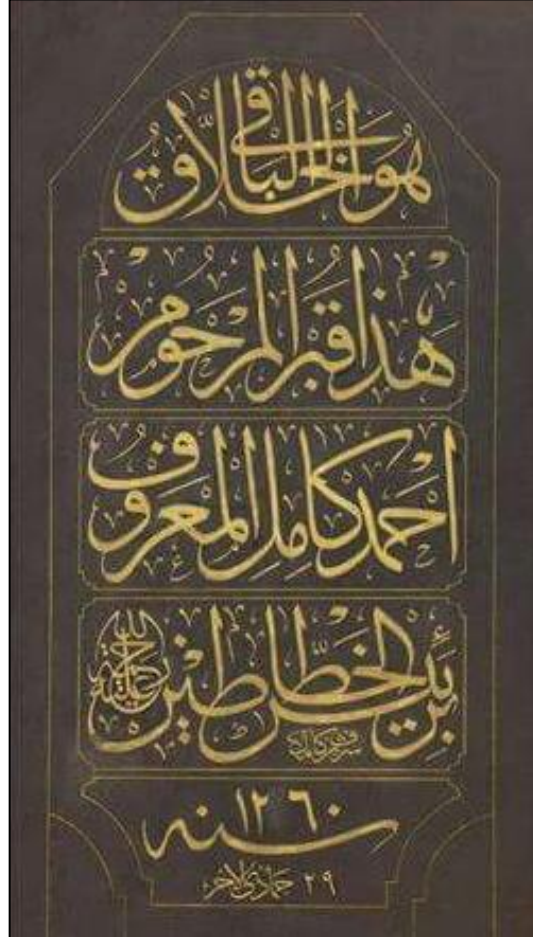
Resim 6: Hacı Ahmet Kâmil'in Hattat Seyyid İbrahim'e Yolladığı Mektup Örnekleri (Halid b. Seyyid İbrahim Arşivinden)

İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal da birçok kere birlikte yaşadığı hatıralardan yola çıkarak, Akdik merhumun hat sanatına âşık bir kişiliği olduğunu vurgular, “aşkı meşk etmeyenler, maksutlarına kavuşamazlar” diyerek onun sanatçı ruhu ve kişiliğinin birbirine uyumuna dikkat çeker¹⁹.

¹⁹ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Hattatlar*, Maârif Basımevi, İstanbul 1970, s. 174.

6. Vefatı

Kâmil Akdik, uzun süren sanat dolu bir hayat, yapmış olduğu birçok vazife, yetiştirdiği onlarca talebe, elinden çıkan yüzlerce eser yanında, arkasında sayısız dostunu ve sevenini geride bırakarak 23 Temmuz 1941 yılında Fatih'teki evinde vefat etti. Cuma namazı sonrası cenazesi Eyüp Câmii'nden kaldırıldı ve Eyüp Sultan Gümüşsuyu Mezarlığı'na defnedildi. Mezar taşını ressam oğlu Şeref Akdik yazmıştır (Resim 7). Cenaze merasiminde, Necmeddin Okyay (1883-1976), Nuri Korman (1868-1951) ve İsmail Hakkı Altunbezer (1973-1946) gibi dönemin kudretli hattatları da hazır bulunmuşlardır²⁰.

Resim 7: Reîsü'l-Hattâtin Hacı Kâmil Akdik'in Oğlu Şeref Akdik İmzalı Mezar Taşı Kitâbesi Kalıbı
(<https://i.pinimg.com/originals/5e/4b/d6/5e4bd649d802add11bd4630c8624dd2a>)

²⁰ Muhammed Behîrî, a.g.e., s. 16.

B) Sanatı

Sâmi Efendi (1837-1912) ve Şevki Efendi (1829-1887) gibi üstatların eğitiminden geçen, bunun sonucu olarak da hat sanatının bütün çeşitlerinde başarı göstermiş olan Kâmil Akdik, sülüs-nesih ve celî dîvânî yazıları üzerinde de çok çalışmış ve bu sebeple yaşadığı dönemde bu alanda zirveye çıkmıştır. Malum üzere hat ustaları arasında bütün yazı çeşitlerini (hutût-ı mütenevvia) yazabilen hattat sayısı fazla değildir. Aldığı eğitim ve de kendisini geliştirmesi sebebiyle bütün yazı çeşitlerini yazabilen nâdir hattatlardan birisi de Kâmil Akdik'tir denilebilir²¹.

Resim 8: Hacı Kâmil Akdik'e Ait Celî Sülüs Bir Yazı.
(<https://hattatlarsofasi.com/aklam-i-sitte-hattatlari/kamil-akdik/hat-eserleri-galerisi>)

Akdik maaşının büyük bir kısmını, eline geçen eski üstadların eserlerini incelemek için onları elde etmeye harcamıştır²². Oğlu ressam Şeref Akdik (1902-1972), babasının sanatkâr kişiliği hakkındaki görüşlerini şöyle anlatıyor: “O, yüksek sanat şahsiyetini mütemadiyen topladığı hususi koleksiyonu ve kütüphanelerde araştırmalar yaparak tetkik ettiği eserler sayesinde yapmıştır. O her zaman, ‘Benim en kuvvetli hocam elimdeki büyük üstaplara ait eserler ve kütüphanemdir’ derdi”²³.

²¹ Melek Celal, a.g.e, s. 11.

²² İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, a.g.e., s. 174.

²³ <https://core.ac.uk/download/pdf/129512276.pdf>, (Şeref AKDİK, İstanbul Şehir Üniv. Kütüphanesi Taha Toros Arşivi)

Bir kıt'a veya bir levha üzerinde tetkikleri gece geç zamana kadar sürer ve yazının güzelliklerini hazmetmeye çalışır, bakmaya doyamazdı. Hattatlarının kim olduğunu ve hangi zamana ait olduğunu söylerdi. Bilhassa sülüs ve nesih yazılarını yalayıp silmeye, tashîh etmeye, kalıpları iğneleyip silkmeye bayılırdı. Sülüs ve nesih yazıların en zor yazı olduğunu söyler, insanın hattatlığı işte bu yazılarda belli olur derdi²⁴.

Kâmil Akdik, bu sanatı şu sözleriyle ifâde ediyor: “*Hüsn-i hat öyle meraklı şeydir ki, bir âdem, kalbini târif edemediği gibi bu merakı da târif edemez. Bu işte birinci vazife, eslâfın eserlerini tetkik ve taklîd eylemektir*”²⁵.

Süleyman b. Ahmet, *Mir'ât-ı Hattâtîn* adlı eserinde Kâmil Akdik'in kişiliği ve sanata olan vukûfu hakkında şöyle söylüyor: “*Güzel ahlâk sahibi, ismine uygun hakikaten kâmil, fazîletli, âlim, mütevâzî, şefkatli, hoş sohbet ve zamanımızda emsâli bulunmaz, muhabbetine doyulmaz biridir. Şu zamanın Kibletü'l-Küttâbı, Hâfız Osman'ı ve Kadıaskeri'dir.*”

Hangi hat olursa olsun, onu hattatından farksız ve daha mükemmel bir şekilde yazar ve hüsn-i hat âşıklarına hediye ederdi. Ketebeleri bulunmayan kıt'aların, murakka'ların, Mushaf-ı Şerif'lerin kimin hattı olduğunu teşhîs ve tasdik etmesini ricâ eden kişinin elindeki hattı alır, kütüphânelerde ve müzelerde bulunan, ketebeli yazılar ile karşılaştırır ve teşhîsinden emin olduğu vakit, hattın arkasına yazdığı notun altına “*Allah rızâsı için tasdik eder.*” diye not düşerdi²⁶.

Medresetü'l-Hattâtîn hocalarından bahsedilirken, sanatçı kişiliği hakkında yukarıda bahsedilen özelliğini tasdik edici başka satırlara da rastlanabilmektedir. “*XX. yy'ın Hâfız Osman'ı denmeye lâyık ve Güzel Sanatlar Akademisi'nde yazı hocalığı yapan ve Reîsü'l-Hattâtîn ünvanını kazanan Kâmil Akdik*” diye bahsedilmektedir²⁷.

Kâmil Akdik, binlerce eser ürettiği ve bu eserler için binlerce müsvedde yaptığı halde düşünme duygusunu daha derin anlamda çalıştırması, fiilî çalışmasından daha ileriydi. Bütün bu özellikleri ve sanattaki kudreti, hat sanatında gücünün yettiğince gösterdiği gayret, bu kudreti ne kadar büyük bir mücadele içinde kazandığını ve örnek bir sanatçı kişilik sergilediğini günümüzde de müşahede edebilmekteyiz. Türk hattatlığında celî yazılar söz konusu olduğunda önde gelen isimlerden bahsedilirken Kâmil Akdik'in de

²⁴ Muhiittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2012, s. 255.

²⁵ Muammer Ülker, *Türk Hat Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Doğu Matbaası, Ankara 1987, s. 38.

²⁶ Mehmet Memiş, *Mir'ât-ı Hattâtîn Süleyman b. Ahmed*, M.Ü. S.B.E. Geleneksel El Sanatları Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

²⁷ Ali Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 80.

bu yazı nev’inde kudretli bir hattat olduğu zikredilmektedir²⁸. Kâmil Efendi bütün sanat otoriterleri tarafından üstadı Sami Efendi’den sonra “ikinci hoca ve mekteb” olarak da vasıflandırılmaktadır.

C) Eserleri

Bütün sanat hayatı boyunca yüzlerce esere imza atmış büyük bir sanatçı olan Akdik, resmî görevlerde bulunduğu yıllarda, Dîvân-ı Humâyûn tefrîşâtına göre dîvânî, celî dîvânî veya rik’a hatları ile hazırladığı menşûrlar, berâtlar, muâhedenâme, tasdiknâme ve fermanlar gibi resmî yazılardan sayılamayacak kadar çok eseri vardır. Hüsn-i hat muallimi olarak meşk murakka‘ları, sülûs-nesih kıt’alar, Hilye-i Saâdetler, sûre, En’am ve cüzler yazmıştır.

Celî sülûs levhalar, dînî mimarî yapılar, türbeler ve kabirler için yazılar hazırlamıştır. Ömrü boyunca sadece tek bir Mushaf yazmış, bazı eksik kalmış Mushaf-ı Şerîf’leri de tamamlamıştır²⁹. Medîne’de mihrâb-ı Nebî, Kahire’de Menyel Sarayı Mescid yazıları ve Fâtih’in türbesindeki Abdülhak Hâmid’e ait sülûs manzumeyi bir de hocası Sâmi Efendi’nin mezar taşını yazmıştır. Ayrıca Topkapı Sarayı’na devredilen eserleri ve koleksiyonerlerde bulunan birçok yazısı, günümüze kadar gelen en önemli eserlerindedir.

Resim 9: Kâmil Akdik’in Topkapı Sarayı Enderun Seferiler Koğuşu Kapı Üstü Kitâbesi (<https://hattatlarsofasi.com/portfolio/kamil-akdik/#jp-carousel-642-2016>).

²⁸ M. Hüsrev Subaşı, *Geleneksel Türk El San’atlarından Yazıya Giriş*, Dersaadet Kitabevi, İstanbul 1997, s. 15-21.

²⁹ M.Uğur Derman, *Osmanlı Hat Sanatı*, Sakıp Sabancı Müzesi Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2001, s. 158.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR YAPI VE MÜZE OLARAK MENYEL KASRI

A) Yapının Bânîsi Prens Muhammed Ali

Menyel Sarayı'nın bânîsi Prens Muhammed Ali, 9 Kasım 1875'te Kahire'de doğdu. Babası, Mısır Hıdiv ailesinden İsmail oğlu II. Tevfik'tir. Annesi, I. Abbas oğlu İbrahim İlhâmî Paşa'nın kızı Prensese Emine Necîbe İlhâmî'dir. İlme çok merakı olan Prens Muhammed Ali, orta ve lise eğitiminden sonra üniversite eğitimi almak için Avrupa'ya gönderildi. İlk önce İsviçre'nin başkenti Cenevre'de bulunan Hyksus Üniversitesine başladıktan kısa bir süre sonra, babasının yönlendirmesiyle bu okuldan ayrılarak askeri eğitim alması için Avusturya'nın Tresianum Üniversitesi'ne kaydoldu.

Babasının 1892'de vefatı üzerine Mısır'a geri döndü. Daha genç yaşlarında hikmet sahibi olması, bilgeliği, ilme meyli, İslâm edebiyatı ve sanatlarına düşkünlüğü ile bilinirdi. Prens Muhammed Ali, birincisi II. Abbas dönemi, ikincisi Emîr Faruk dönemi, üçüncüsü Kral Faruk dönemi olmak üzere üç kere veliyyü'l-ahd olarak görev üstlenmiştir³⁰.

Türk-Yunan savaşı ve Balkan savaşlarında Osmanlı Devleti'ne maddi desteklerde bulunmuş, savaş alanlarına tıbbî malzeme desteği ile gerekli ihtiyaçların gönderilmesini sağlamıştır. I. Dünya savaşı esnasında İngilizlere karşı Türk-Alman paktını destelemesinin de öğrenilmesinden sonra, İngilizler kendisine yapılan bütün destekleri geri çekmiş ve Mısır'ı terk etmesini istemişlerdir.

Amcası Melik I. Fuad'ın İngilizlerle anlaşma sağlaması üzerine, Prens Muhammed Ali'nin Mısır'a geri dönmesine izin verilmiş, Melik I. Fuad'ın ölümü üzerine yerine geçen Melik I. Faruk'un hükümdarlığı döneminde veliyyü'l-ahdliğe getirilmiştir.

Prens Muhammed Ali, Mart 1954'te İsviçre'nin Lozan şehrinde 80 yaşında vefat etmiş, vasiyeti üzerine cenazesi İsviçre'den getirilerek Kahire'de "Kubbetü Efendînâ" diye isimlendirilen Hıdiv ailesinin bulunduğu kabristana defnedilmiştir. Mezar taşı Kâmil

³⁰ https://www.faroukmisr.net/p_mali.htm, (2008)

Akdik'ten iktibâs bir yazı ile mermere oyma şeklinde hazırlanmış, mezar kitâbesinde celî sülûs ve celî ta'lik yazılara yer verilmiştir (Resim 10)³¹.

Resim 10: Menyel Sarayı Bânisi Prens Muhammed Ali'nin Kabri

İslâm sanatlarının bütün çeşitlerinin bulunduğu Menyel Sarayı'nın bânisi Prens Muhammed Ali, İslam sanatlarına çok düşkün bir insandı. Prens, zerâfete önem veren, aynı zamanda mühendis ve ressam olmasının yanında bunların kıymetini bilen, sanatçı yönü çok kuvvetli mümtaz bir şahsiyeti³². Bu konudaki ciddiyeti, yaptırdığı sarayın inşa sürecindeki bütün merhalelerini bizzat takip etmesi, bilfiil müdahalelerde ve katkıda bulunması ve sarayı aynı zamanda bir İslam sanatları merkezi haline getirmesinden anlaşılmaktadır³³.

Prens Muhammed Ali'nin Mısır hat sanatı tarihi gelişiminde önemli rol üstlendiği bu sahadaki bütün çevreler tarafından bilinmektedir. Hat sanatının Mısır'da öğrenilmesi ve yaygınlaşması için Türk hattatlarını Kahire'ye davet etmesi bunu ispat etmektedir. Özellikle de, Türk hattatlarından Hacı Ahmet Kâmil Akdik'i Mısır'a iki kere daveti bunun somut örneğidir. Prens, Kâmil Akdik'i ilk davetinde yaptırdığı Menyel Sarayı Mescidi'nin yazılarının hazırlanmasını, İkincisinde ise, Kâmil Akdik'le beraber yanında İbnü'l-Emîn Mahmut Kemal İnal'ı da davet ederek, sarayın özel müzesindeki hatların düzenlenmesi ve tasnif edilmesini talep etmiştir.

³¹ <http://www.sharkiatoday.com/قصر-الامير-محمد-علي-في-المنيل/>, (04.09.2018).

³² Halid Azb, Muhammed Hasan, *Dîvânü'l-Hattu'l-'Arabî Fî Mısır*, İskenderiye Kütüphanesi, İskenderiye 2010, s.415.

³³ <https://arabic.sputniknews.com/art/201503021013611342/>, (08.03.2015).

Prens Muhammed Ali, aynı hassasiyetle İstanbul ve İran gibi sanatın yoğun bulunduğu merkezlerdeki sanatçıların eserlerini toplamaya çalışmış, inşa ettiği sarayda bu eserler için özel bir bölüm yaptırmış ve bu eserleri burada sergilemek için özel bir gayret sarf etmiştir. Prens ayrıca, sarayın kitâbesine, “İslâm Sanatlarının ihyâsı için bu binâ inşa edildi.” cümlelerini ekleterek burada sanata dikkat çekici vurgu yapmıştır.

Daha önce de bahsedildiği gibi prens, sarayın tasarımından mühendisliğine, tezyînâtından tefrîşâtına kadar bütün merhalelerinde bilfiil kendisi de iştirak etmiş ve saray tamamlanıncaya kadar maddî manevî katkılarda bulunmuş, vefatından sonra bu sarayın kendi adına müzeye dönüştürülmesini vasiyet etmiş ve bu vasiyet arzu ettiği şekilde yerine getirilmiştir³⁴.

B) Yapı Hakkında Genel Bilgilerle Saray

Menyel Sarayı’nda, Fâtımî, Eyyûbî, Memlûkî ve Osmanlı mimarî ve tezyînâtının izleri ve etkisi görülmektedir. Taş işçiliğinden ahşap işçiliğine, halı işçiliğinden çini sanatına, hat sanatından tezhib sanatına kadar bütün örnekleri her yapıda ve bölümde görülebilmektedir. Türk hattatlarının nadide yazıları ile İstanbul, Kütahya ve İznik çini sanatının en nadide örnekleri de Menyel Sarayı’nın önemli tezyînî unsurları arasında yerlerini almaktadır. Bazı alanlarda yozlaşan tezyînî unsurlar bu alanlarda önemini ve özelliğini korumuştur³⁵.

Hat sanatımızın durumu aynı dönemde mimarî değişime göre konumunu ve önemini korumuş olup, yozlaşmalardan uzak kalmıştır. Bunun sebebi de hat sanatının batıda örneğinin olmayışı ve gelenekte var olan hoca talebe ilişkisi ve usullerinin bozulmayışı bunda çok etkili rol oynamıştır. Hatta padişahlardan birçoğu bilfiil bu sanatın uygulayıcısı ve koruyucusu olmuşlardır. Hat sanatının uygulanmış mümtâz örnekleri günümüze kadar ulaşmış olup, son dönem yapılmış birçok mimarî yapı üzerinde görebilmekteyiz. Mısır’da bu sanatın gelişim süreci aynı şekilde olmuş, özellikle Hıdivler döneminde Osmanlı hat ustalarının eğitim vermeleri ve dînî mimarî yapılarda da uygulama yapmaları için özel olarak Kahire’ye davet edilmişlerdir.

Özellikle Menyel Sarayı Mescidi’nin duvarlarında ve sarayın özel müzesinde bulunan bazı nadide hatlar, konumuzun da ana esaslarından biri olan dönemin en kudretli Türk hattatlarından, Hattat Sâmi Efendi’nin talebelerinden Reîsü’l-Hattâtîn Hacı Ahmet

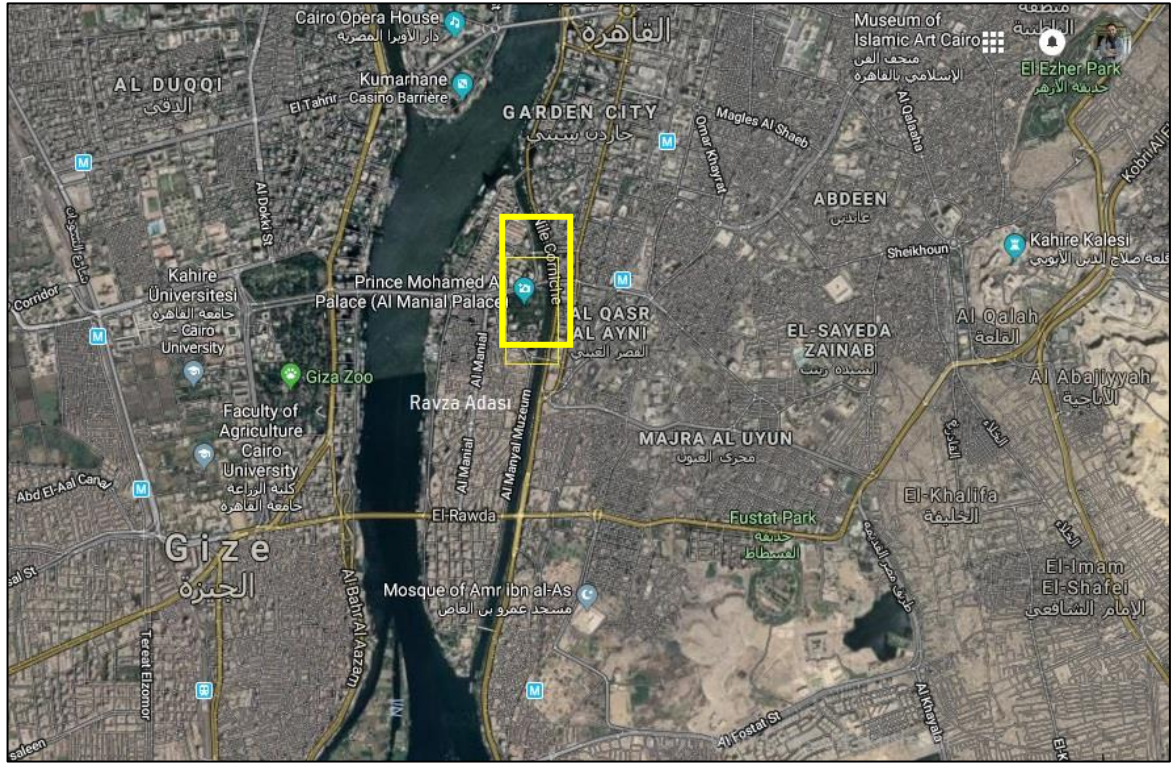
³⁴ Halid Azb, Muhammed Hasan, a.g.e., s.415.

³⁵ Mahmut Kâmil, Hüseyin Ziyâd, *Delîlü Methaftı Kasrı’l-Menyel*, Kahire 1979, s. 1.

Kâmil Akdik'e aittir. Bu da hat sanat geleneğinin ne kadar güçlü bir durumda olduğu, dış nedenlerden etkilenmeyip kendi içinde gelişim sağladığı bu misallerle görülmektedir.

Hacı Ahmet Kâmil Akdik'in Menyel Sarayı Mescidi'ndeki yazıları hassas şekilde hazırlanmış, aynı hassasiyette ahşaba ve taşlara nakl edilmiştir. Bu yazılar, günümüze kadar da korunarak gelmiştir. Sarayın bazı bölümlerinde başka hattatlara ait yazılar da bulunmakla beraber, çoğunluğu Kâmil Akdik'e aittir.

Saray konumu itibariyle, Kahire'nin Menyel bölgesi, Nil nehrinin doğusunda Ravza adıyla bilinen bir ada üzerine kurulmuştur (bkz. Resim 11).

Resim 11: Kahire Menyel Sarayı Uydu Görüntüsünden Konumu
(<https://www.google.com/maps/@30.0216015,31.2126256,5173m/data=!3m1!1e3>)

Sarayın arazisi Hıdiv ailesinden Prens Muhammed Ali b.Tevfik tarafından satın alınmıştır. Saray yapılmadan evvel, daha önce bostan olarak kullanılan bu arazi ilk etapta çeşitli tropik bitkiler ve ağaçlarla donatılmış ve mesire yeri haline getirilmiştir³⁶. Bununla birlikte Hıdiv ailesi bu araziye konut ve medrese inşa etmiş, yaşam alanı haline getirerek zaman zaman hayatlarını burada sürdürmeye devam etmişlerdir.

³⁶ İbrahim Abdül Mesih, *Delilü Vâdî el-Nil*, Totonto University Library, Toronto 1892, s. 384.

Araziye zaman içinde farklı eklemeler ve yenilikler yapılmış, 1929 yılında yavaş yavaş son şeklini almaya başlamıştır. Prens Muhammed Ali, kendi tasarrufuyla sarayın son şeklini almasında rol oynamış, mimarî tasarımına da bilfiil şahsi katkıları olmuştur.

Sarayın yapımında en önemli katkıları ise çok sevdiği mühendis arkadaşı muallim Muhammed Afifi'dir. Sarayın inşasındaki bütün merhaleleri adım adım takip etmiş ve son duruma kadar getirmiştir. Muhammed Afifi ismi sarayın kitâbesinde de yer almaktadır.

Prens Muhammed Ali hatıratında, yaptırdığı bu eser için; *“Bu saray, İslâm mimarîsi ve sanatlarını içinde barındıran, gelecek asırlara örnek teşkil edecek övünç kaynağı olacak bir yapıdır.”* diye zikreder³⁷.

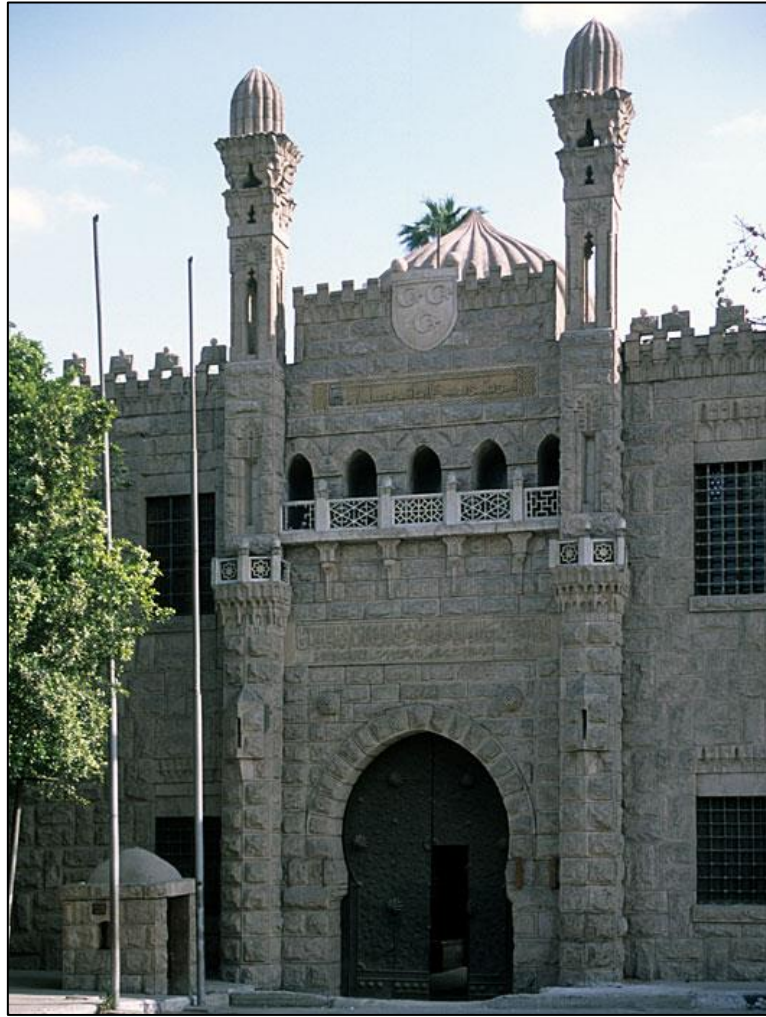
Resim 12: Menyel Sarayı Dış Duvarları ve Saat Kulesinin Görünümü

Saray, yaklaşık 61.000 m²'lik bir alan üzerine kurulmuştur. Surlarla çevrili bahçe alanı ise 34.000 m² alanı kapsamaktadır. Sarayın muhtelif yerlerine inşa edilmiş binaların toplam alanı yaklaşık 23.000 m²'dir. Sarayı çevreleyen surlar 740 m uzunluğunda olup,

³⁷ Mahmut Kâmil, Hüseyin Ziyâd, *a.g.e.*, s.2.

yüksekliği ise ortalama 7 m'dir. Sarayın biri ana giriş, diğerleri yan giriş olmak üzere toplam üç adet kapısı bulunmaktadır³⁸.

Surlar, kırmızı renge yakın dayanıklı kireçtaşından yapılmıştır. Surların yapıldığı bu kireçtaşı, Kahire'nin Fustat bölgesinde bulunan Cebel-i Mukattam'dan çıkarılmıştır. Bu kireçtaşı, aynı bölgedeki Selahaddin Kalesi, Fustat bölgesini çevreleyen surlar ve Tolunoğlu Câmii gibi diğer anıtsal yapılarda da kullanılan yangına dayanıklı bir özelliğe sahiptir.

Resim 13: Menyel Sarayı Ana Giriş Kapısı

Sarayın ana giriş kapısı, mimarî ve sanatsal açıdan estetik bir görünüme sahiptir. Kapı doğu yönündeki surun güneye yakın köşesine doğru açılmaktadır. Ana giriş kapısının

³⁸ Fevzi Abdurrahman Ferağlı Şîrin, *Kaşru'l-Emîr Muhammed Ali ve Mülhakâtihî bicezîrati'r-Ravda Dirâsetü Eşeriyye M'imâriyye*, Câmi'atü'l-Şahîr Külliyyetü'l-Âşâri'l-İslâmiyye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahire 2009, s.205-207.

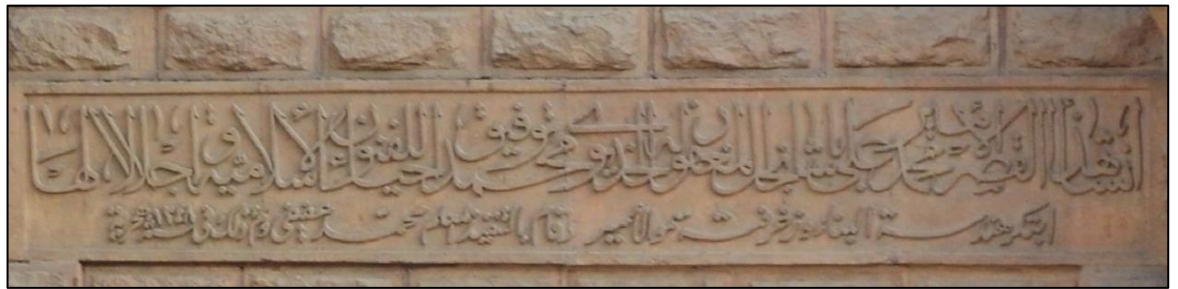
tepesinin her iki yanında yüksekçe kuleler bulunmaktadır. Minâre görünümlü bu iki kule, Fâtımî ve Eyyübî dönemlerine ait mimarî yapılara benzemektedir (Resim 13)³⁹.

Ana giriş kapısının en üstü dilimli kubbe ile örtülüdür. Ön cephe en üst kısımda kûfi ile; “*Kim Rabbine iman ederse, artık ne bir (ecrinin) eksikliğe uğratılmasından ne de haksızlık edilmesinden korkar.*” meâlinde Kur’ân-ı Kerîm âyet-i Kerîme yazılıdır (Resim 14)⁴⁰.

Resim 14: Menyel Sarayı Ana Giriş Kapısı Üzeri Kûfi Yazı Kitâbesi

Ana giriş kapı kemerinin üstünde üst satırı celî sülüs, alt satırı celî ta’lik hat ile taşâ hâkkedilerek yazılmış saray kitâbesi yer almaktadır (Resim 15). Bu kitâbede Arapça; “*Enşee hâze’l-kasr el-Emîr Muḥammed Ali Bâşâ neclê’l-mağfûr lehû el-Hidivî Muḥammed Tefîk ihyâen li’l-funûni’l-İslâmiyyeti ve iclâlen lehâ. İbtekera hendesete’l-binâi ve zühurfetehû sümüvve’l-Emîr zûfâm bi’t-tenfîz el-mu’allim Muḥammed ‘Afîfi fî seneti 1348 hicriyye*”, meâlen; “*Bu saray, İslâm Sanatlarının ihyâsı ve yücelmesi için merhûm Hıdiv Muhammed Tefvik oğlu Prens Muhammed Ali Paşa tarafından inşâ edildi. Yapının mühendislik ve tezyînâtı Prensın danışmanı muallim Muhammed Afîfi tarafından tasarlanmıştır.*” yazılıdır.

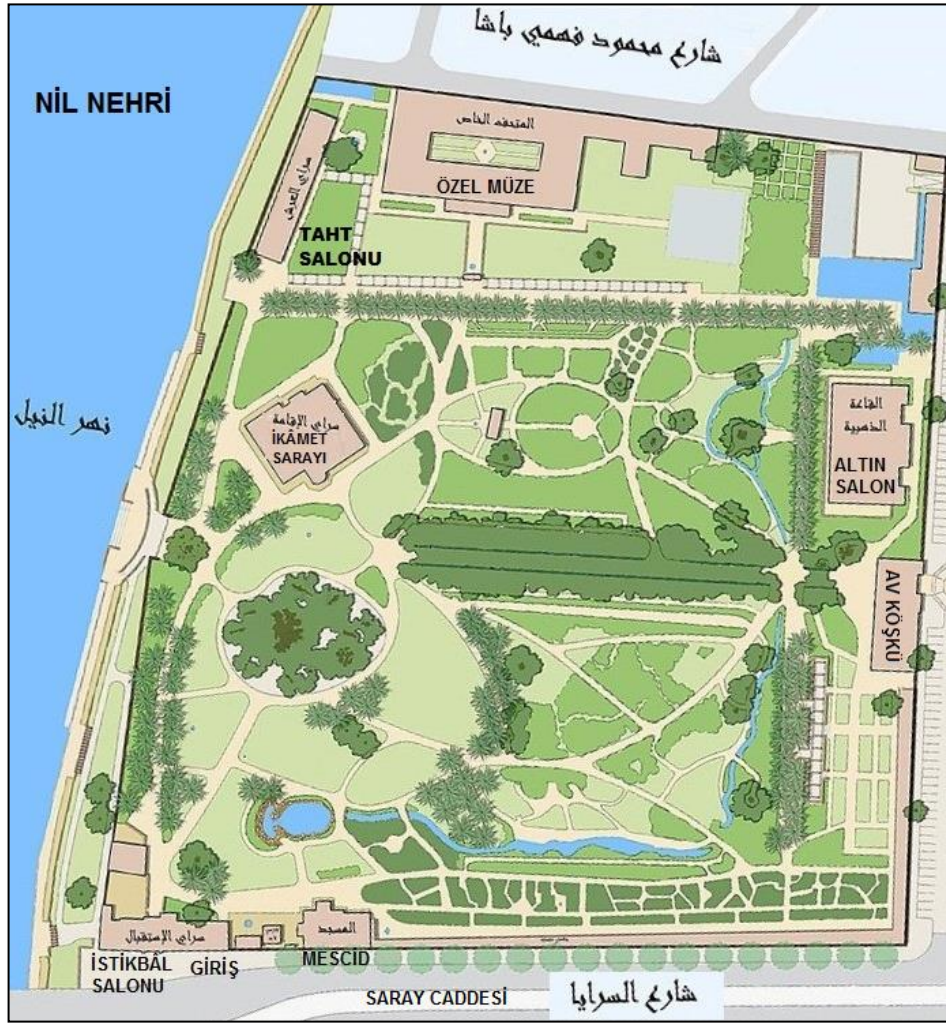
Resim 15: Menyel Sarayı Ana Giriş Kapısı Üzeri Kitâbesi

³⁹ Fevzî Abdurrahman Ferağlî Şîrin, a.g.e., s.447.

⁴⁰ Cîn Sûresi, Ayet: 13.

Saray, Eski Eserler Bakanlığı'na bağı Menyel Müzesi olarak kullanılmaktadır. İçinde, sergilenen 9594, müze depolarında ise 11647 adet eser bulunmaktadır⁴¹.

Menyel Sarayı, eski ve yeni mimarî özellikleri içinde barındıran, Fâtımî, Eyyûbî, Memlûkî, Fârisî ve Osmanlı mimarî tarzlarının bir arada bulunduğu Mısır'ın en önemli mimarî yapılarından biridir. Özellikle mimarlık ve tezyinât anlamında, sarayda Osmanlı ruhu ve tarzı daha çok hissedilmektedir. Saray bu anlamda, çeşitli İslâmî sanatları ve mimarî unsurları bulundurması açısından bir okul olarak da isimlendirilmektedir.

Resim 16: Menyel Sarayı Bölümlerini Gösteren Plan

Menyel Sarayı, surlarla çevrili bahçenin farklı yerlerinde olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır (Resim 16). Şöyle ki;

⁴¹ Mahmud Abbâs Ahmed Abdurrahmân, *El-Ûşûru'l-Melikiyye Fî Mısır Târîh ve Hazâra*, Ed- Dâru'l-Âlemiyye, Kahire 2005, s.155.

1. İstikbâl (Karşılama) Salonu
2. İkâmet Sarayı
3. Taht Salonu
4. Güzel Sanatlar Sergi Salonu
5. Altın Salon
6. Av Köşkü
7. Saat (Haber) Kulesi
8. Mescid

Farklı zamanlarda ihtiyaca göre yapılmış bu binalar, sarayın bahçesine mimarî ve mühendislik açısından çok orantılı bir şekilde yerleştirilmiştir. Özellikle saray bahçesi gezinti amaçlı olarak ta düşünüldüğünde, bahçenin orta alanı serbest olarak bırakılmış, binalar arası mesafe de buna göre dizayn edilmiştir. Bölüm binalarının yükseklikleri sarayı çevreleyen duvarların yüksekliğiyle uyumlu olup, dışarıdan bakıldığında yapılar görülmeyecek şekilde tasarlanmıştır.

1. İstikbâl (Karşılama) Salonu

Salon, ana giriş kapısından içeri girildiğinde hemen sağda yer alır. Salonun dış giriş kapısı, üzeri çeşitli geometrik ve bitkisel motiflerden oluşan sarı bakır maden kaplı, iki kanatlı dayanıklı bir ahşaptan yapılmıştır. Kapının etrafı, mavi ve yeşil renk ağırlıklı farklı renklerden oluşan, üzeri çeşitli bitkisel motiflerle kaplı, Türk tezyînî sanatının en güzel örnekleriyle bezeli Kütahya işi çinilerle çevrilidir⁴². Bu çiniler, farklı boyutlarda ve desenlerde olup buldukları yerin ebat ve konumuna uygun çeşitlilik arz etmektedir (Resim 17-18).

Resim 17: İstikbâl Kapısı Girişindeki Çinilerden Detay Görünüm

⁴² Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysi, *Delil Methaf Kaşru'l-Menyel*, el-Hey'etü'l-Âmme eş-Şüunu'l-Metâbi'l-Eşeriyye, Kahire 1979, s. 3.

Resim 18: İstikbal Salonu Dış Giriş Kapısı Görünümü

Farklı desen ve renklerdeki bu çinilerin arasında, en üstte sağ ve sol yanlarda karo bir çini içinde tezyînî kûfî ile İsm-i Celâl ve İsm-i Nebî yazıları bulunmaktadır. Kapının hemen üstünde dikdörtgen, yeşil bir pano içinde celî sülüs hat ile “Besmele-i Şerîf”, onun

hemen altında mavi çini bir pano içinde celî sülûs hat ile “*Muhakkak ki; Allah'ın gücü her şeye kâdirdir.*” meâlinde bir âyet bulunur⁴³.

İstikbâl Salonu iki kattan oluşmaktadır. Giriş katta birkaç oda bulunmakta olup, ağırlıklı siyah kumaş üzerine barok üslubu süslemelerle bezeli ve aynı üslup altın varak oyma ahşap eşyalarla dolu bir bekleme odası bulunmaktadır (Resim 18).

Resim 18: İstikbâl Salonu Giriş Kat Bekleme Odası

İkinci katta biri Mağribî, diğerleri Orta ve Şam diye adlandırılan üç salon bulunmaktadır. Bu salonların isimlendirilmesi, içinde bulunan tezyînât ve eşyalarının bölgesel özellikler taşımasındandır.

⁴³ Bakara Süresi, Ayet:148

a) Mağribî (Fas) Salonu

İkinci katın batı kısmında bulunan bu salon, Afrika'nın kuzeyindeki Fas'ın sanat ve mimarî tarz özelliklerini taşıması sebebiyle bu şekilde isimlendirilmektedir.

Bu salonun duvarları, kare formlu küçük boyutlarda Kuzey Afrika Fas tarzı geometrik desenli çini karolar ile döşelidir. Salon duvarlarının batı ve güney yönü üst kısımlarında on dört adet renkli vitray tezyînî pencere bulunmaktadır.

Mağribî salon sarayın diğer yerlerine göre daha sade olarak düzenlenmiştir. Fakat bu salonun tavanı sade görünmekle beraber, geniş bir mesafeye sahip olması sebebiyle, ahşap malzeme ile çeşitli kesitlere bölünerek, bu şekilde tavana estetik bir görünüm sağlanmıştır. Salonun ahşap tavanında geometrik desen ve yıldız formlarının yoğun olduğu bezemeler görülür.

Tavanın tam orta yerinde kubbemsi küçük bir alanda çeşitli desenlerden oluşan dört katlı bakırdan metal oyma bir avize asılı durmakta, bu avize üstünde ise bir kısmı tezyînî renkli cam mumluklar bulunmaktadır⁴⁴(Resim 19).

Resim 19: Mağribî (Fas) Salonundan Genel Görünüm

⁴⁴ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh el-Leysî, *a.g.e.*, s. 3.

Salonda ayrıca altı adet ahşap sedir şeklinde oturma grubu ile bu oturma gruplarına uyumlu “taktûka” diye isimlendirilen, üstünde bitkisel tezyînî motiflerle bezeli altı adet altıgen ahşap oyma sehpa bulunmaktadır. Salonun orta yerinde büyük bir boyutta 19 yy. İran Hemedan halısı döşelidir. Ayrıca duvarların uygun yerlerine mekânı daha geniş göstermek amacıyla büyük ebatlarda ayna çerçeveler yerleştirildiği görülmektedir.

b) Orta Salon

Bu salonun duvarlarının orta yerinden tavana müzeyyen ahşap malzeme ile duvarın etek kısmı ve yer tabanı ise renkli mermerlerle döşelidir. Ahşap unsurlar Şam tarzı olup, üzerinde çeşitli bitkisel motiflerden oluşan Türk üslubu rokoko süsleme görülmektedir. Ahşap unsurların bazı bölümleri ise, geometrik desenlerle bezenmiştir. Salonda ayrıca dışı mermer içi çini malzemeden oluşan estetik bir şömine mevcuttur (Resim 20).

Resim 20: Orta Salon Görünümünden Bir Kesit

c) Şam Salonu

Şam Salonu, İstikbâl Salonu'nun doğu tarafında yer alır. Salon, bu bölümün en geniş alanını kaplayan kısımdır. Mimarî ve tezyînî malzeme unsurları bakımından Şam bölgesinin özelliklerini yansıttığından salon bu şekilde adlandırılmıştır (Resim 21).

Duvarlar ve Tavan, tamamıyla ahşap oyma olup, geometrik ve bitkisel desenlerle bezelidir. Duvarlarda ve tavanlarda Kurân-ı Kerîm'den seçilmiş âyetler yanında, kasideler, medihler ve duâlar mevcuttur. Salonda farklı ebatlarda kesilmiş renkli camlardan oluşan, güneş ışınlarının içeriye vurmasıyla renk oyunlarının oluşmasını sağlayan on iki adet ahşap pencere mevcuttur. Pencere altı duvarların üzeri geometrik desenlerin yer aldığı renkli mermerlerle döşelidir.

Resim 21: Şam Salonu İçinden Genel Bir Görünüm

Tavanın ortasında üç kademeli bakır malzemedeki büyük bir âvîze asılıdır. Salonun ortasında, yerde büyük bir İran halısı döşelidir. Salonu Şam işi sedir oturma grubu çepeçevre sarmakta olup, sedirlerin önlerinde geometrik desenli altıgen kesim on adet orta sehpa bulunmaktadır. Salonun en ucunda her birinde on bir adet mumluğu bulunan Türk işi iki adet büyük gümüş şamdan bulunmaktadır⁴⁵.

⁴⁵ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysî, a.g.e., s.6.

Tavanlar ve duvarlar bütünüyle ahşap işlemlerle doludur. Tavanlarda ve duvar cephelerinde çoğunluğu kasidelerden oluşan yazılar mevcuttur. Yazılar kısmen kalemişi tekniği ile uygulanmış olduğundan yapılan restorasyonlar sonrası harfler karakteristik ve anatomik özelliklerini kaybetmiş görülmektedir. Bu kısmın yakın fotoğraf çekimine izin verilmediğinden görselleri çalışmada ayrıntılı verilememiştir.

2. İkōmet Sarayı

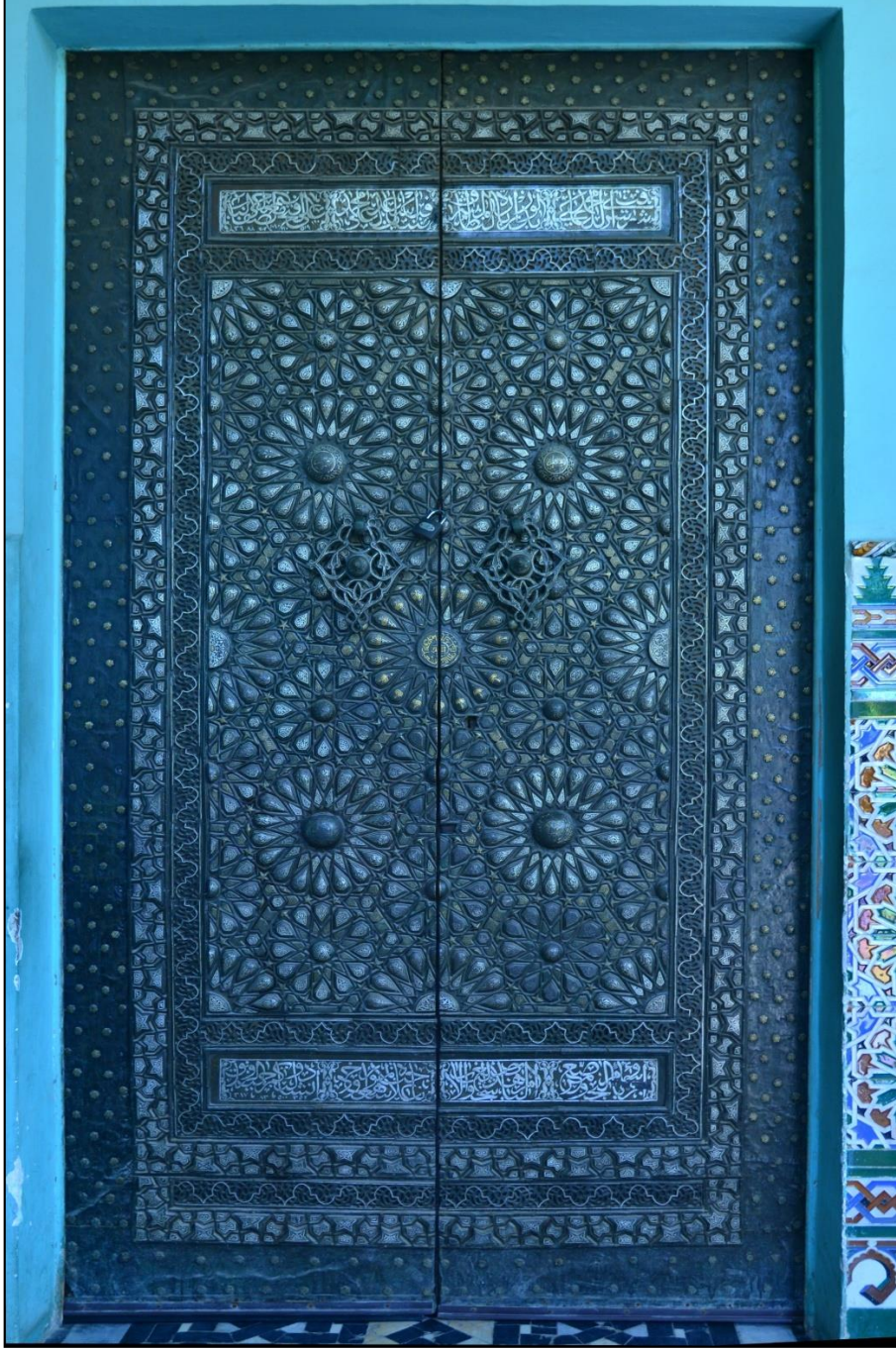
Sarayın bu bölümü, Prens ve ailesinin yaşam alanı olarak kullandıkları mekândır. Saraya inşa edilen ilk yapı olma özelliğini taşır. Bu mekân, ayrıca önemli şahsiyetlerin ve devlet ricâlinin de karşılandığı özel bir öneme sahiptir. Bu bina, duvarlarından tavanına, yer döşemelerinden içinde kullanılan eşyalara kadar diğer bölümlerden farklı olarak tefrîş edilmiştir.

Kûfî ves ülüs yazıların ağırlıklı kullanıldığı bu alanda, tezyînatta bitkisel motiflerin, geometrik desenlerin bolca kullanıldığı âşikâr bir şekilde görülebilmektedir. Özellikle mimarî ve tezyînî yönden zengin örneklerin kullanıldığı bu mekânda çoğunlukla Türk hattatların yazıları ve duvarlarında Türk tezyînî sanatlarındaki unsurların kullanıldığı müşâhede edilmektedir.

Resim 22: İkōmet Sarayı Binasının Dış Görünümü

Bu bölümde de ahşap oyma sanatının en güzel örnekleri görülebilmekte ve üzerine uygulanan çok çeşitli tezyînat örnekleri dikkat çekmektedir. Bina sarayın Nil Nehri tarafında olup, surlara yakın bir alanda yer alır. İki katlı olarak tasarlanmış olan binanın dış mimarî tasarımı, arap mimarî özellikleri taşımaktadır (Resim 22)⁴⁶.

Resim 23: İkömet Sarayının Ana Giriş Kapısı Görünümü

⁴⁶ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysî, a.ge. s. 28.

İkōmet Sarayının iki giriş kapısı mevcuttur. Ana giriş kapısı malzemesi ve tezyînatıyla bir sanat eseri niteliğindedir. Bakır madeni üzerine çeşitli bitkisel ve geometrik desenlerin bezendiği bu kapı, iki kanatlı dayanıklı ahşaptan yapılmıştır. Kapı üzerindeki geometrik desenlerin içine stilize bitkisel rûmî desenler yerleştirilmiştir. Kapının alt ve üst kısımlarında, gümüş ile işlenmiş sülüs girift istifli birer yazı kuşağı bulunmaktadır. Kapının bazı kısımlarında yer yer altın unsuru da kullanılmıştır (Resim 23).

Birinci katta zemin girişine açılan geniş fuâye salonu ile birlikte çeşitli fonksiyonlar görmek üzere tasarlanan on adet oda bulunmaktadır. İkinci katta ise orta alana paralel giden ve dolanan koridorlara açılan farklı fonksiyonlarda kullanılmak üzere on iki adet oda daha mevcuttur.

İkâmet Sarayın ana giriş kapısından içeri girilir girilmez orta kısma binanın en geniş alanı olan fuâye salonu konumlandırılmıştır. Bu salon, İspanya Gırnata'da bulunan el-Hamra Sarayı'ndan ilhamla hemen hemen Endülüs mimarîsi tarzında dizayn edilmiş olup çarpıcı bir güzelliğe sahiptir. Hemen orta yerde aynı üslupta geometrik işlemeli mermer taban üzerinde bir fiskiye havuz bulunur.

Duvarlar ise, çeşitli bitkisel Türk motifleriyle bezenmiş mavi renk ağırlıklı Kütahya işi çinilerle döşelidir. Orta salona girer girmez karşı kapı üzerinde "Nazif" imzalı "Allah en hayırlı koruyucudur. Zira O merhametlilerin en merhametlisidir."⁴⁷ meâlinde celî zerendud sülüs bir levha bulunmaktadır (Resim 24).

Resim 24: İkâmet Sarayı Orta Salonda Hattat Nazif Efendi'ye ait İmzalı Celî Sülüs Levha

⁴⁷ Yusuf Sûresi, Ayet: 64

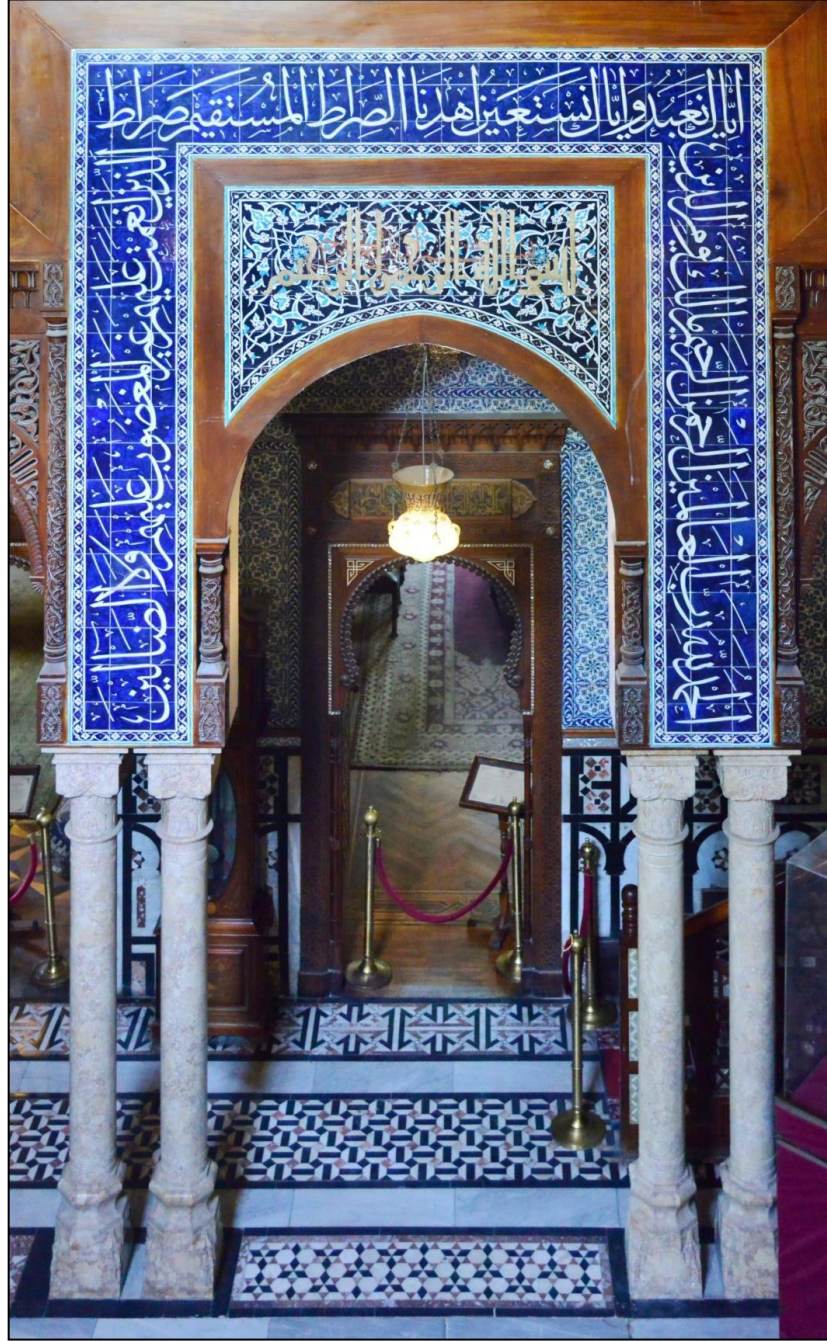
Orta salonun doğu tarafında kemerli üç tarafı salona doğru bakan, birbirine bitişik ikişerli çift sütunun taşıdığı bir revak bulunmaktadır. Bu revakın ön yüzündeki çinilerin üstünde tezyîni kûfi “Besmele-i Şerîf” ile Türk işi Kütahya çinileri üzerine Hattat Kâmil Akdik’e ait celî sülûs Fatıha sûresi yazı kuşağına yer verilmiştir (Resim 25-26)⁴⁸.

Resim 25: İkamet Sarayı Fuâyesinden Genel Görünüm

Salonun tavanı, içleri bitkisel motiflerin yer aldığı geometrik desenlerden oluşan ahşap malzeme ile kaplıdır. Tavanın tam ortasında altıgen formda ahşap kubbe mevcuttur. Bu kubbenin içinde renkli camların ve motiflerin oluşturduğu sekiz adet vitray pencere bulunur. Tavanın alt bitim kısmında Prens Muhammed Ali ailesi adına tarih düşülerek, kuşak halinde içleri firûze renkli çini zemin üzerine uzunlamasına beyaz renkli on iki adet celî sülûs yazılı çini pano vardır.

⁴⁸ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysî, a.g.e., 29.

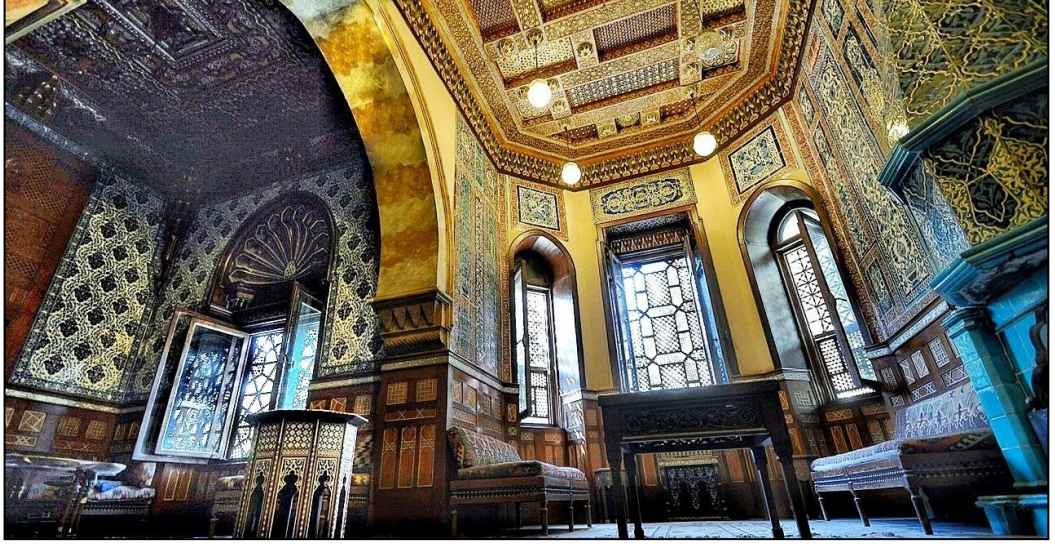

Resim 26: Kâmil Akdik'e Ait Çini Üzeri Celî Sülûs Fâtîha Sûresi⁴⁹

İkōmet Sarayı girişinin hemen sağında çinili bir oda bulunur. Bu oda saraya gelen özel misafirler veya devlet ricâlinden gelen önemli şahsiyetleri ağırlamak için tefrîş edilmiştir. Bu mekân kemerle bölünmüş iki bölümden oluşmaktadır. Bir bölümü sade tefrîş

⁴⁹ Bkz. 3. Bölüm "Saray Mescidi Yazıları".

edilmesine karşın, diğer bölüm Türk çini sanatının mümtaz örnekleriyle doludur. Bu çiniler üzerinde celî sülüs ile İsm-i Celâl, İsm-i Nebî ve Çhâr-ı Yâr isimleri yazılıdır. Üstü ise, geometrik ve bitkisel motiflerden oluşan ahşap bir tavan ile kaplıdır (Resim 27).

Resim 27: İkâmet Sarayı Çinili Oda'dan Görünüm

İkâmet Sarayı'nın revaklı bölme tarafından girişi olan bir yemek salonu vardır. Bu salonun duvarlarında Kütahya işi çiniler görülür⁵⁰. Duvarların yarısından aşağısı geometrik desenlerle bezeli ahşap olup malzeme kullanılmıştır. Tavanda üzerine bitkisel ve geometrik desenlerin oluşturulduğu ahşap kasnaklar bulunmaktadır.

Resim 28: İkâmet Sarayı Yemek Salonundan Görünüm

⁵⁰ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysî, a.ge., s. 29.

İkâmet Sarayı'nın giriş katının doğu köşesinde Sedefli Salon yer almaktadır. İsmi bu salonda bulunan, malzemeleri sedef ile işlenmiş dolap, masa ve sehpa gibi eşyalarının mevcudiyetinden dolayı almaktadır. Üzerine geometrik ve bitkisel motifler olan salon kapısı tek kanatlı olup bakır malzeme kullanılmıştır.

Kapının alt kısmında üzerinde geometrik desenler işlenmiş sedef malzeme kullanılmıştır. Sedef Salonu kapısının üstünde tezyîni kûfi ile ahşaba mahkûk, “İslâm ni'metini (veren) Allah'a hamdolsun” manasına gelen bir yazı vardır (Resim 29)⁵¹.

Resim 29: Sedef Salonu Giriş Kapısı Üstündeki Yazının Görünümü.

Salonun tavanı alçı malzeme ile kaplı olup, ağırlıklı yıldız motifli geometrik desenlerin işlendiği memlûkî tarz özelliğe sahiptir. Tavanın bittiği etek kısmı alçı malzeme ile işlenmiş iki sıralı mukarnaslarla tezyîn olunmuştur. Salonda sedef işleme büyükçe bir

⁵¹ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysi, a.ge., s.37.

dolap, orta alanda yine sedef malzeme masa, paravan ve sehpalar yer almaktadır. Salonun duvarları boydan boya geometrik desenli Türk işi Kütahya çinileri döşelidir. Duvarlarda çeşitli resamlara ait insan ve tabiat konulu yağlı boya Resimleri yer almaktadır. Duvarların alt kısımlarında tezyînî kûfi yazılar mevcuttur. Salon camları, dışarıya bakan iki tanesi vitray, biri de normal büyükçe üç penceresi mevcuttur (Resim 30).

Resim 30: Sedef Salonundan Genel Bir Görünüm

İkâmet Sarayı'nın ikinci katında farklı fonksiyonlarda kullanılmak üzere on adet oda mevcuttur. Bunlardan en bariz olanları, mücevher, uyku ve prens ailesinin kullanımına ait özel odalardır. Üst kata her basamağı Türk ceviz ağacı işçiliği ile yapılmış ahşap basamakla çıkılmaktadır. İç mekândaki korkuluklar siyah ceviz ağacından yapılmıştır. Üst kat salon boşluğu duvarları birbirine bitişik bölümler içine rokoko tarzı çiçek vazoları ile tezyîn olunmuştur.

Odalardan salona açılan kapıların bazılarında sedef malzeme bulunmaktadır. Orta alana ışık sağlayan ve tavanın hemen altında bulunan pencerelerin tamamı renkli camdan tezyînî unsurlar içermektedir. Tavan, çoğunlukla yıldız motiflerden oluşan geometrik desenlerin hâkim olduğu ahşap malzeme ile kaplıdır.

3. Taht Sarayı

Köşk tarzında yapılan bu bina, iç mimarî ve tezyînî açıdan döneminin klasik Osmanlı tarzı ile rokoko tarzının bir arada uygulandığı olduğu bir mekân özelliği taşımaktadır. Bu yapı iki kattan oluşmaktadır. Zemin katta taht salonu, üst katta çinili ve kışlık salon olmak üzere toplamda üç salona sahiptir.

a) Taht Salonu

Bu salonun mezkûr isimle anılmasının nedeni, salonun içinde Mısır'da hüküm sürmüş bütün Hıdivlerin büyükçe birer yağlı boya Resimlerinin asılı olması ve temsili bir tahtın mekân içinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Tahtın arkasında ise Osmanlı valisi olarak Mısır'a tayin edilen Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın yağlı boya resmi asılıdır (Resim 31)⁵².

Girişteki ahşap kapı üstünde daha önce bahsi geçen İkâmet sarayı içinde benzeri bulunan Hattat Nazif Efendi imzalı “Allah, en hayırlı koruyucudur. Zira O merhametlilerin en merhametlisidir.”⁵³ meâlinde ahşap üzeri celî sülûs bir levha bulunmaktadır (Bkz. s. 92).

Resim 31: Taht Salonundan Genel Bir Görünüm

⁵² Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysi, a.ge., s. 42.

⁵³ Yusuf Sûresi, Ayet: 64.

Salonun tavanında, güneşi ve güneş ışınlarını andıran, salonun büyük bir kısmını kaplayan üzeri altın varak kaplı mekâna heybet veren Osmanlı Türk tarzı ahşap tezyîni bir alan bulunmaktadır (Resim 31)⁵⁴. Salon pencereleri ahşap malzemedен olup, üzerine altın varak uygulanmış rokoko üslubu ahşaptan taç şeklinde tezyîni bir unsur kullanılmıştır. Pencerelerin üzerleri ise kırmızı kadife kumaştan perdeler ile örtülüdür (Resim 32)

b) Çinili Salon

İkinci katta biri kabul, diğeri ise kışlık diye adlandırılan iki tane önemli salon vardır. Bu alanlar, taht bölümünde yapılan resmi görüşmelerden sonra misafirlerin daha rahat edebilmelerini sağlamak, ayrıca göz zevklerine de hitâp edebilmek amacıyla, hat levhaları, çiniler ve husûsî tezyîni unsurlar ile tefrîş edilmiştir. Bu salonlar birbirine geçişli olarak dizayn edilmiştir.

Ayrıca Salon giriş kattaki sahanlık bölümü duvarlarında bitkisel motiflerle bezeli Kütahya işi büyük ebatlarda çini panolar vardır (Resim 33)⁵⁵.

Resim 32-33: Taht Sarayı Çinili Salon Giriş Duvar Çini Panoları.

⁵⁴ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysi a.g.e., s. 42.

⁵⁵ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysi, a.e., s. 44.

Çinili Salon'un ahşap kapısı iki kanatlı olup üzerinde çeşitli bitkisel motifler bulunur. Salona bu isim, duvarlarının hemen hemen bütününün çini malzeme ile tezyîn edilmiş olması sebebiyle verilmiştir (Resim 34).

Resim 34: Çinili Salon İçinden Genel Görünüm.

Salonun duvarları boydan boya Türk üslûbu bitkisel motiflerle bezeli Kütahya çinileriyle döşelidir⁵⁶. Salonun yeşil zeminli ahşap tavanına bordürler üzerine varaklı rokoko üslûbu tezyînî unsurlar bulunmaktadır.

Salon girişinin sağında duvara bitişik, beyaz zemin üzerine Türk üslûbu bitkisel motiflerle bezeli estetik bir çini şömine vardır. Salonda ayrıca ipek kumaş döşeli Türk işi kanepeler bulunmaktadır. Her bir kanepenin arasında bir dolap ve duvarda ise kitaplık mevcuttur. Salon içinde çeşitli maksatlar için kullanılmak üzere üzerleri çiçek motifli Çin menşeli porselen takımları bulunmaktadır. Salonun ortasında kırmızı renk ağırlıklı geometrik desenli İran işi büyükçe bir halı bulunmaktadır.

Salon kapısının iç kısım üst tarafında ahşap üzerine müdevver, ortasında tokluca nesih hat ile “*Yâ Allah*”, onun etrafında ise celî sülûs ile İhlâs Sûresi yazılıdır.⁵⁷

⁵⁶ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysi, a.e., s.46.

⁵⁷ İhlâs Sûresi, Ayet: 1- 4.

c) Kışlık Salon

Bu salonun bütün duvarları akasya ağacından mâmul ahşap malzeme ile kaplıdır. Duvarlarının bazı kısımlarında geometrik desenlerden oluşan oyma tezyîni uygulamalar vardır. Odada ahşap malzeme uygulamalarının fazlaca bulunması sebebiyle, bu mekân için “Ahşap Salon” ismi de kullanılmaktadır. Salonun tavanı da boydan boya ahşap kaplı olup üzerine altın varak uygulanmış tezyîni unsurlar bulunmaktadır (Resim 35).

Batı yönü duvarına sabit tepe kısmı yuvarlakça, yüzeyinin her tarafında rokoko üsluplu bitkisel desen oymalar, tamamı altın varak kaplı büyükçe bir ahşap malzeme şömine vardır. Şöminenin her iki tarafında altın varaklı ahşap kaide üzerinde şömineyle uyumlu şamdanlar bulunmaktadır.

Resim 35: Taht Sarayı Kışlık Odadan Genel Görünüm.

Şöminenin tepelik kısmında beyzî siyah bir zemin üzerinde Hattat Mustafa Râkım Efendi imzalı, adlî mahlaslı Sultan II. Mahmud’a ait bir Tuğra bulunur (Resim 44).

Odanın uç noktası şömine hizasında, alınlığında üzüm salkımları, yüzeyinde bitkisel motiflerle bezeli altın varaklı iki kapılı üç çekmeceli Türk yapımı ahşap bir dolap vardır. Salonun her bir köşesinde içinde bitkisel motiflerle tezyîni olmuş çeşitli boyutlarda Çin işi porselenlerin bulunduğu ahşap malzeme üçer kat raflı dolaplar bulunur. Salon ortasında büyük bir sini içinde sarı bakır malzeme bir mangal durmaktadır⁵⁸.

⁵⁸ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leyisî, a.g.e., s.49.

4. Güzel Sanatlar Sergi Salonu

Bu bölüm, sarayın güney tarafında yer alır. Mimarî açıdan görünümü Osmanlı medrese mimarî tarzına benzemektedir. Bölümün giriş kapısı bölümün orta alanını oluşturan avluya açılmaktadır. Bu bölümde biri büyük bir sergi salonu olmak üzere toplamda on dört oda bulunmaktadır⁵⁹.

Güzel Sanatlar Müzesi Bölümüne giriş yapılmadan önce orta alanda Osmanlı Türk mimarîsi tarzın tavan kısmında üzerinde çeşitli tezyîni unsurlar bulunan üstü ahşap çatılı “İstikbâl kapısı” diye adlandırılan iki yöne açık kemerli anıtsal bir kapı üzerinde de Hattat Kâmil Akdik imzalı celî sülüs bir yazı bulunmaktadır⁶⁰ (Resim 36).

Resim 36: Güzel Sanatlar Müzesine Giriş Öncesi İstikbâl Kapısı

Bu kemerli kapının hemen karşısında Güzel Sanatlar Özel Müze’sinin ana giriş kapısı yer alır. Bu kapı da geniş hacimli olup, her iki tarafında kemer üstünde birleşen burgulu sütun bulunur. Girişin tek kanatlı ahşap malzemenen yapılmış büyük bir kapısı vardır. Kapının hemen üstündeki alınlık kısmında kemerin etrafını da çevreleyen ve en

⁵⁹ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû'l-Fettûh El-Leysi, a.g.e., s. 51.

⁶⁰ Bkz. 3. Bölüm Kâmil Akdik’e Ait Diğer Yazılar.

üstünde ahşap üzerine işlenmiş Hattat Kâmil Akdik imzalı celî sülüs kitâbe yer alır. Kitâbede müzenim bânîsi, inşa tarihi ve kullanım amacına yönelik ibâreler yer almaktadır (Resim 37)⁶¹.

Resim 37: Güzel Sanatlar Müzesi Giriş Kapı Üstü Kitâbesi

Kapının üstünde, ”*Hâzâ methaf yecme’u nefâise’l-funûni’l-cemîle vet-tühafüs-semîne şeyyede hû şahibüs-sümüvvi’l-melikiyyi’l-Emîr Muhammed Ali ibni’l-merhûm el-Ĥıdivî Muhammed Tevfik Başa fi ‘âm m.1938*” ibâresi yazmaktadır. Metin, ”*Bu (yapı), m. 1938 yılında Merhum Muhammed Tevfik Paşa’nın oğlu, Kraliyet (ailesinden) zat-ı şahâne leri Prens Muhammed Ali’nin yaptırdığı, güzel sanat eserleri ile değerli antikaların bir araya getirildiği bir müzedir.*” anlamına gelmektedir.

⁶¹ Mahmud Kâmil Hüseyin Zeyyân, Kevser Ebû’l-Fettûh El-Leysi, a.g.e., s.51.

Kapıdan hemen girişte tonozlu bir alan mevcuttur. Bu tonoz kemerinin üstünde hattatı meçhul “*Allah en büyüktür.*” Anlamında celî ta’lîk ile “*Allâhu Ekber*” levhası asılıdır. Bu levhanın hemen altında yine hattatı meçhul “*Allâh’ın adıyla, Allâh diledi (de oldu)*” anlamına gelen celî sülûs “*Bismillâhi Mâşâallâh*” yazılı levha vardır.

Bu bölümün ortasında oda kapılarının açıldığı bahçe vardır. Bahçenin etrafı klasik Osmanlı mimarî özellikleri taşıyan kemer ve sütunların taşıdığı kubbeli revaklarla çevrilidir. Bu revakların altında farklı dönemlere ait taş ve mermer malzemelerden yapılmış tarihi eser parçaları sergilenmektedir (Resim 38).

Resim 38: Güzel Sanatlar Müzesi Avlusundan Görünüm

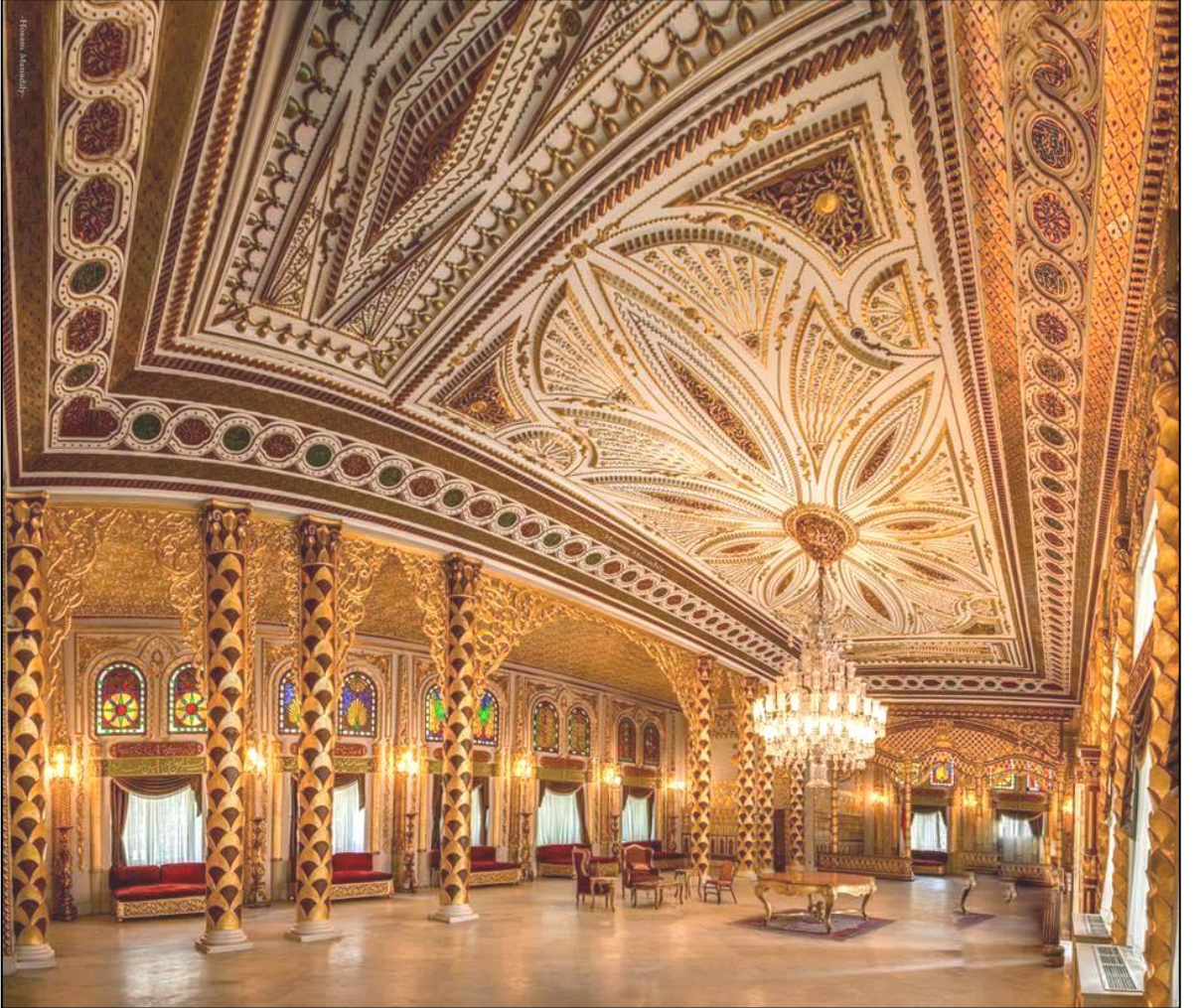
Güzel Sanatlar Müzesi odalarında; Mushaflar, tefsirler, en’amlar, hat levhaları, kıymetli kumaşlar, farklı modellerde ve ebatlarda porselen takımları, târihî silahlar, farklı tarzlarda halılar, elmas, yâkût ve mercandan yapılmış zînet eşyâları, kristal şamdanlar, mâdenî eşyâlar, üzerî bitkisel motifli porselen çay ve kahve takımları bulunmaktadır⁶².

Güzel Sanatlar Müzesi yazma eserler bölümünde, çoğunluğu Türk olmak üzere, Arap ve İranlı hattatların da eserleri bulunmaktadır.

⁶² https://en.wikipedia.org/wiki/Manial_Palace_and_Museum

5. Altın Salon

Bu bölüm, saray bahçesinin batısına düşmektedir ve zamanında resmî kutlamaların yapıldığı yer olarak kullanılmaktaydı. Altın salonun duvarları ve tavanı bitkisel ve geometrik desenlerle rokoko tarzında tezyîn edilmiştir. Duvarlarında ve tavanında bolca altın varaklı rokoko tarzı motifler ve desenler olması sebebiyle salona bu isim verilmiştir. Bu salonun sütunlarında da tezyînî eleman olarak altın bolca kullanılmış olup taşıyıcı unsur olarak kullanılan bu sütunlara hurma ağacı görünümü verilmiştir. Salonun camları da renkli vitraylarla tezyîn edilmiştir⁶³(Resim 39).

Resim 39: Altın Salon İç Mekân Görünümü
(www.sharkiatoday.com)

⁶³ https://en.wikipedia.org/wiki/Manial_Palace_and_Museum, (24.12.2017).

6. Av Köşkü

Bu yapı saraya 1963 yılında eklenmiş olup, birçok hayvan türünün mumyalanmış vücudu sergilenmektedir. Müzede genelde Kral Faruk, Prens Muhammed Ali ve Prens Yusuf'un koleksiyona kattıkları kuş, kelebek, geyik gibi hayvanlar ağırlıktadır. Bu köşk içinde ayı, aslan, kaplan gibi hayvanların mumya heykelleri de sergilenmektedir. Özellikle Mısır'dan Hicâz bölgesine Kâbe örtüsünü taşıyan at ve deve gibi hayvanların iskeletleri de müzede sergilenmektedir. Ayrıca, hayvan boynuzları, derileri, Resimleri ve av aletleri de müzenin başka bir bölümünde sergilenir⁶⁴ (Resim 40).

Resim 40: Av Köşkü'ndeki Mumyalanmış Hayvanlara Ait Sergi Salonu

7. Saat (Haber) Kulesi

Saray mescidinin hemen yanında yer alan bu yapının her iki yönünde de saat bulunmasından dolayı saat kulesi olarak isimlendirilmektedir. Aslında ilk görünüşte mescid yanında olması minare izlenimi verse de zamanında bu yüksekçe yapı haberleşme için kullanılmaktaydı. İlk zamanlarında gözetleme kulesi ve ışıkla haberleşme için kullanılan kulenin her iki yüzüne saatler sonradan eklenmiştir⁶⁵. Ayrıca gece ve gündüz yangın kulesi olarak, geceleri ateş yakarak gündüzleri duman yoluyla bir haberleşme

⁶⁴ <http://www.sharkiatoday.com> / قصر الامير-محمد-علي-في-المنيل (04.09.2018)

⁶⁵ https://ar.wikipedia.org/wiki/قصر_الأمير_محمد_علي_بالمنيل

vasıtası olarak ta kullanıldığı kaynaklarda geçmektedir⁶⁶. Kule mimarî açıdan kare planlıdır (Resim 41). Üzerindeki tezyînât ve mimarî plan hususiyetlerine bakıldığında, bu kulenin Endülüs Fas ve erken dönem Şam mimarî özellikleri taşıdığı görülmektedir⁶⁷(Resim 41).

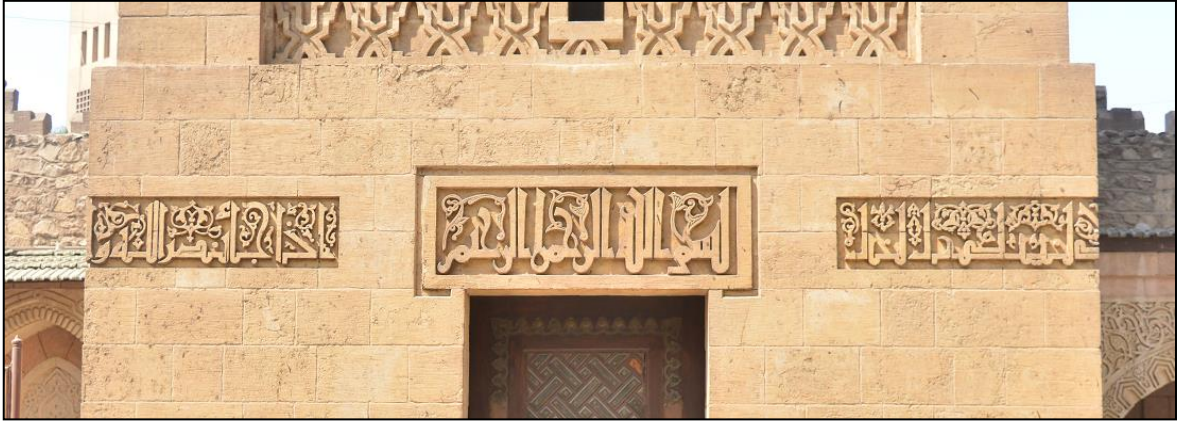
Resim 41: Menyel Sarayı Saat Kulesi Genel Görünümü

Kule kapısının üstünde taş üzerine tezyînî kûfî hat ile “Besmele-i Şerîf” hâkk edilmiştir. Yine kulenin güney tarafından aynı hizada kuşak halinde kûfî ile “*De ki: O Allah birdir. Allah samed (her şey O’na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)’dir. O*

⁶⁶ Mahmud Abbâs Ahmed Abdurrahmân, *El-Kuşûru’l-Melikîyye Fî Mısr Târîh ve Hazâra*, Ed-Dâru’l-Âlemîyye, Kahire 2005, s.153.

⁶⁷ Mahmut Kâmil Hüseyin Zeyyân, *a.g.e.*, s.10.

doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve hiçbir şey O'nun dengi değildir⁶⁸.” meâlindeki İhlâs Sûresi ile yine aynı tarzda kûfi ile “*Allah'ın yardımı ve fetih geldiği ve insanların, Allah'ın dinine dalga dalga girdiklerini gördüğün zaman, hemen Rabbini överek tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.*⁶⁹” anlamında Nasr Sûresi yazılmıştır (Resim 42).

Resim 42: Saat Kulesi Kuşak Yazılarının Detay Görünümü

Kulenin cepheleri, Endülüs mimarî yapısına uygun tezyînî unsurlar geometrik ve bitkisel motiflerle bezelidir.

8. Mescid

Mescid, sarayın ana giriş kapısından girildiğinde sağ tarafta saat kulesinin hemen yanında yer alır. Yapımı, kapı kitâbesindeki kayda göre 1933 yılında tamamlanmıştır. Kible yönüne doğru dikdörtgen planlı iki bölümden oluşan mescidin içinde ve dışında taş, ahşap, hat ve çini sanatlarının mümtaz uygulamaları görülür.

Mescidin giriş kapısının her iki yanında mermer üzerine biri mescidin bânîsi ile ilgili, diğeri mescidte emeği geçen sanatkâr isimlerinin ayrı ayrı yazılı olduğu kitâbeler yer alır (Bkz. s.56). Mescidin biri batı yönünde ana giriş, diğeri arka taraftan sağlı sollu yan girişler olmak üzere üç girişi bulunmaktadır. Ana giriş kapısı mescidin genel yapısına göre daha büyük ve görkemli inşa edilmiştir. Anadolu Büyük Selçuklu Mescid-i Cuma kapılarındaki anıtsal mimarî ihtişama sahip giriş kapısı tezyînî yönden de zengin özellikler taşır⁷⁰. Tâc kapı, iç içe kemerli olup dış cephe bitkisel ve geometrik tezyînî bir bordürle

⁶⁸ İhlâs Sûresi, Ayet: 1-4.

⁶⁹ Nasr Sûresi, Ayet: 1-5.

⁷⁰ Fevzi Günüş, “Kahire Kasru'l-Menyel Müzesi Mescid Yazıları”, *İstem*, Konya 2003, Yıl 1, Sayı.1, s. 117-136.

çevrilidir. Tezyînât, iç içe geçmiş bu kemerli kapının kavsarasında daha yoğun olarak görülür. Mescid, sarayın duvarlarında kullanılan, Fustat bölgesindeki Cebel-i Mukattam denilen bölgeden çıkarılan aynı özellikteki rengi kırmızıya çalan bir taş cinsiyle inşa edilmiştir (Resim 43).

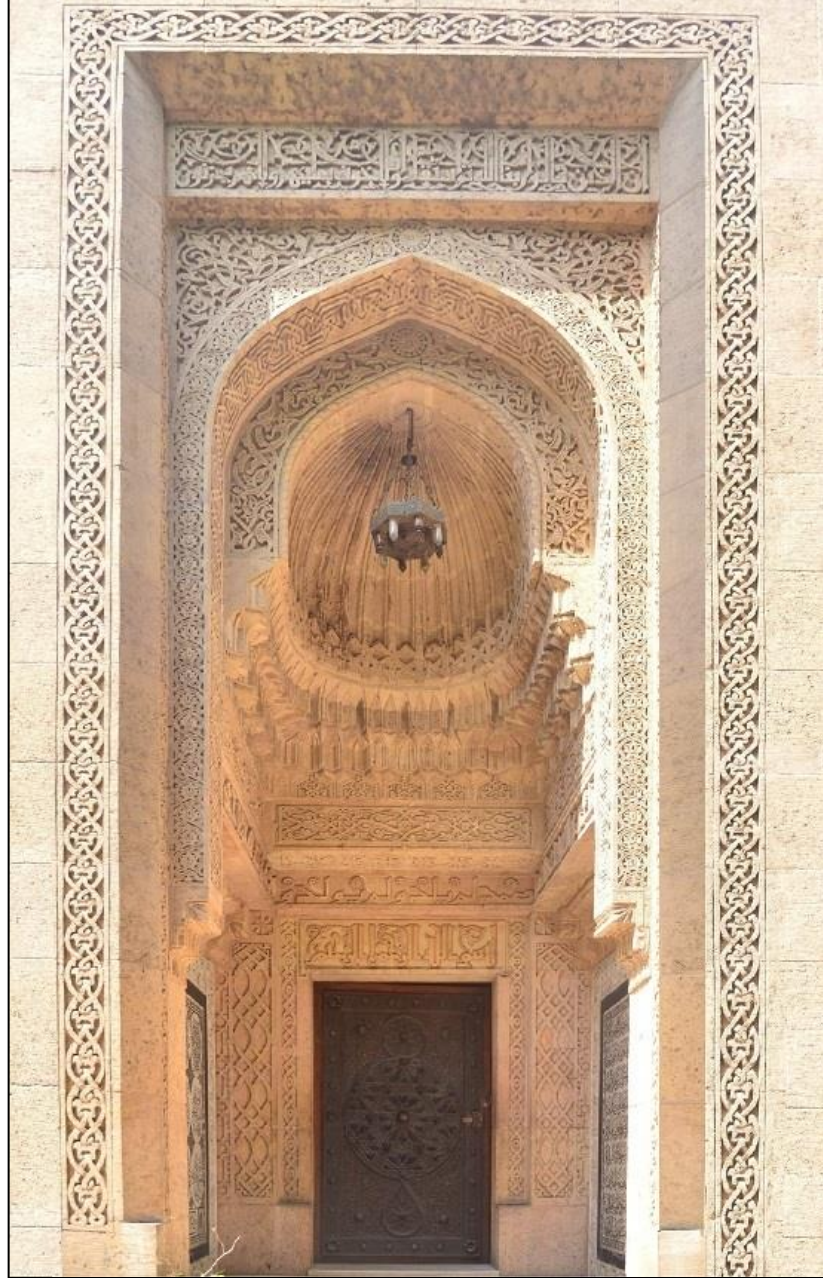
Mescidin dış duvarlarındaki boş alanlarda da taş üzerinde yazı, bitkisel ve geometrik tezyînî unsurlar yer almıştır. Özellikle mescid ana giriş kapısı yanları ve pencerelerde bahsedilen tezyînî unsurlar daha çok göze çarpmaktadır. Mescid aslında çok büyük olmamasına rağmen mimarî ve tezyînî özellikleri bakımından çok zengin özelliklere sahiptir.

Resim 43: Menyel Sarayı Mescidi'nin Dış Görünümü

Mescidin pencereleri de aynı taş malzeme unsuruyla üstü geometrik tezyînî bir kemerle çevrili olup, içi de geometrik desenlerle müzeyyen taş oyma sanatının güzel örneklerine sahiptir. Mescid dış duvarı üst kısmında mescid içinde de bulunan Hattat Kâmil Akdik'e ait Fetih Sûresi'nin bir kısmı kuşak yazı halinde taşa mahkûktur. Dikkatlice incelendiğinde dış duvarda bulunan bu kuşak yazı kalıbı mescid içindeki Fetih Sûresi kuşağı kalıbı ile aynı olduğu görülmektedir (Bkz. s. 81).

Mescid'in tâc kapısının tepe kısmında kûfi hat ile “*Rabbimiz Allah'tır deyip, bu sözlerine bağlı kalanlar için hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir*”⁷¹ meâlindeki âyet yazılıdır. Kapı üst kısmında iç içe geçen kemerler ile kavsara kısmının tamamı, bitkisel motif ve geometrik desenlerim oluşturduğu tezyînî unsurlarla kaplıdır (Resim 44).

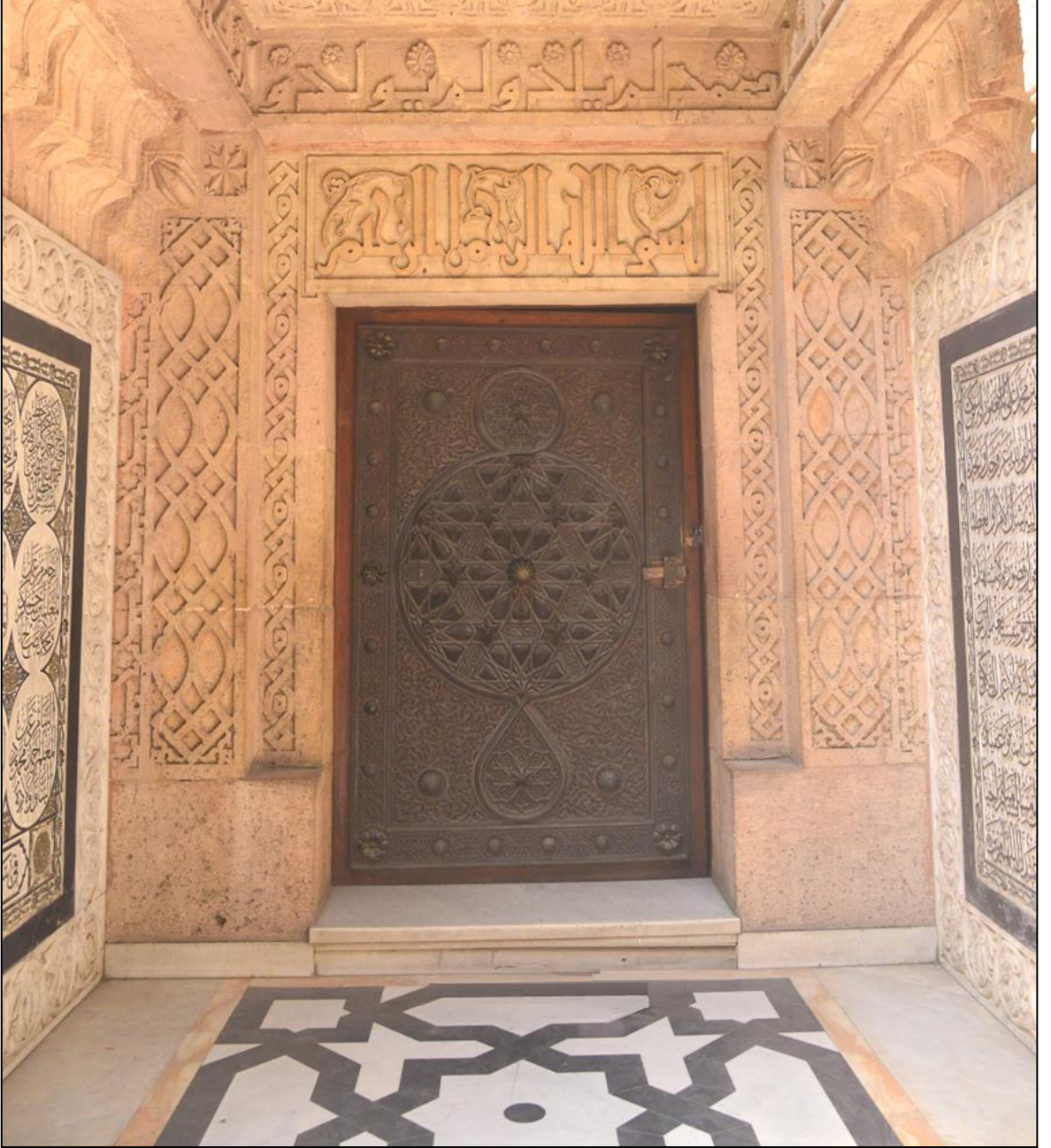

Resim 44: Menyel Mescidi Ana Giriş Kapısı Genel Görünüm

Mescid ana girişinde, bakır malzeme üzerine geometrik ve bitkisel motifler işlenmiş tek kanatlı ahşap malzeme bir kapı bulunur. Kapının hemen üzerinde tezyînî kûfi

⁷¹ Ahkâf Sûresi, Âyet: 13.

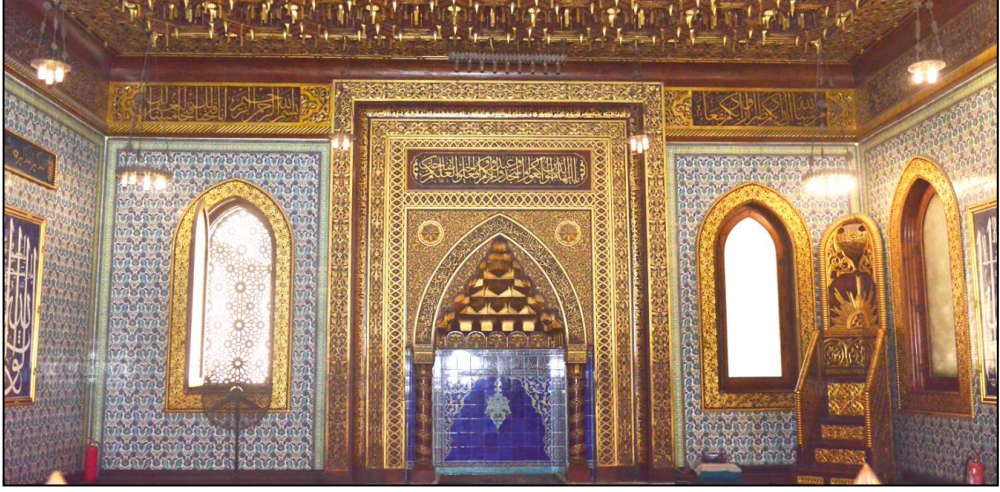
ile Besmele-i Şerîf yazılıdır. Besmele üzerinde yine tezyînî kûfi ile “*De ki: O Allah birdir. Allah samed (her şey O’na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)’dir. O doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve hiçbir şey O’nun dengi değildir*”⁷² meâlindeki İhlâs Sûresi bulunur (Resim 45).

Resim 45: Mescid Giriş Kapısı, Bâni Kitâbeleri ve Kapı Üstü Yazılarından Genel Görünümü

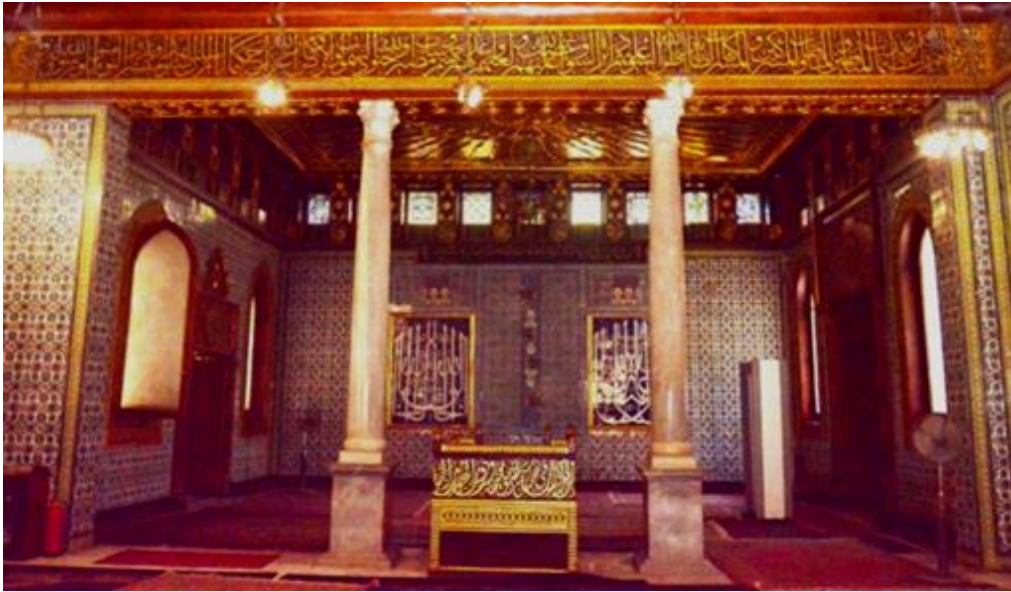
⁷² İhlâs Sûresi, Ayet: 1-5

Mescidin harîm kısmı iki eyvandan oluşur ve harîm kısmının çatısını orta kısımda iki sütun taşıyıcı unsur olarak kullanılmıştır. Mescidin ön bölümündeki harîm tavan kısmı ahşap malzeme üzerine boydan boya mukarnas formda tezyînî unsurlarla kaplıdır. Harîm kısmı arka bölümde ahşap üzerine işlenmiş güneş ışınlarını andıran tezyînî unsurlar dikkat çekmektedir (Resim 46-47).

Resim 46: Menyel Mescidi Ön Harîm Cephe Kısım Genel Görünümü

Mescid duvarları farklı bitkisel formlardan oluşan yer yer pano içine müsennâ yazı uygulamaları olan İstanbul'dan getirilen boydan boya Türk çinileriyle döşelidir⁷³.

Resim 47: Menyel Mescidi Arka Harîm Cephe Kısım Genel Görünümü

⁷³ Fevzi Güntüç, a.g.e, s.121.

Mescidin içinde farklı ebatlarda ve çeşitlerde mekânın özelliğine ve fonksiyonuna göre çok zengin yazı uygulamaları vardır. Mescid içindeki çini üzerinde yer almış yazıların dışındaki bütün celî hatlar ahşap üzerine işlenmişlerdir. Özellikle mihrâp kavsarası, mihrap üstü, mihrap kemeri ve mihrap nişi içindeki hat uygulamaları sanatsal açıdan çok kıymetli nitelikler taşır. Bu mihrabın tezyînî özellikleri dikkatlice incelendiğinde Bursa Ulu Câmii mihrabı özelliklerine benzediği bariz bir şekilde görülmektedir (Resim 48).

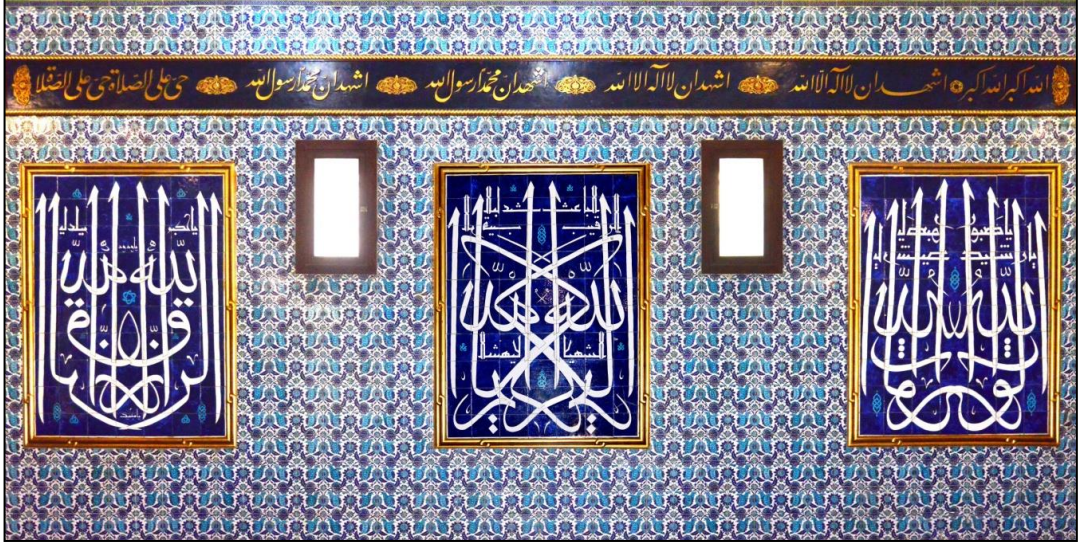

Resim 48: Menyel Mescidi Mihrabı ve Ulu Câmii Mihrabının Genel Görünümleri

Mescidin mihrabı, minberi, müezzinlik mahfili ve duvarlarda bulunan hatlarının çoğunluğu ahşap malzeme üzerine işlenmiş olup hepsinin üzeri altın varak kaplıdır. Özellikle mihrap ve minberindeki ahşap malzeme üzerine işleme hat ve diğer tezyînî unsurlardaki sanatsal dokunuşlar göz alıcı nitelikte ve hususiyettedirler.

Mescid ön cephe duvarında mihrabın sağından başlayıp solunda biten celî sülüs ile bir Fetih Sûresi kuşağı bulunmaktadır (Resim 46). Yine aynı bölümde müezzin mahfili üzerinde tek satır halinde celî sülüs yazı ile ahşap malzeme yekpâre Fâtiha Sûresi tablosu ile aynı bölümün dört köşesinde Çhâr-ı Yâr isimleri asılıdır. Mescidin tam ortasında ahşap malzemeden yapılmış hafif yüksekçe bir müezzinlik mahfili vardır. Bu ahşap müezzin mahfilinin etrafını da nefis bir celî dîvânî yazı kuşağı dolanmaktadır.

Mescidde, Hattat Hulûsî Efendi'ye (1869-1940) ait ahşap üzerine kabartma menkûş celî ta'lik hat ile birbirinin devamı mahiyetinde uzunca iki adet kōmet levhası mevcuttur⁷⁴ (Resim 49). Mescidde bulunan diğer yazıların hepsi, sarayın bânîsi Prens Muhammed Ali tarafından bu yazıların hazırlanması için Kâhire'ye davet edilen Türk Hattat Kâmil Akdik'e yazdırılmıştır.

Resim 49: Mescidin Doğu Çini Duvarı Üzerindeki Müsennâ Esmâu'l-Hüsna Yazılar

Mescid ile saat kulesi arasında, önünde iki aslan heykeli ve bir su fiskiyesinin bulunduğu, üzeri çeşitli motiflerle tezyîn nal formunda kemerlerle çevrili Endülüs tarzı bir şadırvan vardır (Resim50).

Resim 50: Mescidin Endülüs Mimarî Tarzı Şadırvanı.

⁷⁴ Uğur Derman, *Ömrümün Bereketi*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2019, c. 2, s. 312.

Metnin Ebadı : tahm. 2.40 m x 1.20 m

Dili : Arapça

Metni :

“Enşee hâze'l-mescide'l-mübârek el-Emîr Muhammed Aliyyü'bnü'l-mağfûrî lehû sâkin el-cenâni'l-Hıdivi Muhammed Teyfik Bâşâ zülfa lillâhi 'azze ve celle ve tehadüßen bi vâsi'i fağlihi'l-'azîmi ve ni'amihî'l-mütevâliyeti şe'ne'l-ümerâi ve'luzamâi ellezîne benû'l-mesâcide ve'l-me'âbide bi civâri kuşûrihim kemâ şâhedehü fî seyâhâtihî bi muhtelifi büldâni'l-'âlemi ve kad tevellâ bi nefsihî ba'deddersi ve'l-iktibâsi veğa'a cemî'ir-rusûmi ve mübâşerete'l-a'mâli liyekûne enfese eşerin fî dârihi ve ebleğâ mâ yü'abberu bihî an îmânihî ve akîdetihî fî rabbihi'l-kerîmi ve liyahmida'llâhe el-müveffiķa alâ minenihi's-sâmiyeti râciyen min ledühü'r-rıdâ 'ammâ kıddeme-fetekabbel min abdike'llâhümme âmin⁷⁵. Kâmil.”

Metnin Anlamı :

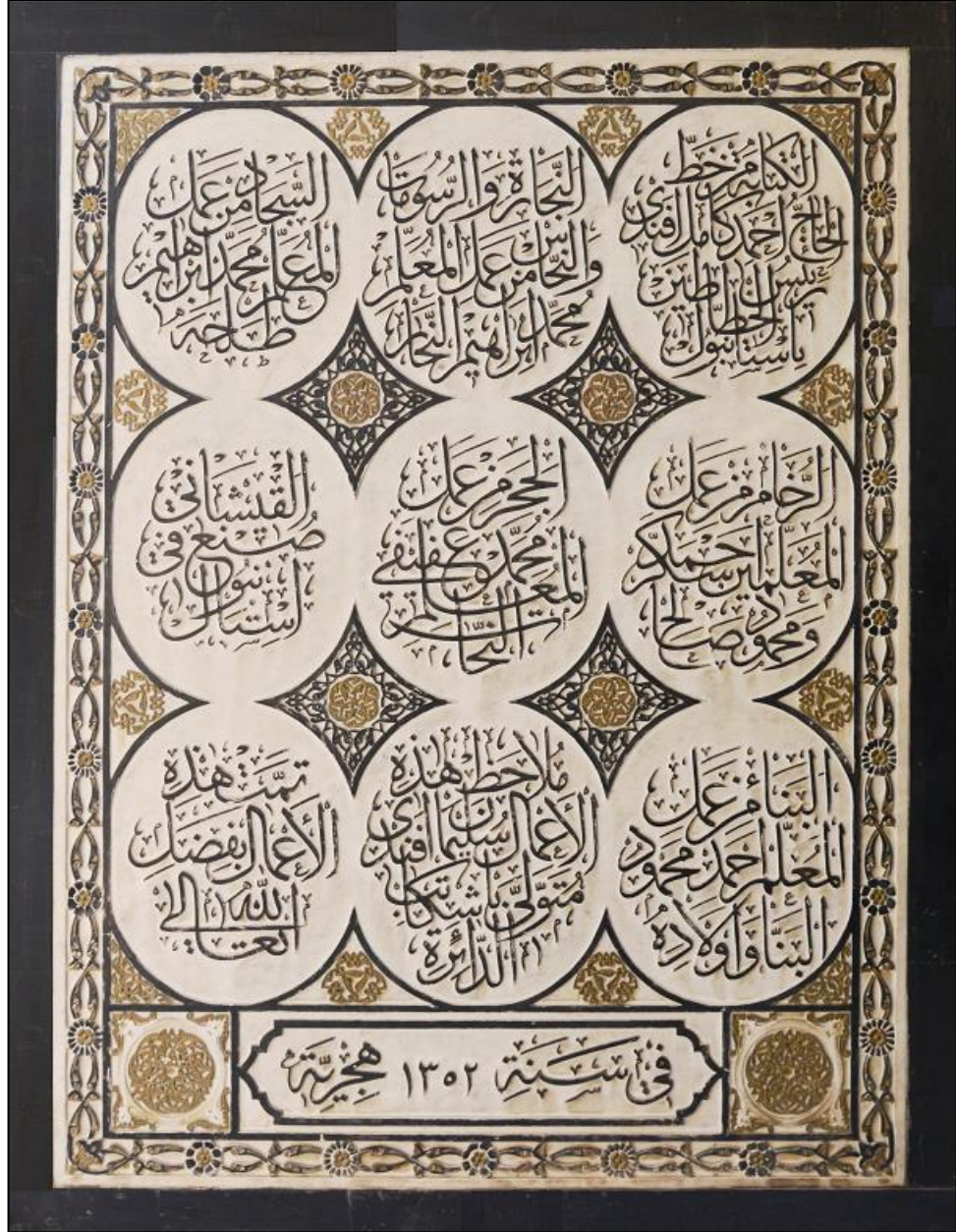
Bu mübarek mescidi, Allah Azze ve Celle'ye yaklaşmak ve O'nun engin, geniş fazlını ve sonsuz nimetlerini anlatıp göstermek için mekânı cennet olsun, mağfûr Hıdiv Mehmet Teyfik Paşa'nın oğlu Emir Muhammed Ali inşa etmiştir. Kasırların civarında mescidler ve ma'betler bina eden emirler ve kudretliler gibi. Nitekim (Emir Muhammed Ali) bunu, âlemin muhtelif beldelerindeki seyahatlerinde müşâhede etmiştir. (Çıkardığı) bu ders ve iktibastan sonra, Allah'tan, yaptığı işlerden râzı olmasını umarak, memleketindeki en nefis eser olması, Kerîm olan Rabb'ine îmân ve akidesinin belîğ bir ifadesi olarak verdiği nimetlere ve lütuflara karşılık Allah'a hamd etmek için, Allahım kulundan kabul buyur. Amîn⁷⁶. Kâmil (hattât imzası)

Diğer Özellikler : Kitâbe mescid ana giriş kapısının sağındaki nişin içinde bulunur ve taş mahkûktur.

⁷⁵ GÜNÜÇ Fevzi, a.g.e, s. 118-119.

⁷⁶ GÜNÜÇ Fevzi, a.e, s. 120-121.

b) Sanatçı ve Ustalarının Kitâbesi

Eser Adı : Menyel Mescidi Sanatçı ve Ustaları
Hattatı : Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih : h. 1352 / m. 1933.
Yazı Türü : Celî Sülüs
Metnin Ebadı : tahm. 2.40 m x 1.20 m

Dili : Arapça

Metin :

*“El-kitâbetü min hattı'l-hâc Ahmet Kâmil Efendi, reisü'l-hattâtîn bi İstanbul.
en-Neccâratü ve'r-rusûmâtü ve'n-nühhâsü min 'ameli'l-mu'allim Muhammed İbrahim
en-Neccâr.
es-seccâdü min ameli'l-muallim Muhammed İbrahim Talha.
er-Ruĥhâm min 'ameli'l-mu'allimeyn Ahmet Sükker ve Mahmud Sâlih.
el-haceru min 'ameli'l-mu'allim en-neĥhât Muhammed 'Afîfî
el-kîşânî şunia fi İstanbul.
el-binâü min ameli'l-mu'allim Ahmet Mahmud el-Bennâ ve evlâdihî.
Mülâhız hâzihî'l-a'mâli Süleyman Efendi mütevellî başkâtibe'd-dâira.
Temmet hâzihî'l-a'mâlü bifazlillâhi teâlâ fi seneti 1352, hicriyye.”*

Metnin Anlamı :

Yazı, Reisü'l-hattâtîn Hacı Ahmet Kâmil Efendi, İstanbul.

Marangozluk, tasarım ve bakır işçiliği muallim Muhammed İbrahim'in işidir.

Halı, muallim Muhammed İbrahim Talha'nın işidir.

Mermer, muallim Ahmet Sükker ve muallim Mahmud Salih'in işidir.

Taş işçiliği, Nehhât muallim Muhammed Afîfî'nin işidir,

Çini, İstanbul'da îâm edildi.

Yapı, muallim Ahmet Mahmud el-Bennâ ve oğullarının işidir.

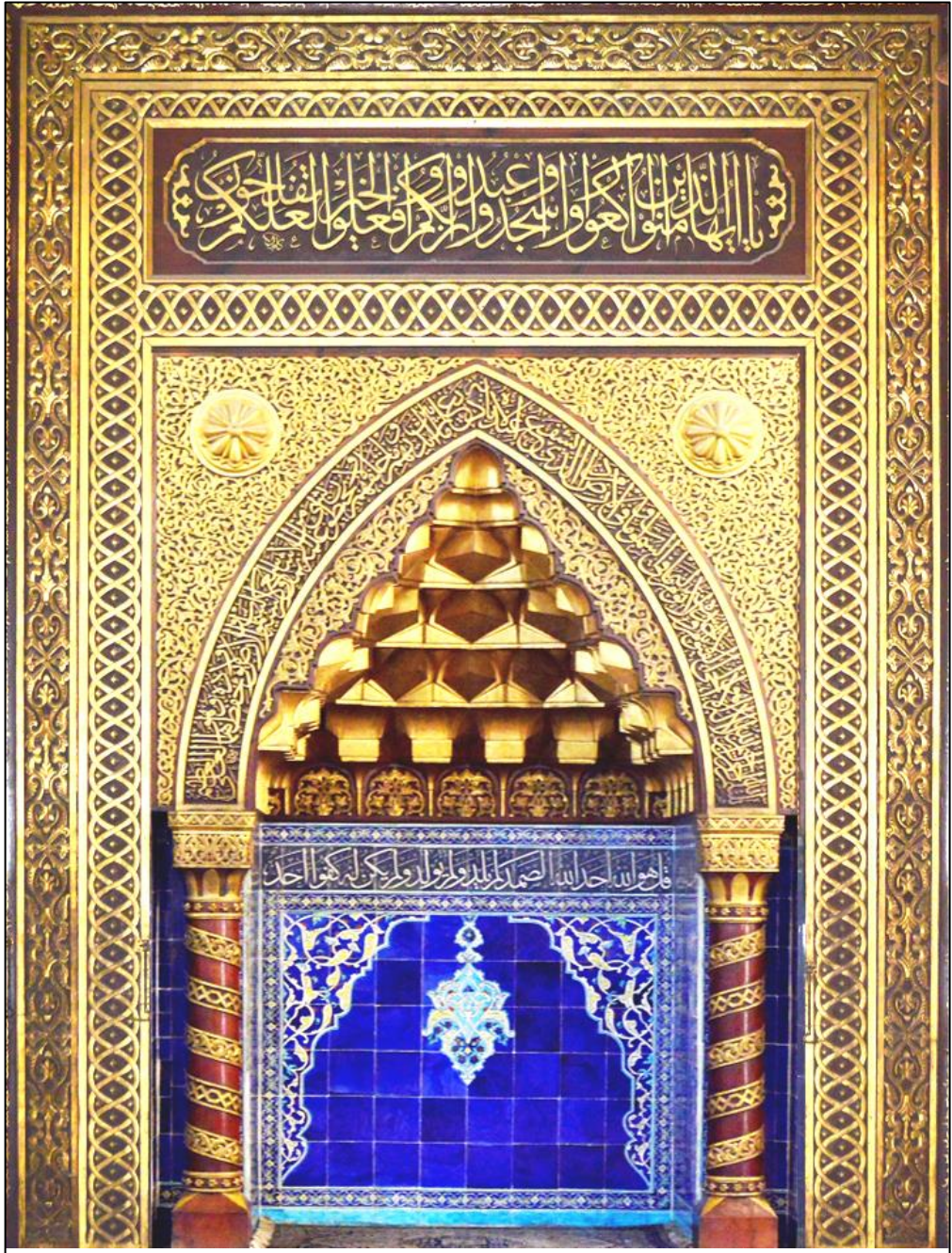
Bu işlerin takipçisi, dairenin başkâtibi ve mütevellîsi Süleyman Efendi'dir.

Bu işler, Allahu Teâlâ'nın fazlıyla tamamlandı. Sene, Hicrî 1352 / 1933.

Diğer Özellikler : İslâm mimarîsinde uygulaması nâdir görülen dokuz adet beyzî form içine, mescidte emeği geçmiş mimar, mühendis, zanaatkâr ve sanatkârlarının isimleri mevcuttur.

2. Mihrap Üzeri Yazıları

Menyel Mescidi mihrabı, yapının en göz alıcı mimarî unsurudur. Mihrap, tezyîni ve mimarî unsurlar bakımından üzerindeki yazılar hariç Bursa Ulu Câmii mihrabıyla benzerlikler gösterir (Resim 62).

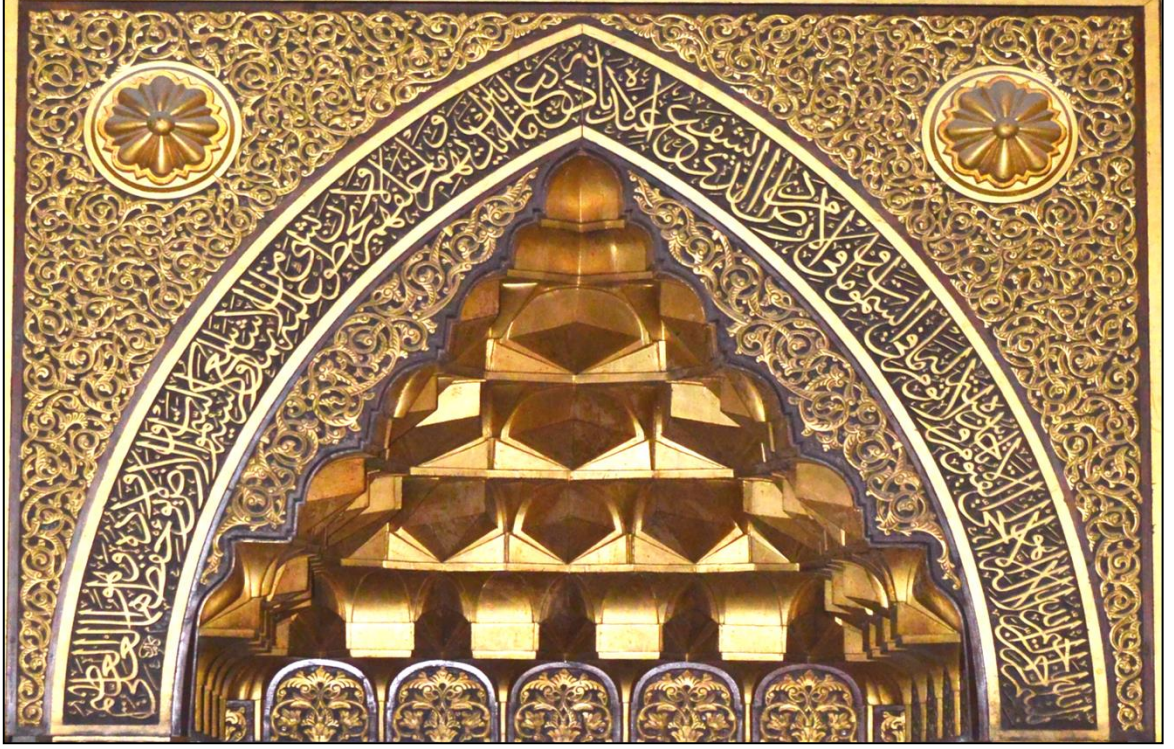
Resim 62: Menyel Mescidi Mihrabı.

a) Mihrap Alınlık Yazısı

Eser Adı	: Mihrap Alınlık Yazısı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik.
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 1.50 m x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>Yâ eyyühellezîne âmenû'rkeû ve'scüdû va'budû Rabbeküm vef'alü'l-hayra le'alleküm tüflihûn.</i> ”
Metnin Anlamı	: “Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.” (Hâcc Sûresi / 77)
Diğer Özellikler	: Mihrabın alınlığında koyu ahşap oyma zemin üzerine altın varaklıdır.

b) Mihrap Nişi Kemer Yazısı

Eser Adı	: Mihrap Nişi Kemer Yazısı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik.
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebatı	: tahm. 3.50 m x 20 cm
Dili	: Arapça
Metin	: Âyete'l-Kürsi, Âyet: 255.
Anlamı	: Bkz. DİB Türkçe Meal ve Tefsir, Ankara 2014, c. 1, s.397-398.
Diğer Özellikler	: Mihrap nişi sivri kemer görünümündeki koyu zemin kabartma ahşap üzerine altın varaka işlenmiştir.

c) Mihrap Nişi İç Cephe Yazısı

Eser Adı	: Mihrap Niş İç Cephe Yazısı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. Hicrî 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celi Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 3.00 m x 20 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>Bismillâhi ’r-Raḥmâni ’r-Raḥîm. Kûl huva ’llâhu ehad. Allâhu ’ş-şamed. Lem yelid ve lem yûled. Ve lem yekûn lehû küfüven ehad.</i> ”
Metnin Anlamı	: De ki: O Allah birdir. Her şey O’na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)’dir. O doğurmamış ve doğurulmamıştır. Hiçbir şey O’nun dengi değildir.
Diğer Özellikler	: Mihrap nişi iç kısmına çini üzerine kuşak şeklindedir.

3. Kapı Üstü İç Cephe Yazısı

- Eser Adı : Menyel Mescidi Kapı Üstü İç Cephe Yazısı
- Hattatı : Ahmet Kâmil Akdik
- Yazıldığı Tarih : tahm. Hicrî 1352 / m. 1931
- Yazı Türü : Celî Sülüs
- Metnin Ebadı : tahm. 1.00 m x 20 cm
- Dili : Arapça
- Metin : “Ve enne’l mesâcide lillâhi felâ ted’û meallâhi ehadâ.”
- Metnin Anlamı : “Allah Teâlâ buyurdu ki; Şüphesiz mescidler, Allah’ındır. O hâlde, Allah ile birlikte hiç kimseye kulluk etmeyin.”
- Diğer Özellikler : Koyu zemin kabartma ahşap üzerine altın varak işlenmiştir. Yazının herhangi bir deformasyona uğramadığı görülmektedir.

4. Minber Üzeri Yazısı

Eser Adı	: Menyel Mescidi Minber Üzeri Yazı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. Hicrî 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: 40 cm x 30 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>İ’tesümû billâh. Hüve Mevlâküm.</i> ”
Metnin Anlamı	: Allah’a sarılın. O, sizin Mevlâ’nızdır ⁷⁷ .
Diğer Özellikler	: Mescidin kible yönünde mihrabın sağ tarafında ahşap malzeme tez- yînî yönden çok zarif bir minber üzerinde bulunur. Bu yazı da ka- bartma ahşap oyma üzerine altın varak işlenmiştir.

⁷⁷ Hâcc Süresi, Ayet:78.

5. Çinî Üzeri Müsennâ Esmâü'l-Husnâ Yazıları

Mescid kible yönü duvarı dışındaki duvar çinileri üzerinde büyük panolar içinde müsennâ celî sülüs Esmâü'l-Husnâ yazıları bulunur. Burada görülen müsennâ yazılar mihrapta da görüldüğü gibi Bursa Ulu Câmii müsennâ yazılarını anımsatmaktadır (Resim 59-60).

Bursa Ulu Câmii'nde Müsennâ Yazılar Genel Görünüm

Menyel Sarayı Mescidi Müsennâ Esmâü'l-Husnâ Yazıları Genel Görünüm

Eser Adı	: Menyel Mescidi Çini Üzeri Müsennâ Esmâü'l-Husnâ
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs, Kûfi
Metnin Ebadı	: tahm. 2.00 m x 1.40 m
Dili	: Arapça
Metin ve Anlamı	: “Allâhu'l-vâris”, “Allah, her şeyin asıl sahibidir.” “Yâ Şabûr”, Anlamı : “Ey kullarına mühlet tanıyan.” “Yâ Raşîd”, Anlamı: “Ey kullarına en doğru yolu gösteren.”

Eser Adı	: Menyel Mescidi Çini Üzeri Müsennâ Esmâü'l-Husnâ
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs, Kûfî
Metnin Ebadı	: tahm. 2.00 m x 1.40 m
Dili	: Arapça
Metin ve Anlamı	: “ <i>Allâhu'l-Kerîm</i> ”; “Allah, ni’meti ve ihsânı bol olandır.” “ <i>El-Bâis</i> ”, Anlamı: “Ölüleri dirilten.” “ <i>Er-Rakîb</i> ”, Anlamı: “Gözetleyip kontrol eden.” “ <i>Eş-Şehîd</i> ”, Anlamı: “Her yapılanı gören.”

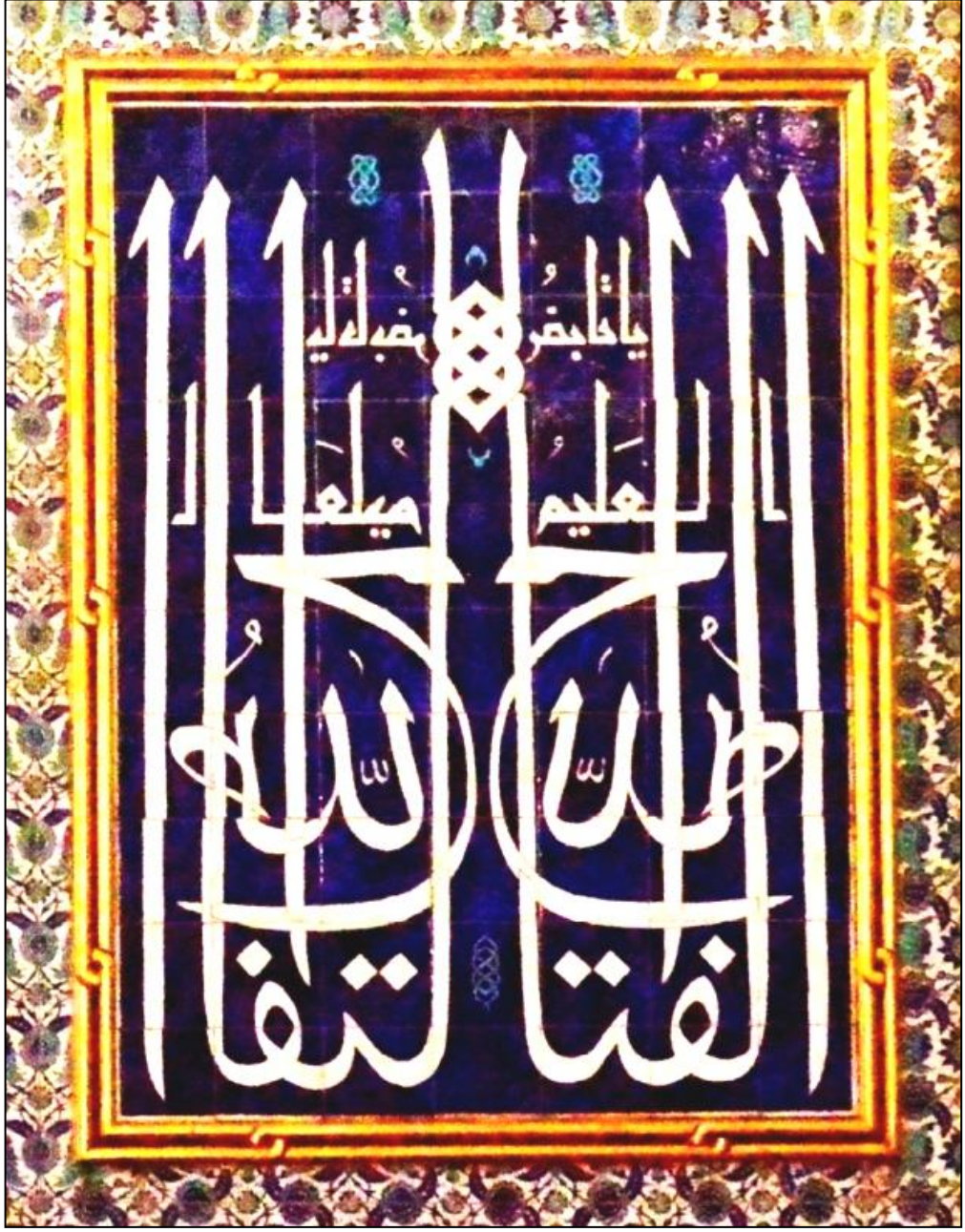
Eser Adı	: Menyel Mescidi Çini Üzeri Müsennâ Esmâü'l-Husnâ
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs, Kûfî
Metnin Ebadı	: tahm. 2.00 m x 1.40 m
Dili	: Arapça
Metin ve Anlamı	: “ <i>Allâh Er-Rezzâk</i> ”, “Allah, bütün mahlûkata rızık verendir.” “ <i>Yâ Hakîm</i> ”, Anlamı: “Ey herşeyi hakkıyla bilen.” “ <i>Yâ ‘Alîm</i> ”, Anlamı: “Ey gözetleyip kontrol eden.” “ <i>Yâ Vedûd</i> ”, Anlamı: “Ey hakkıyla seven ve sevilen.” “ <i>El-Mecîd</i> ”, Anlamı: “Her türlü övgüye layık olan.”

Eser Adı	: Menyel Mescidi Çini Üzeri Müsennâ Esmâü'l-Husnâ
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs, Kûfi
Metnin Ebadı	: tahm. 2.00 m x 1.40 m
Dili	: Arapça
Metin ve Anlamı	: “ <i>Allâhu'l-Hâlik</i> ”, Anlamı: “Allah, herşeyi yoktan yar edendir.” “ <i>Yâ Fettâh</i> ”, Anlamı: “Ey hayır ve güzellik kapılarını açan.” “ <i>Er-Rakîb</i> ”, Anlamı: “Gözetleyip kontrol eden.” “ <i>Yâ Rezzâk</i> ”, Anlamı: “Ey yarattıklarına bolca rızık veren.”

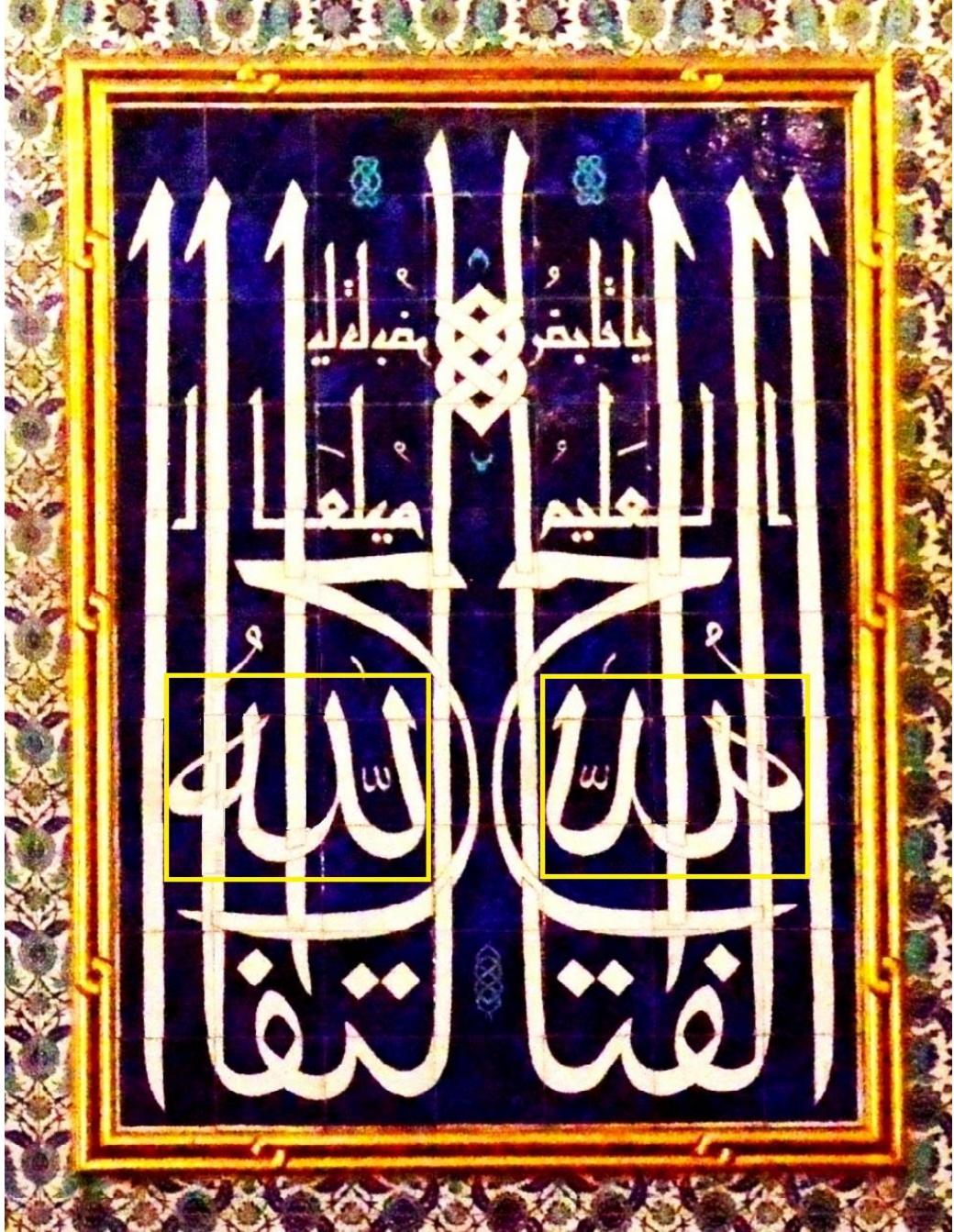
Eser Adı	: Menyel Mescidi Çini Üzeri Müsennâ Esmâü'l-Husnâ
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs, Kûfî
Metnin Ebadı	: tahm. 2.00 m x 1.40 m
Dili	: Arapça
Metin ve Anlamı	: “ <i>Allâhü'l-‘Adl</i> ”, “Allah, gerçek adâlet sâhibi olandır.” “ <i>El-Habîr</i> ”, Anlamı: “Gizli veya açık, her şeyden haberdar olan.” “ <i>El-Laîf</i> ”, Anlamı: “Lütfu ve keremi bol olan.”

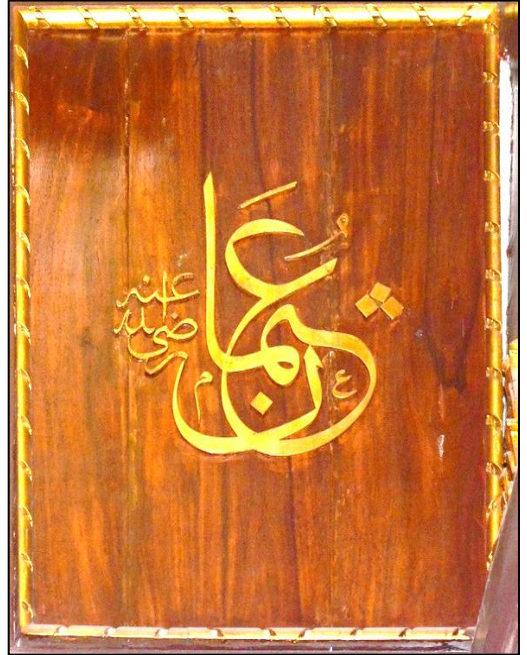
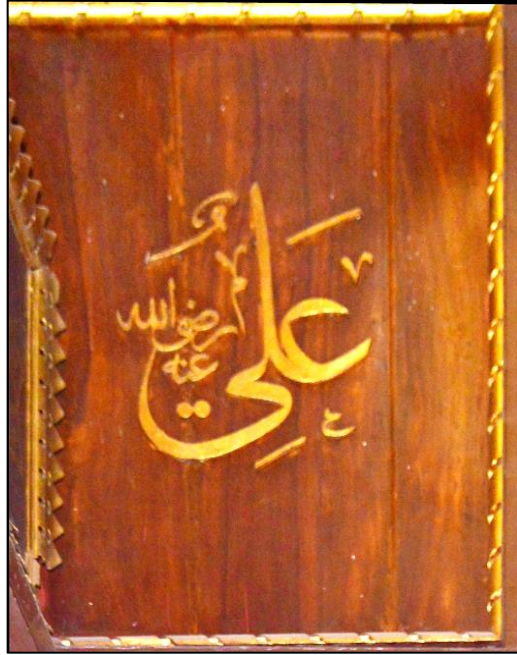
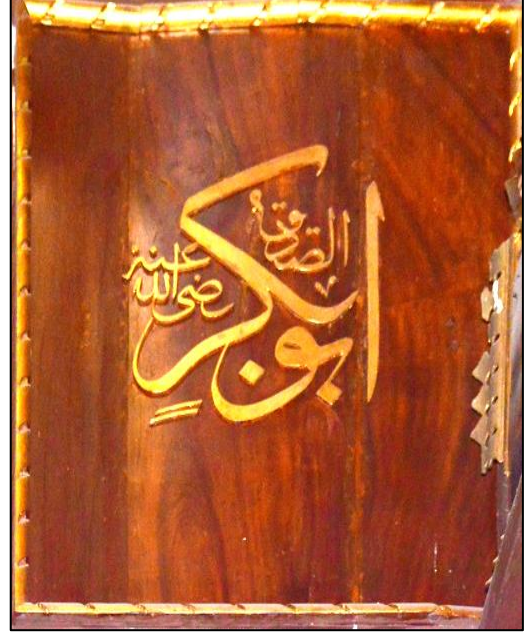
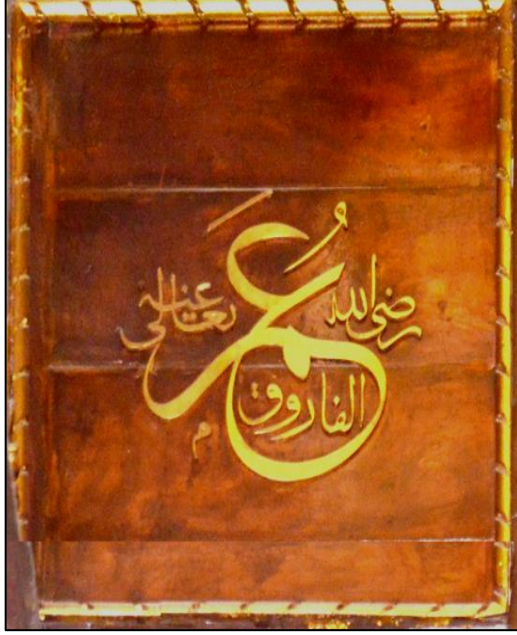
Eser Adı	: Menyel Mescidi Çini Üzeri Müsennâ Esmâü'l-Husnâ
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs, Kûfi
Metnin Ebadı	: tahm. 2.00 m x 1.40 m
Dili	: Arapça
Metin ve Anlamı	: “ <i>Allâhu 'l-Fettâh</i> ”, “Allah, hayır ve güzellik kapılarını açandır.” “ <i>El-'Alîm</i> ”, Anlamı: “Bilgisi ezeli ve ebedi olan.” “ <i>Yâ Kâbiðu</i> ”, Anlamı: “Ey, dilediğine darlık veren, sıkkan,”

Diğer Özellikler

: “*Allâhu'l-Fettâh*” ibâresinde bulunan İsm-i Celâl lafzındaki “he” harfinin çini üzerine ters geçirildiği tesbit edilmiştir. Müsennâ lafızlardaki “he” harfleri karşılıklı ters olarak yer değiştirildiğinde yerlerine düzgün olarak oturduğu görülmektedir.

6. Çâr-ı Yâr İsimleri

Eser Adı	: Menyel Mescidi Çâr-ı Yâr İsimleri
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs, Kûfî
Metnin Ebadı	: tahm. 1.00 m X 40 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “Ebûbekir (r.a), Ömer (r.a), Osman (r.a), Ali (r.a).”

7. Müezzin Mahfeli Üzeri Yazısı

Mescidin orta yerinde taşıyıcı sütunlar arasında, üzerinde Kur'ân-ı Kerîm'den Âyet-i Kerîmeler yazılı ahşap bir müezzinlik mahfeli bulunmaktadır.

Eser Adı	: Menyel Mescidi Müezzinlik Mahfeli Üzeri Yazı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Dîvânî
Metnin Ebadı	: 3.00 m X 40 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>Ve izâ kurie 'l-kur'ânü fe'stemiû lehû ve ensitû le 'allekiim turhamûn. Ve' zkur rabbeke fi nefsike teğarru 'an ve hîfeten ve dîne 'l-cehri mine 'l-ğavli bi 'l-ğudüvvi ve 'l-âşâli velâ tekûnenne mine 'l-ğâfilîn</i> ⁷⁸ .”
Metin Anlamı	: “Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve sessiz durun ki rAhmete nâil olasınız. Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, alçak sesle sabah akşam rabbini zikret, gafillerden olmayınız.”
Diğer Özellikler	: Müezzin mahfeli yanlarında taşıyıcı sütunların olması sebebiyle çekim açısı zorluğundan ve ışık yetersizliğinden dolayı âyetin yan bölümlerde kalan kısmının çekimi yapılamamıştır. Bu mimârî unsur, Celî Dîvânî yazının mimârî yapılarda uygulamasının görüldüğü nadir örneklerdendir.

⁷⁸ A'râf Suresi, Ayet: 204-205.

B) Mescid Kuşak Yazıları

1. Fetih Sûresi Kuşağı Yazısı

Eser Adı	: Menyel Mescidi Fetih Sûresi Kuşağı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülûs
Metnin Ebadı	: tahm. 40 m x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin	: Fetih Sûresi 1-11. âyetler
Metin Anlamı	: bkz. DİB Türkçe Meal ve Tefsir, Ankara 2014, c. 5, s.64-71.
Diğer Özellikler	: Kâmil Akdik'in Menyel Sarayı Mescidi için hazırladığı en önemli yazılarından biri Fetih Sûresi kuşağıdır. Kuşak yazı, mescidin tavanı ile mescidin dört bir yanını çeviren çini ile döşeli duvarları arasında harîm kısmının ilk bölümünde yer alır. Kuşak yazı mihrabın solundan başlar mihrabın sağında sûre tamamlanmadan 11. âyette bitmektedir.

Fetih Sûresi Kuşağı

2. Fâtiha Sûresi Yazısı

Eser Adı	: Menyel Mescidi Fâtiha Sûresi
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celi Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 10 m x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: Fâtiha Sûresi
Metin Anlamı	: bkz. DİB Türkçe Meal ve Tefsir, Ankara 2014, c.1, s 58.
Diğer Özellikler	: Ahşap malzeme koyu mavi zemin üzerine altın varak yazılmıştır.

Menyel Mescidi Kâmil Akdik'e Ait Celî Sülüs Fâtiha Sûresi Hattı

3. Mescid Dış Duvar Cephesi Kuşak Yazısı

Eser Adı	: Mescid Dış Duvar Cephesi Yazısı (Fetih Sûresi)
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 5 m x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin	: Fetih Sûresi 1-2. âyetleri
Metnin Anlamı	: bkz. DİB Türkçe Meal ve Tefsir, Ankara 2014, c. 5, s.64.
Diğer Özellikler	: Mısır mimarî geleneğinde sıkça görülen dış cephe kuşak yazı örneği Menyel Sarayı mescidinde de görülmektedir. Yapıya özgü taş malzeme unsuru üzerine, mescid içindeki Fetih Sûresi'nin kalıbı birebir alınarak dış duvar cephesinde de kullanılmıştır. Fakat sûrenin ancak bir bölümü dış cepheye geçirilebilmiştir.

4. Mescidte Diğer Hattatlara Ait Yazılar

Eser Adı	: Menyel Mescidi Kâmet Yazısı
Hattatı	: Hulûsi Efendi (1869-1940)
Yazıldığı Tarih	: h. 1350 / m. 1929
Yazı Türü	: Celî Ta'lik
Metnin Ebadı	: tahm. 20 m x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin	: <i>“Allâhü ekber Allâhü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe İllallâh. Eşhedü enne Muhammeden rasûlullâh. Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah. Hayye ale's-şalâh hayye ale's-şalâh. Hayye 'ale'l-felâh Hayye 'ale'l-felâh. Qad kâmeti's-şalâh. Qad kâmeti's-şalâh. Allâhü Ekber Allahü Ekber. Lâ ilâhe İllallâh.”</i>
Metin Anlamı	: “Allah en büyüktür. Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Şahitlik ederim ki Muhammed Allah'ın elçisidir. Haydi namaza. Haydi kurtuluşa. Namaz başlamıştır. Allah en büyüktür, Allah en büyüktür. Allah'tan başka ilah yoktur.”
Diğer Özellikler	: Ahşap malzeme siyah zemin üzerine 2 parça halinde kabartma işlenmiştir.

Menyel Mescidi'nde Hulûsi Efendi'ye Ait Celî Ta'lik Kâmet Hattı

C) Kasrın Diğer Bölümlerindeki Kâmil Akdik Yazıları

1. İstikbâl (Karşılama) Kapısı Alınlık Yazısı

Eser Adı	: Menyel Sarayı İstikbâl Kapısı Alınlık Yazısı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: h. 1354 / m. 1933
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 1.50 m x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “Kütibe’l-‘izzü ‘alâ ebvâbihâ “Fedhulûhâ biselâmin’âminîn.”
Metnin Anlamı	: “İzzetli olanın kapılarına, “İşte buradan selâmetle giriniz! yazıldı ⁷⁹ .”

⁷⁹ Cin Süresi, Âyet: 72

2. Güzel Sanatlar Sergi Salonu Giriş Kapı Üstü Yazısı

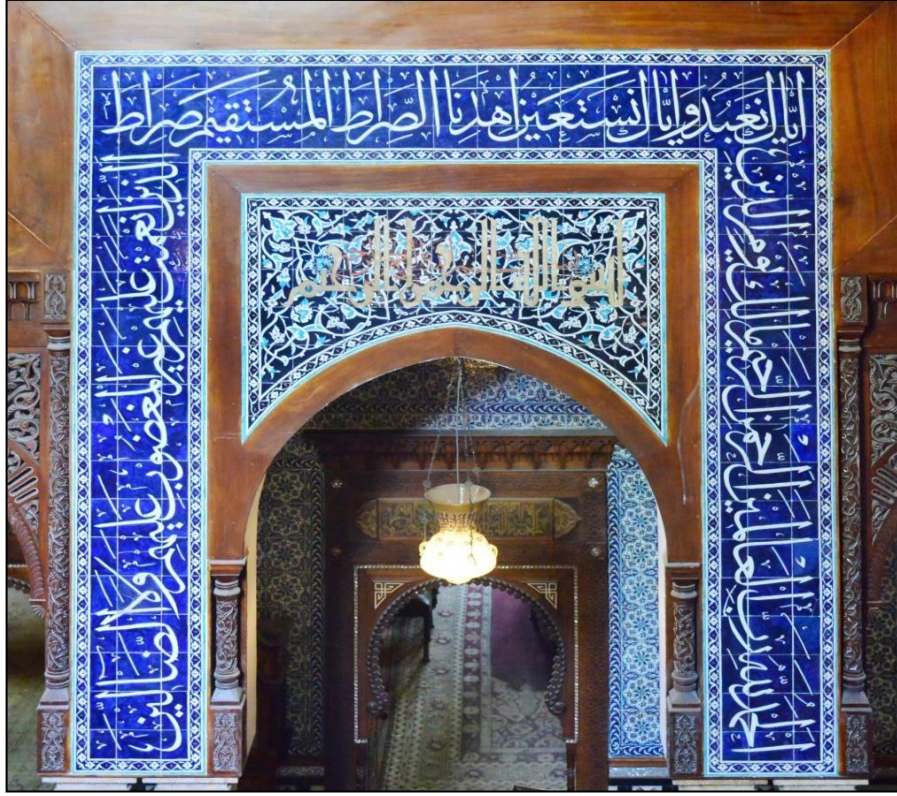

Eser Adı	: Menyel Güzel Sanatlar Salonu Giriş Kapısı Alınlık Yazısı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: h. 1359 / m. 1938
Yazı Türü	: Celî Sülûs
Metnin Ebadı	: Tahm. 2.50 m x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Hâzâ methafün yecmeu nefâise 'l-fünûni 'l-cemîle ve 't-tühafe 's-se- mîne ş eyyedehû şâhibu 's-sümüvvü 'l-melikiyyü 'l-emîr Muhammed Ali ibnü 'l-merhûm el-Ĥidivî Muhammed Tevfik Bâşâ fi 'âm milâ- diyye 1938.</i> ”
Metnin Anlamı	: Bu (yapı), merhum Muhammed Tevfik Paşa'nın oğlu, kraliyet (ailesinden) zat-ı şahâneleri Prens Muhammed Ali'nin yaptırdığı, güzel sanat eserleri ile değerli antikaların bir araya getirildiği bir müzedir. Mîlâdî 1938. (Hattat) Kâmil.

Menyel Kasrı Güzel Sanatlar Salonu Giriş Kapısı Üstü Kâmil Akdik'e Ait Celi Sülüs Kitâbe

3. İkâmet Sarayı Çini Üzeri Yazısı

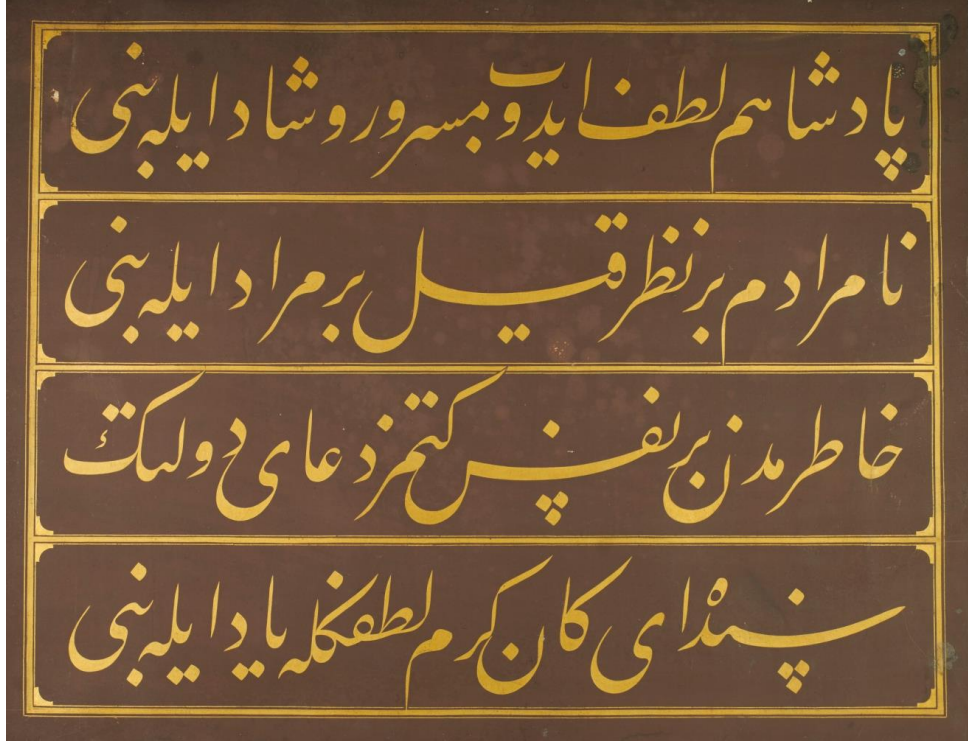
Eser Adı	: İkâmet Sarayı Çini Üzeri Yazısı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 9.50 m x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: Fâtiha Sûresi
Metnin Anlamı	: bkz. DİB Türkçe Meal ve Tefsir, Ankara 2014, c.1, s 58.
Diğer Özellikler	: İkâmet Sarayı salonundaki sütunlarla çevrili revâk ön cephede bu-lunan çini üzerindeki Fâtiha kuşağı ile mescid içinde bulunan ahşap üzerine altın varak yekpâre Fâtiha Sûresi'nin incelendiğinde aynı kalıptan uygulandığı görülmektedir.

Mescid İçi Fâtiha Süresi Hattı İle İkâmet Salonu Çini Üzeri Fâtiha Süresi Hatlarının Karşılaştırması

D) Kâmil Akdik'in Menyel Sarayı Dışındaki Yazıları

1. Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'deki Celî Ta'lik Levha

Eser Adı	: Hacı Sadullah Ağa'ya (1760-1808) ait Şiir
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Eser Künyesi	: Funûnu Cemîle Tal'at / No: 123
Yazıldığı Tarih	: tahm. H. 1341 / 1920
Yazı Türü	: Celî Ta'lik
Metnin Ebadı	: tahm. 40 cm x 50 cm
Dili	: Türkçe
Metin Okunuşu	: “Pâdişâhım lûtf îdûb mesrûru şâd eyle beni Nâ murâdım bir nazâr kîl ber murâd eyle beni Hâtırımndan bir nefes gitmez du'â-yı devletin Sende ey kân-i kerem lûtfunla yâd eyle beni”
Diğer Özellikler	: Yazı imzasızdır. Ancak sicil kayıtlarına “Reîsü'l-Hattâtîn el-Hâc Ahmet Kâmil” notu düşülmüştür.

2. Dâru'l-Kütübi'l-Misriyye'deki Hilye-i Şerîf

Eser Adı	: Hilye-i Şerîf
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Eser Künyesi	: Funûnu Cemîle Tal'at / No: 106
Yazıldığı Tarih	: tahm. H. 1341 / 1920
Yazı Türü	: Sülüs-Nesih
Dili	: Arapça
Metnin Ebadı	: 30 cm x 50 cm

3. Kubbetü Efendînâ Kabristanı'nda Prenses Emine İlhâmî'nin Mezar Taşı Kitâbesi

Eser Adı	: Prens Muhammed Ali'nin annesi Emine İlhâmî'nin Mezar Taşı
Hattatı	: Ahmet Kâmil Akdik
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: Tahm. 9.50 m x 50 cm

Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>İnnellezîne âmenû ve ‘amilû’s-şâlihâti yehdîhim rabbühüm biîmânihim tecrî min tahtihimü’l-enhâru fî cennâti’n-na’im. Da ‘vâhüm fihâ sübhâneke’llâhümme ve tehiyyetühüm fihâ selâm. Ve âhiru da ‘vâhüm eni’l-ğamdü lillâhi rabbi’l-âlemîn. Sadeğallâhü’l-azîm.</i> ⁸⁰ .”
Metnin Anlamı	: “İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara rableri, inanmaları sebebiyle yol gösterir; nimetlerle dolu cennetlerde onların buldukları yerin altından ırmaklar akar. Orada onların duaları, ‘Sen bütün noksan sıfatlardan uzaksın Allahım!’ karşılıklı iyi dilekleri de ‘selâm’ şeklinde olacaktır. Duaları da, ‘Âlemlerin rabbi olan Allah’a hamdolsun’. Yüce Mevlâmız doğru söyledi.”
Diğer Özellikler	: Yazı, kabrin üç yönüne mermer malzeme üzerine kabartma olarak menkûştur.

⁸⁰ Yûnus Sûresi, Ayet 9.

E) Menyel Sarayı'nda Diğer Hattatlara Ait Yazılar

1. Mehmet Esad Yesârî'ye Ait Yazı

Eser Adı	: Çinili Salon Kasîdetü'l-Münferice ⁸¹
Hattatı	: Mehmet Esad Yesârî (1730- 1798)
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Ta'lik
Metnin Ebadı	: Tahm. 100 cm x 25 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Envâru şabâh münbelic, vetlü'l-kur'âne bıkalbin zî, hazenin ve bişavtin fihi şecî.</i> ”
Metnin Anlamı	: “Parıldayan sabah nurları vardır, Kur'an'ı mahzun bir kalp, ve titrek bir ses ile oku!”
Diğer Özellikler	: Ahşap malzeme siyah zemin üzerine kabartma olarak işlenmiştir. Burada örnk olarak bir beyiti sunulmuştur.

⁸¹ “*El-Kasîdetü'l-Münferice*”, Tunus'un Tevzer kasabasından şâir ve nahiv âlimi İbnü'n-Nahvî (1041-1119) tarafından yazılmıştır. Nahvî, Tevzer dışında iken mallarının gaspedildiğini duyması üzerine bu kasîdeyi nazmettiği rivayet edilir. Allah'a teslimiyeti dile getiren bu kasîde büyük bir üne kavuşmuş, sıkıntılı ve kederli insanların virdi haline gelmiştir. Sübkî el-Kasîdetü'l-münferice'nin İsm-i A'zamı içerdiğine, bu sebeple kasîdeyi dua olarak okuyan kişinin duasının mutlaka kabul olacağına inanıldığını söyler (Tabakât, VIII, 60). Kasîde, kırk ile elli beyit arasında değişen kasîde, günümüzde halen Kuzey Afrika ülkelerinde mübarek gecelerde okunmaktadır.

2. Mustafa Râkım'a Ait Tuğra

Eser Adı	: Taht Sarayı Kışlık Salon Şöminesi Üzerinde Tuğra
Hattatı	: Mustafa Râkım Efendi (1758- 1826)
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1230 / m. 1809
Yazı Türü	: Tuğra
Metnin Ebadı	: Tahm. 50 m x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>Mahmûd bin Abdülhamîd Hân el-muzaffer dâimâ / ‘Adlî</i> ”
Diğer Özellikler	: Yazı kabartma ahşap malzeme üzerine altın varak işlenmiştir. Yazı 2. Mahmut dönemine aittir. Mustafa Râkım tarafından yazılmıştır. Tuğrâ, sarayın yapıldığı döneme ait değildir.

3. Abdullah Zühdi'ye Ait Yazı

Eser Adı	: Taht Sarayı Giriş Salonu Kapı Üzeri Yazı
Hattatı	: Abdullah Zühdi (1835-1878)
Şairi	: Ebû Tayyib El-Mütenebbî (m. 915-965)
Yazıldığı Tarih	: Tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebatı	: 1.50 m X 40 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Ḥalîlûke ente lâ men ḵulte ḥallî ve in keşîra't-tecemmül ve'l-keîâm.</i> ”
Metnin Anlamı	: “Başkaları sana ne kadar güzel cümleler söylese de, bir başkası değil, en iyi dost sensin kendine.”
Diğer Özellikler	: Yazı ahşap malzeme üzerine kabartma olarak işlenmiştir.

Abdullah Zühdi'den İmzâ Detayı

4. Mehmet Nazif Efendi'ye Ait Yazı

Eser Adı	: İkâmet Köşkü Büyük Salon Kapı Üzeri Yazı
Hattatı	: Mehmet Nazîf Efendi (1846-1913)
Yazıldığı Tarih	: Tahm. h. 1329 / m. 1908
Yazı Türü	: Tuğra
Metnin Ebadı	: 1.50 m x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Fallâhu hayrun hâfızan ve hüve erhamü'r-râhimîn</i> ”
Metnin Anlamı	: “Allah muhafaza edicilerin en hayırlısıdır ve O, merhamet edicilerin en merhametlisidir ⁸² .”
Diğer Özellikler	: Yazı kabartma ahşap malzeme üzerine altın varak işlenmiştir.

⁸² Yûsuf Sûresi, Ayet 64.

5. Seyyid İbrahim'e (1897-1994) Ait Yazı

Eser Adı	: Güzel Sanatlar Müzesi Bahçesi'nde Bulunan Yazısı
Hattatı	: Seyyid İbrahim
Yazıldığı Tarih	: h. 1336 / m.1915
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 1.40 m X 50 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>Esseset hâzâ ‘alâ üssi’t-tükâ Ümmü Abbâs melâzi’l-mu‘avvizîn, Eyyühâ’z-zâmi’ü kıf nilte’l-münâ fî hamıyyi ceddeti ümmi’l-muhsinîn.</i> ”
Metnin Anlamı	: “Burayı, muhtaçların sığınağı Ümmü Abbâs, takvâ esası üzerine dayanarak kurdu. Ey susamış kimse, dur! Gâyene eriştin. (Çünkü sen) muhsinlerin anasının evindesin.”
Diğer Özellikler	: Yazı mermer üzerine işlenmiştir.

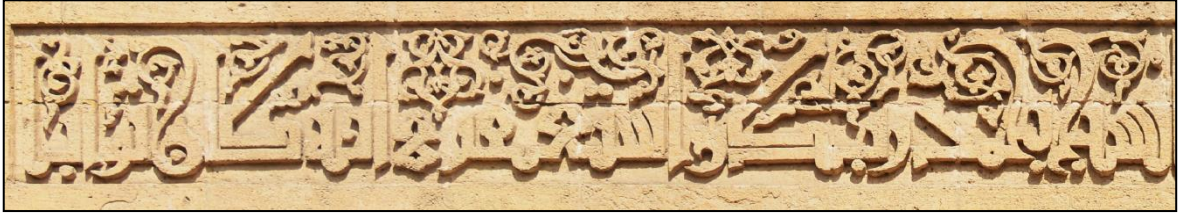
F) Menyel Sarayı'nda Hattatı Belli Olmayan Yazılar

1. Saat Kulesi Kapı Üstü Yazısı

Eser Adı	: Menyel Sarayı saat kulesi kapı üstü Besmele.
Hattatı	: Bilinmiyor
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Tezyîni Kûfi
Metnin Ebadı	: tahm. 1.30 cm x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Bismillâhi’r-rahmâni’r-rahîm</i> ”
Metnin Anlamı	: “Rahmân ve Rahîm Olan Allâh’ın Adıyla.”
Diğer Özellikler	: Yazı bina yapısında kullanılan taş malzeme üzerine oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir.

2. Saat Kulesi'nin Ön Cephesinde Kûfi Kitâbe

Eser Adı	: Menyel Sarayı Saat Kulesi Nasr Sûresi
Hattatı	: Bilinmiyor
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Tezyîni Kûfi
Metnin Ebadı	: tahm. 1.30 m x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>İzâ câe naşrullâhi ve'l-fethi. Ve raeyte 'n-nâse yedhulûne fi dînillâhi efvâcen. Fesebbih bihamdi Rabbike ve'stağfirhü . İnehû kâne tevvâbâ.</i> ”
Metnin Anlamı	: “Allah’ın yardımı ve fetih geldiği ve insanların, Allah’ın dinine dalga dalga girdiklerini gördüğün zaman, Hemen Rabbini överek tesbih et ve O’ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.”
Diğer Özellikler	: Yazı bina yapısında kullanılan taş malzeme üzerine oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir.

3. Mescid Tâc Kapısının Tepeliğinde Kûfî Kitâbe

Eser Adı	: Mescid Tâc Kapısı Tepelik Kitâbe
Hattatı	: Bilinmiyor
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Tezyînî Kûfî
Metnin Ebadı	: tahm. 1.30 m x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “İnnellezîne kâlû rabbunallâhi şümme 'stekâmû velâ hafun aleyhim velâhum yahzenûn.”
Metnin Anlamı	: “Allah’ın yardımı ve fetih geldiği ve insanların, Allah’ın dinine dalga dalga girdiklerini gördüğün zaman, hemen Rabbini överek tesbih et ve O’ndan mağfîret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.”
Diğer Özellikler	: Yazı bina yapısında kullanılan taş malzeme üzerine oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir.

4. Mescid Kapı Üstü Kûfî Besmele

Eser Adı	: Menyel Mescidi Kapı Üstü Besmele
Hattatı	: Bilinmiyor
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Tezyînî Kûfî
Metnin Ebadı	: tahm. 1.30 m x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Bismillâhi ’r-Rahmâni ’r-Rahîm</i> ”
Metnin Anlamı	: “Rahmân ve Rahîm Olan Allâh’ın Adıyla.”
Diğer Özellikler	: Yazı bina yapısında kullanılan taş malzeme üzerine oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir.

5. Güzel Sanatlar Sergi Salonu İç Kapı Üstü Yazısı

Eser Adı	: Güzel Sanatlar Sergi Salonu İç Kapı Üstü Yazısı
Hattatı	: Bilinmiyor
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Ta'lik, Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 40 cm x 30 cm, 80 cm x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Allâhu Ekber, Bismillâhi Mâşâallâh</i> ”
Metnin Anlamı	: Allah En Büyüktür, Allah'ın Adıyla, Allah'ın dilemesiyle
Diğer Özellikler	: Yazı ahşap üzerine oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir.

6. İstikbâl Salonu Orta Alan Tavan Yazısı

Eser Adı	: İstikbâl Salonu Orta Alan Tavan Yazısı
Hattatı	: Bilinmiyor
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 2 m x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Naşrun minellâhi ve fetħun karîb. Ve hafîznâhâ min külli şeytânî'r-racîm.</i> ”
Metnin Anlamı	: “Allah’tan yardım ve zafer yakın (dır). Müminleri müjdele ⁸³ .”, “Ve onu, her kovulmuş şeytandan koruduk ⁸⁴ .”
Diğer Özellikler	: Yazı tavana ahşap üzerine oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir.

⁸³ Saff Sûresi, Ayet 13.

⁸⁴ Hicr Sûresi, Ayet 17.

7. Çinili Salon Kapı Üzeri Yazı

Eser Adı	: Çinili Salon Kapı Üzeri Yazısı
Hattatı	: Bilinmiyor
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1352 / m. 1931
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: tahm. 70 cm x 70 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “Bismillâhi’r-rahmâni’r-rahîm. Qul hüvallâhü ehad. Allâhu’ş-şamed. Lem yelid ve lem yûled. Ve lem yekün lehû küfüven ehad.”
Metnin Anlamı	: Rahmân ve Rahîm Olana Allâh’ın adıyla. De ki: O Allah birdir. Her şey O’na muhtaç, O kimseye muhtaç değil)’dir. O doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve hiçbir şey O’nun dengi değildir ⁸⁵ .
Diğer Özellikler	: Yazı, müdevver olarak ahşap üzerine oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir.

⁸⁵ İhlâs Sûresi, Ayet 1-4

8. Menyel Sarayı Dış Duvar Cephesinde Yazı

Eser Adı	: Menyel Sarayı Dış Duvar Cephesinde Yazı
Hattatı	: Bilinmiyor
Yazıldığı Tarih	: tahm. h. 1348 / m. 1927
Yazı Türü	: Kûfî
Metnin Ebadı	: tahm. 1.50 m x 50 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>İn yensurukümü'llâhü felâ ğâlibe leküm</i> ⁸⁶ .”
Metnin Anlamı	: “Eğer Allah size yardım ederse, artık size galip olacak kimse yoktur.”
Diğer Özellikler	: Yazı bina yapımında kullanılan taş malzeme üzerine oyma kabartma tekniği ile işlenmiştir.

⁸⁶ Âl-i İmrân Sûresi, Ayet: 160.

SONUÇ

Mısır, üzerinde birçok medeniyetin kurulduğu çok zengin tarihi ve kültürel mirasa sahip bir ülkedir. Firavunlar devri, Roma, Bizans ve İslâm sonrası da birçok dönemin hüküm sürdüğü bir süreç içinden geçmiştir. Emevî, Abbâsî, Fâtımî, Eyyübî, Memlûkî ve Osmanlı hâkimiyetleri ile bu süreç devam etmiştir. Bu topraklarda her döneme ait kültürel mîrâs barınır. Bu etkilerin en önemlilerinden biri de Osmanlı'nın Mısır'a girişi ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa dönemi sonrası Mısır'daki mimarî ve sanatsal gelişmelerdir. Araştırmamıza esas teşkil eden Menyel Sarayı Mescidi ve yazıları da bu etkinin sonucu olarak kendini gösterir.

Türk hattatlığı memlûklulardan günümüze bu topraklarda büyük etkiler bırakmıştır. Zaman içinde Kahire'ye birçok Türk hattatın geldiği ve burada izler bıraktığı görülür. Osmanlı asırlarında bunların başında Hafız Osman, Seyyid Mehmet Nuri, Baklacı Osman, Abdullah Zühdî ve Şeyh Aziz Rufâî gibi önemli isimler yer alır. Hafız Osman zaman zaman Kahire'yi ziyaret etmiş, Mısır'lı hattatlarla bir araya gelmiş ve burada eserler bırakmıştır. Abdullah Zühdî Mısır'lı hattatlara ilham kaynağı olan Ümmü Abbas Sebîli ve başka mimarî yapılar üzerine yazılar hazırlamıştır⁸⁷. Şeyh Abdülaziz Rufâî Kahire'de “*Medresetü Tahsînü'l-Hutût*” adında bir hat sanatı okulu kurmakla görevlendirilmiş, burada pek çok hattat yetiştirmiş ikinci bir okul kurma vazifesinde de bulunmuştur⁸⁸. Prens Muhammed Ali'nin inşa ettirdiği saray mescidindeki yazılar ve bu yazıları hazırlayan Türk hattat Ahmet Kâmil Akdik, ortaya koyduğu yazılarla günümüze kadar hat sanatçılarına ilham kaynağı olmuştur.

Menyel Mescidi içindeki yazıların, dönemin en kudretli hattatlarından olan Reîsü'l-Hattâtîn Ahmet Kâmil Akdik'e hazırlanmış olması, yazıların hem döneminin en güzel örneklerinden biri olması, hem de Türk hattatlığının Mısır'da etkisini ve gücünü göstermesi açısından önemlidir. Bu yazıların araştırmaya esas teşkil etmesi ve ortaya konmasıyla, hat sanatının geçmişine dair önemli örneklerle ve ipuçlarına ulaşılmış olunacağı sonucuna varılabilir. Ayrıca, Menyel Sarayı Mescidi yazıları, Türk hattatlığının

⁸⁷ M. Hüsrev SUBAŞI, “*Osmanlı Türk Hattatlığının (Mısır) Arap Hattatlığına Tesiri ve Bir Türk Ekolü Savunucusu Olarak Mısırlı Hattat Seyyid İbrâhim*”, Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, c.1, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s.477, Ankara 2000.

⁸⁸ Muhittin Serin, “*Medresetü Fenni'l-Hattî'l-Osmânî fi Mısır*”, Târîhu Mısır Fî Ahdi'l-Osmânî, İRCİCA Yayınları, İstanbul 2010, s. 447.

zirvedeki dönemin bir göstergesi olmak babında örnek olarak günümüze ışık tutacak olması da bir sonuç olarak görülebilir..

Araştırmanın esasını teşkil eden Menyel Mescidi yazıları ve bu yazıların hattatı Kâmil Akdik hakkında eldeki bütün kaynaklar süzgeçten geçirilerek hazırlanmaya çalışılmıştır. Özellikle Kâmil Akdik hakkında yazılmış kitap, makale, tebliğ, anekdot ve hatıralar tezin ilk bölümde sunulmaya çalışılmıştır. Zira bir hattatın sanatı ve kişiliği de bu sanatla ilgilenen ve uğraşanlar için önemlidir. Bu sebeple, sanatçı ile alakalı doğumundan ölümüne, hocalarından talebelerine kadar gerekli bilgiler ilk bölümde verilmeye çalışılmıştır.

Menyel sarayının bânîsi Prens Muhammed Ali de bir kültür ve sanat adamı olmak bakımından döneminin en önemli şahsiyetlerinden biridir. Mısır'ın zor zamanlardan geçtiği bir süreçte İslâm mimarî ve sanatlarına duyduğu sevgi ve ilgi ile bahsimize konu olan bu sarayı bizzat kendi gözetiminde yaptırması ve sürecitakip etmesi bunun kanıtı olarak görülebilir. Nitekim çalışmada bahsedildiği gibi sarayın kitâbesinde de geçen “Bu saray, İslâm sanatlarının ihyası için inşâ edilmiştir.” vurgusu buna delil olarak sayılabilir. Prens Muhammed Ali bunun yanında diğer İslâm ülkelerinden davet ettiği sanatçılar ve bunlara bağlı farklı sanat malzemesi unsurlarının da bu sarayın bölümlerinde kullanıldığı gerçeği de ayrıca araştırma içinde vurgulanmıştır. Buradan yola çıkarak, Prens Muhammed Ali döneminin bir sanat ve kültür adamı olarak Mısır'da önemli etkiler bırakmış, bu bölgeye zengin bir mimarî ve sanat kazandırmıştır.

Menyel Sarayı ve bölümlerinin dışarıdan bakıldığında çok heybetli bir duruşa sahip olmadığı görülmekle beraber, bölüm içlerine tek tek girildiğinde ise bunun aksine birçok ayrıntı dikkat çekmektedir. Çünkü her bir bölümün diğer bölümden ayrı mimarî ve sanat özelliği göze çarptığı görülmektedir. Endülüs, Şam, İran, Osmanlı etkisi kendisini bariz biçimde hissettirmektedir. Özellikle de sarayın bütün bölümlerinde kullanılan Osmanlı çini sanatının uygulamaları öne çıkmakta, mescidte ise hat sanatının en nadîde örneklerinin uygulandığı gerçeği bu araştırma içinde bir sonuç olarak ortaya konmaktadır.

Menyel Mescidi yazıları, araştırmanın esasını teşkil eden asıl sebeplerden ve en önemli unsurlarındandır denilebilir. Bunun sebebi de daha önce ifade edildiği gibi bu yazıları hazırlayan sanatçının bir Türk olmasından ileri gelmektedir. Kâmil Akdik merhum tarafından çok hassas ve dikkatlice hazırlanmış bu yazıların, hala diriliğini koruduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise yazıların çoğunun ahşap kabartma olarak hazırlanmış olmasıdır. Ayrıca yazıların bir kısmının da çini üzerine uygulanmasının yine restorasyonvb. Çalışmalarda muhtemel deformasyonu önlediği neticesini gösterir.

Sonuç olarak, araştırmada geçen bütün bu bilgi ve kaynaklardan yola çıkılarak şu neticeye varabiliriz. Mısır, tarih ve kültürel anlamda dünyanın en önemli merkezlerinden biri sayılır. Geçmişinde çok büyük medeniyetlere beşiklik etmiş bu topraklarda Türkler de bu anlamda çok büyük izler ve muhteşem miras bırakmıştır. Araştırmamıza vesile olan Menyel Sarayı Mescidi de bu büyük mirastan biridir. Menyel Mescidi küçük hacimde olmasına rağmen çok büyük değerler taşıyan hazine niteliğinde bir mekândır. Bunun nemi de mescid içindeki yazılar ve bu yazıların hazırlaması için Mısır Hıdivi tarafından Kahire'ye davet edilen döneminin en kudretli Türk hattatlarından Reîsü'l-Hattatn Ahmet Kâmil Akdik'den ileri gelmektedir.

İş bu araştırmayla konuya bahis olan mescid ve mescidteki Türk hattat Akdik'e ait yazılar, eldeki bilgi, belge ve kaynaklardan istifade ile ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın en önemli diyebileğimiz bir başka kısmı da, saray bölümleri ve mescid içindeki yazılar teknik imknlar ayrıntılı bir şekilde araştırma içinde sunulmaya çalışılmış, elde bulunmayan ve fakat pek bilinmeyen bu yazılara araştırma vesilesiyle ulaşılabilir hale getirilmiştir.

KAYNAKÇA

- ALPARSLAN Ali, *Ünlü Türk Hattatları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- BEHİRÎ Muhammed, *Hattat Kâmil Akdik'in Hayatı ve Eserleri*, M.S.Ü S.B.E Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Eski Yazı Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.
- BERK Süleyman, *İstanbul'un 100 Hattatı*, İ.B.B Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2012.
- CELAL Melek, *Reîsü'l-Hattâtîn Hacı Kâmil Akdik*, Kenan Basımevi, İstanbul 1938, s. 6-7.
- DERMAN M. Uğur, Hattat Kâmil Akdik, *Hayat Tarih Mecmuası*, Hayat Yayınları, İstanbul 1971, sayı 7, s. 43.
- DERMAN M. Uğur, *Kâmil Akdik*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara 1989, c.2, s. 234-235.
- DERMAN M. Uğur, *Osmanlı Hat Sanatı*, Sakıp Sabancı Müzesi Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2001.
- DERMAN M. Uğur, *Türk Hat Sanatının Saheserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.
- DERMAN M. Uğur, *Ömrümün Bereketi*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2019.
- HASAN Muhammed, AZB Hâlid, *Dîvânü'l-Hattu'l Arabî Fî Mısır*, İskenderiye Kütüphanesi, İskenderiye 2010.
- GÜNÜÇ Fevzi, "Kahire Kasrı'l-Menyel Müzesi Mescid Yazıları", Konya 2003, Yıl:1, sayı 1, s. 118-121.
- İBRAHİM Abdü'l Mesîh, *Delîlü Vâdî el-Nîl*, Totonto Univercity Library, Toronto 1892.
- İNAL İbnü'l-Emîn Mahmut Kemal, *Son Hattatlar*, Maârif Basımevi, İstanbul 1970.
- MAHMUD Abbâs Ahmet Abdurrahmân, *El-Kusûru'l-Melikiyye Fî Mısır Târîh ve Hadâra ed-Dâru'l-Âlemiyye*, Kahire 2005.
- MEMİŞ Mehmet, *Mir'ât-ı Hattâtîn Süleyman b. Ahmet*, M.Ü. S.B.E. Geleneksel El Sanatları Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.
- SERİN Muhittin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2012.
- SERİN Muhittin, "Ali Alparslan Hoca", *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, FSMVÜ, İstanbul 2014, Sy. 2014, s. 3.
- SERİN Muhittin, "Medresetü Fenni'l-Hattî'l-Osmânî fî Mısır", *Târîhu Mısır Fî Ahdi'l-Osmânî*, İRCİCA, İstanbul 2010, c. 2, s. 448.
- SUBAŞI M.Hüsrev, "Osmanlı Türk Hattatlığının (Mısır) Arap Hattatlığına Tesiri ve Bir Türk Ekolü Savunucusu Olarak Mısırlı Hattat Seyyid İbrâhim", *Ortadoğu'da*

Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001.

SUBAŞI M.Hüsrev, *Geleneksel Türk El San'atlarından Yazıya Giriş*, Dersaâdet Kitâbevi, İstanbul 1997.

SUBAŞI M.Hüsrev, "Seyyid İbrâhîm (Mısır'lı Hattat)" mad., "*TDV İslâm Ansiklopedisi*", İstanbul 2009, c. 37, s.63-64.

ŞÎRÎN Fevzî Abdurrahman Ferağlî, *Kasru'l-Emîr Muhammed Ali ve Mülhakâtihî Bi-Cezîratir-Ravza Dirâset-ü Eseriyye Mîmâriyye*, Câmîatü'l-Kahire Külliyyetü'l-Âsâru'l-İslâmiyye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahire 2009.

ÜLKER Talat, YILMAZ Necati, KAZAN Şahin, *Reîsü'l Hattâtîn Kâmil Akdik Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Gümüşhane Valiliği, Trabzon 2014.

ÜLKER Muammer, *Türk Hat Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlar*, Doğu Matbaası, Ankara 1987.

ZİYÂD Mahmut Kâmil Hüseyin, *Delilü Methafî Kasri'l-Menyel*, Hey'etü'l-Âmme Eş-Şuûnu'l-Metâbi' E-Emniyye, Kahire 1979.

<https://www.fikriyat.com/yazarlar/akademi/ugur-derman/2018/03/02/hat-sanatinin-buyuk-isimleri-26>, (02.03.2018)

<https://en.wikipedia.org/wiki/Manial>, (24.12.2017).

<http://www.sharkiatoday.com/قصر-الامير-محمد-علي-في-المنيل/>. (04.10.2018).

<https://arabic.sputniknews.com/art/201503021013611342/>, (08.03.2015).

<http://www.alkhaleej.ae/supplements/page/9a93dfa4-f76e-42d3-8e7a-797da582cfe4>, (27/02/2015).

<https://core.ac.uk/download/pdf/129512276.pdf>. (İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi Taha Toros Arşivi).

https://www.faroukmisr.net/p_mali.htm, (2008)

DİZİN

A

- Abdullah Zühdi, III, IV, VII, 105, 117
Abdülaziz Rufâi, 11, 117
Abdülkadir Saynaç, 5
Ahmet Kâmil Akdik, 1, 21, 22, 65, 67, 72,
76, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88,
90, 91, 94, 95, 96, 99, 100, 102, 117,
119
Ali Alparslan, 7, 17, 121

C

- Cebel-i Mukattam, 25, 56
celî sülüs, 1, 20, 26, 30, 38, 40, 44, 47, 48,
49, 51, 62, 77
celî ta'lik, 20, 26, 51, 63

Ç

- Çhâr-ı Yâr, 40, 62, 85, 86
çini, I, II, III, 1, 22, 29, 31, 32, 38, 40, 45,
46, 56, 61, 88, 96, 118, 119

D

- Dîvân-ı Hümâyun, 6

E

- Ebû Tayyib El-Mütenebbî, 105
Emine Necîbe İlhamî, 19
Endülüs, I, 37, 54, 56, 63, 64, 118
Esmâü'l-Husnâ, VII, 1, 77, 78, 79, 80, 81,
82, 85

F

- Fâtımî, 22, 25, 26, 117

G

- Güzel Sanatlar, VI, VII, 10, 17, 28, 48, 49,
50, 51, 52, 94, 95, 107, 112, 113

H

- Hâfız Osman, 5, 17
Hat sanatı, 1
Hat Sanatı, IV, 5, 9, 17, 18, 120, 121
Hıdiv, III, 10, 19, 20, 23, 26, 66
Hilye-i Şerîf, 5, 100
Hulûsi Efendi, 93
Hutût-ı Mütenevvia, 6
Hüseyin El-Leysî, 11
Hüsrev Subaşı, 10, 12, 18, 30, 31, 32

İ

- İbnü'l-Emîn Mahmut Kemal İnal, 10, 21
İhlâs Süresi, 47, 55, 59, 115
İkâmet Sarayı, 34
İran, 21, 32, 34, 46, 118

- İsm-i Celâl, 29, 40
İsm-i Nebî, 29, 40
İstikbâl Kapısı, 93

K

- Kahire, I, II, III, IV, 9, 10, 18, 19, 20, 21,
22, 23, 24, 26, 28, 54, 56, 117, 119, 120,
121
Kâmil Akdik, I, II, III, IV, V, VII, 1, 2, 3,
4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
17, 19, 20, 21, 22, 38, 39, 48, 49, 57, 63,
88, 93, 98, 99, 118, 120, 121
Kitâbesi, 15, 19, 26, 50, 64, 65, 66, 101
Kubbetü Efendînâ, 20, 101

kûfî, 25, 29, 37, 41, 42, 55, 58, 59
Kütahya, 22, 28, 37, 40, 42, 45, 46

M

Medresetü Tahsîni'l-Hutût, 11
Medresetü'l-Hattâtîn, 7, 9, 17
Mehmet Esad Yesârî, III, IV, 103
Mehmet Nazif, 106
Mehmet Nazif Efendi, III, IV, VII
Mehmet Suûd Bey, 5
Melek Celal, 10
Memlûkî, 22, 26, 117
Menyel Kasrı, 9, 10, 12
Menyel Mescidi, I, II, III, IV, 1, 2, 59, 61,
62, 65, 67, 69, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 84,
85, 86, 87, 88, 90, 93, 112, 117, 118,
119
Menyel Sarayı, I, II, III, IV, VII, VIII, 2,
18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 55,
57, 78, 88, 92, 94, 99, 103, 108, 109,
115, 116, 117, 118, 119
Mısır, I, II, III, 1, 9, 10, 11, 12, 19, 20, 21,
22, 27, 44, 53, 92, 117, 118, 119, 121
mihrap, II, III, IV, 1, 62
minber, II, III, 1, 76
Muammer Ülker, 17
Muhammed Afifî, 23, 26, 68
Muhammed Behîrî, 5
Muhammed Garîb El-Arabî, 11
Muhittin Serin, 5, 7
Mustafa Halim Özyazıcı, 5
Mustafa İhsan Efendi, 5
Mustafa Râkım, III, IV, VII, 48, 104

N

Nazif Efendi, 37, 44, 106
Necîb Hevârinî, 11
Necmeddin Okyay, 15
Nil, I, III, 9, 22, 35
Nuri Korman, 15

O

Osmanlı, I, 10, 18, 20, 22, 27, 43, 44, 48,
51, 117, 118, 120, 121
Osmanlı mimarî, 22, 27, 51

Ö

Ömer Vasfi Efendi, 5
Özel Müze, 49

P

Prens Muhammed Ali, I, II, III, VI, 1, 19,
20, 21, 23, 24, 26, 38, 50, 53, 63, 95,
101, 117, 118

R

Ravza Adası, 9, 22, 121
Reîsü'l-Hattâtîn, 3, 4, 5, 6, 15, 17, 22, 99,
117, 120, 121
rokoko, 32, 43, 45, 46, 47, 52

S

Sâmi Efendi, 4, 6, 15, 18, 22
Seyyid İbrahim, 10, 11, 12, 13, 14, 107
Seyyid İbrâhîm, III, V, 121
Süheyl Ünver, 4
Süleyman b. Ahmet, 17, 121

Ş

Şam, I, VI, 30, 32, 33, 34, 55, 118
Şeref Akdik, 4, 15, 16
Şevki Efendi, 4, 15

T

Tevfik Paşa, 50, 66, 95

U

Uğur Derman, 5, 6, 7, 18, 63

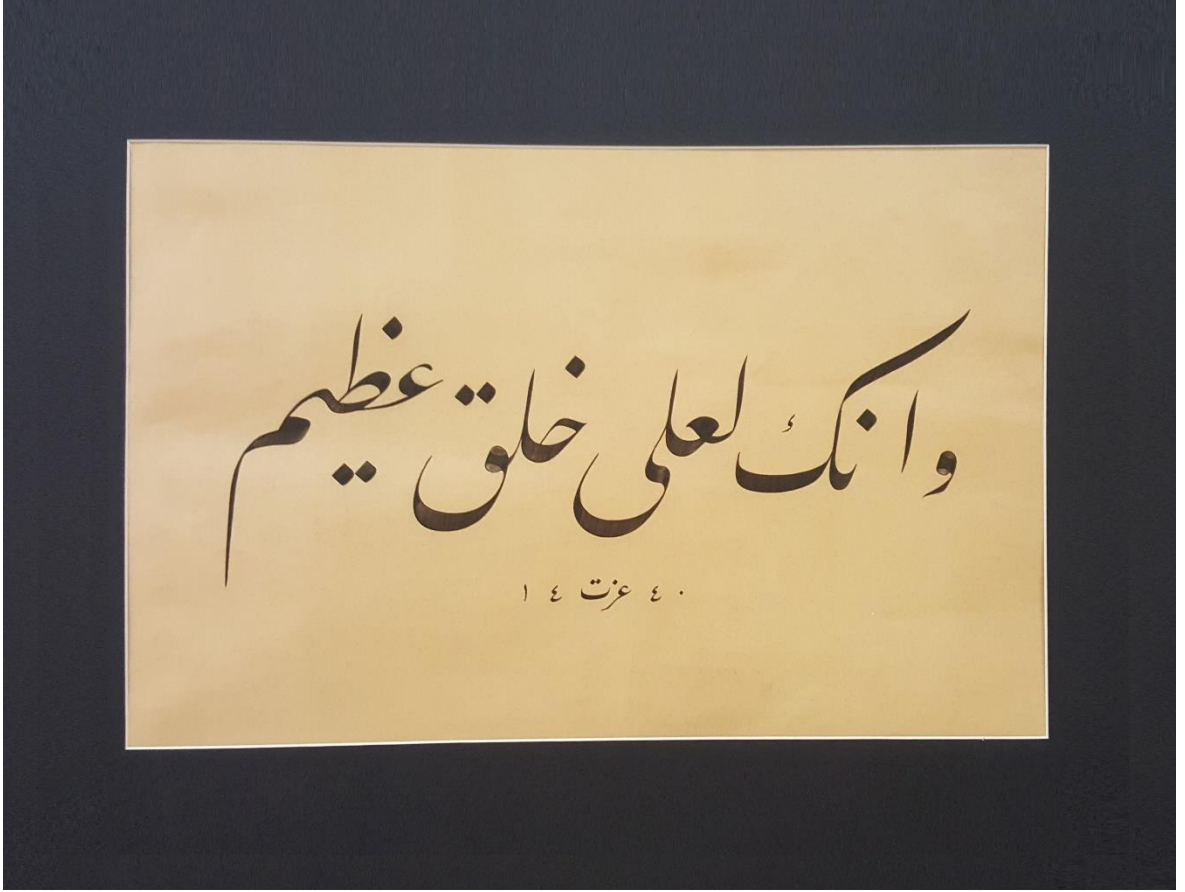
ESER RAPORU

No 1

Eser Adı	: Menyel Mescidi Minber Üzeri Yazı
Hattatı	: İzzet Elitaş
Yazıldığı Tarih	: h. 1440 / m.2019
Yazı Türü	: Celî Sülüs
Metnin Ebadı	: 40 cm x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin	: “ <i>İ'teşimû billâh. Hüve Mevlâküm.</i> ”
Metnin Anlamı	: Allah'a sarılın. O, sizin Mevlâ'nızdır ⁸⁹ .
Diğer Özellikler	: Kâmil Akdik'i taklîden tez çalışma raporuna eklemek için is mürekkebi ile çayla boyalı âherli kağıda yazılmıştır.

⁸⁹ Hâcc Süresi, Ayet:78.

Eser Adı	: Âyet-i Kerîme
Hattatı	: İzzet Elitaş
Yazıldığı Tarih	: h. 1440 / m. 2019
Yazı Türü	: Celî Ta'lik
Metnin Ebadı	: 50 cm x 40 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Ve inneke le‘ala ħulgin ‘azîm.</i> ”
Anlamı	: “ Muhakkak ki sen, yüksek ahlâk üzeresin ⁹⁰ .”
Diğer Özellikler	: Yazı, is mürekkebiyle kahve ile boyalı âherli kağıda yazılmıştır.

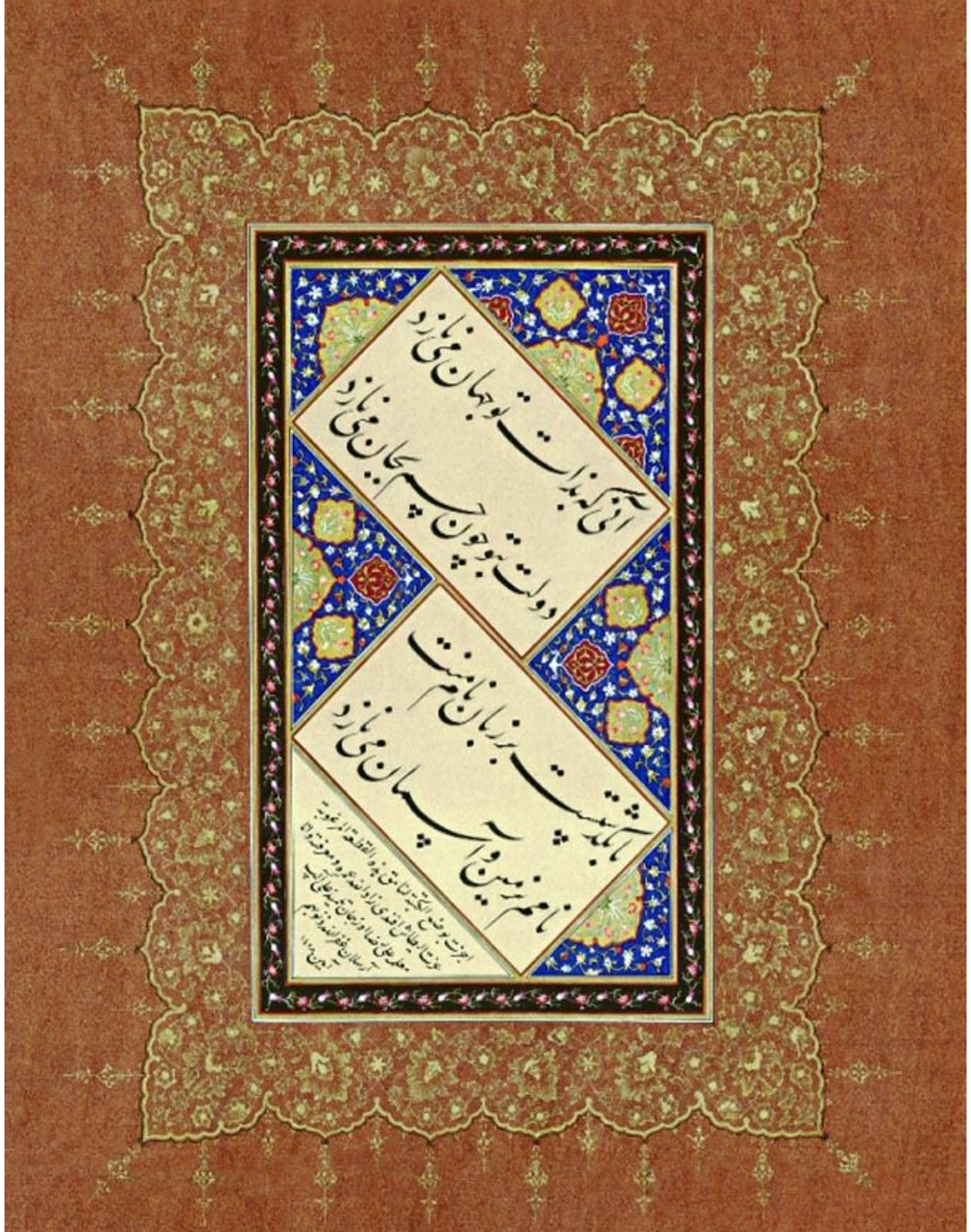
⁹⁰ Kalem Sûresi, Âyet 4.

Eser Adı	: Celî Ta'lik Yazı
Hattatı	: İzzet Elitaş
Tezhîb	: Zeynep Nursen Elitaş
Yazıldığı Tarih	: h. 1437 / m. 2016
Yazı Türü	: Celî Ta'lik
Metnin Ebadı	: 60 cm x 60 cm
Dili	: Arapça
Metin Okunuşu	: “ <i>Elḥamdülillâh.</i> ”
Anlamı	: “ Allah’a hamdolsun.”
Diğer Özellikler	: Yazı, is mürekkebiyle kahve ile boyalı âherli kağıda yazılmıştır.

- Eser Adı : Sülüs – Nesih İcâzet
Hattatı : İzzet Elitaş
Tezhîb : Zeynep Nursen Elitaş
Yazıldığı Tarih : h. 1428 / m.2007
Yazı Türü : Sülüs - Nesih
Metnin Ebadı : 50 cm x 50 cm m x 50 cm
Dili : Arapça
Metin Okunuşu : “Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm”, “ *Çâle rasûlullâhi şallallâhü aleyhi ve sellem, men ketebe bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm ve cevvedehü felehü'l-cenneti. Şadeka habîbullâh.*”
Anlamı : Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla. Kim besmele yazar da onu güzelleştirirse cennete girer. Allah'ın habîbi doğru buyurdu.
Hazırlanış Süreci : Yazı âherli kağıda is mürekkebi ile yazılmıştır.

Eser Adı : Ta'lik İcâzet
Hattatı : İzzet Elitaş
Yazıldığı Tarih : h. 1428 / m. 2007

Yazı Türü	: Ta'lik
Metnin Ebadı	: 60 cm x 40 cm
Dili	: Farsça
Anlamı	: Senin zâtınla cihan övünür, Senin seâdetinle, beden canla övünür. İsmim, senin dilinde anıldıkça, İsmim, arza ve semâya karşı övünür.
Diğer Özellikler	: Yazı is mürekkebi ile âherli kağıda yazılmıştır.